

T. C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

BOSNA-HERSEK İÇ SAVAŞI VE ULUSLARARASI
ÖRGÜTLERİN POLİTİKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve TAŞYARAN

155150104

Danışman: Prof. Dr. Hasret ÇOMAK

İstanbul, 2017

T. C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

**BOSNA-HERSEK İÇ SAVAŞI VE
ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN
POLİTİKALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Merve TAŞYARAN**

Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in 17 Aralık 1992'de Belgrad'da Taş Meydan'da yaptığı basın toplantısında söylediklerinden bir bölüm;

"...Dünya basınına bakmayınız. Batılılar toparlanıp üzerimize gelemeler. Aldıkları kararlar ve uyguladıkları ambargo, dünya kamuoyunu oyalamak içindir. Gizlice bizi destekliyorlar. ABD, AB ve BM Güvenlik Konseyi, Balkan Savaşı çıkmasından korkar. O halde biz, Büyük Sırbistan'ın doğması için en kısa yoldan hareketimizi sürdürmeliyiz..."

"...Batı kendini toparlayıp göstermelik hareket edinceye kadar, biz bu temizliği, Sırp olmayanları imhayı, ABD ve AB'nin gizli desteği ile bitireceğiz. Bu tarihi fırsatı kaçırsak 500 sene daha parçalanmış olarak yaşarız. Bu engellerin, her türlü silahla, topla, kişisel gayretlerle kaldırılmaları faaliyeti sürecektir. Acıma yok. Büyük Sırbistan'a mani olan kim olursa olsun, faturasını ödeyecektir. Bana "Gülmeyen Başkan" diyorlar. Son Müslüman engel de ortadan kalktıktan sonra ben de güleceğim (İlhan, 2010: 25-27)."

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR LİSTESİ	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ	VI
EKLER LİSTESİ	VII

GİRİŞ	1
-------------	---

1. BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA SOYKIRIM SUÇU

1.1.Genel Çerçeve ve Soykırım Kavramı	6
1.2.Uluslararası Adalet Divanı Çerçevesinde Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi ve Soykırım Suçu	8
1.3.Soykırım Suçunun Cezalandırılması İçin Kurulmuş Olan Uluslararası Mekanizmalar	12
1.3.1. Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri	12
1.3.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi	18
1.3.3. BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı	22

2. BÖLÜM

BOSNA-HERSEK İÇ SAVAŞI; SREBRENİTSA SOYKIRIMI ÖRNEĞİ

2.1.Yugoslavya Krizinin Tarihsel Gelişimi	27
2.1.1. Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek	27
2.1.2. Dünya Savaşları Dönemi ve Sosyalist Yugoslavya'nın Kurulması.	35

2.1.3. Tito Döneminde Yugoslavya	45
2.1.4. Tito Sonrası Dönem, Yugoslavya'da Savaşa Doğru (1980-1992)...	53
2.2. Teorik Açıdan Milliyetçiliğin Savaş Üzerindeki Değerlendirilmesi	58
2.3. Bosna-Hersek İç Savaşı ve Uluslararası Aktörlerin Tutumu.....	65
2.4. Srebrenitsa Soykırımı ve Uluslararası Açıdan Değerlendirilmesi.....	74

3. BÖLÜM

BOSNA-HERSEK İÇ SAVAŞI VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

3.1. Birleşmiş Milletler ve Bosna-Hersek Savaşı'ndaki Etkisi.....	78
3.1.1. Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek ve Sırbistan Kararı	81
3.1.2. Savaş Suçlularının Yargılanması	84
3.2. NATO Müdahalesi.....	89
3.2.1. Dayton Anlaşması	91
3.2.2. Dayton Anlaşması Çerçevesinde Bosna-Hersek'teki Siyasi ve İdari Yapı.....	95
3.3. Avrupa Birliği ve Savaşta Etkisi	101
3.3.1. Bosna-Hersek ve Sırbistan'ın AB Üyelik Süreci.....	103
3.3.2. Srebrenitsa Soykırımının Sırbistan-AB İlişkilerine Etkisi.....	108
3.4. Uluslararası Krizlerde Uluslararası Örgütlerin Genel Değerlendirilmesi	110

SONUÇ	115
KAYNAKÇA.....	120
EKLER	129
ÖZGEÇMİŞ	136

ÖZET

BOSNA-HERSEK İÇ SAVAŞI VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN POLİTİKALARI

Merve TAŞYARAN

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hasret ÇOMAK

Eylül, 2017 - 136 sayfa

Eski Yugoslavya içerisindeki Bosna-Hersek Cumhuriyeti, etnik açıdan çok çeşitli bir yapıya sahiptir. Ülke nüfusunun %48'i Boşnak, %37'si Sırp ve %14'ü Hırvat'tır. Yugoslavya lideri Josip Broz Tito'nun ölmesi ve Sırp lider Miloseviç'in iktidarı ele geçirmesinden sonra Yugoslavya dağılmıştır. Bünyesinde barındırdığı cumhuriyetler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Etnik karmaşıklık ve artan milliyetçiliğin etkisiyle, 1992 yılında Boşnaklar, Sırp ve Hırvatlar arasında Bosna-Hersek Savaşı başlamıştır. 1995 yılının Temmuz ayında BM tarafından güvenli bölge olarak ilan edilen Srebrenitsa'da Sırp, Müslüman Boşnaklara karşı acımasız bir soykırım gerçekleştirmişlerdir. Yoğun ölümlerin sonucunda NATO güçleri bölgeye yönelik bir hava operasyonu düzenlemiştir. Geç kalınmış bir NATO müdahalesinin ardından 14 Aralık 1995'te Dayton Anlaşması imzalanmış ve iç savaş sona ermiştir. Bosna-Hersek Savaşı ve Srebrenitsa soykırımında uluslararası örgütler olan BM, NATO ve AB'nin oldukça etkisiz kaldığı ve gerekli tepkiyi vermedikleri görülmüştür. Yaptıkları faaliyetler yetersiz ve başarısız olmuştur. BM uluslararası alandaki prestijini önemli ölçüde sarsmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bosna-Hersek Savaşı, Srebrenitsa Soykırımı, BM, NATO ve AB.

ABSTRACT

BOSNIA AND HERZEGOVINA CIVIL WAR AND POLITICS OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

Merve TAŞYARAN

Graduate Thesis, International Relations Department

Consultant: Prof. Dr. Hasret ÇOMAK

September, 2017 - 136 pages

The Bosnia and Herzegovina Republic in the former Yugoslavia has a very diverse ethnic structure. 48% of the country's population is Bosniak, 37% is Serbian and 14% is Croatian. After the death of Yugoslav leader Josip Broz Tito and the capture of Serbian leader Milosevic's power, Yugoslavia was dispersed. The republics that they hosted declared their independence. The Bosnia and Herzegovina War between Bosniaks, Serbs and Croats began in 1992, under the influence of ethnic complexity and increasing nationalism. In Srebrenica, which was declared a safe area by the UN in July 1995, the Serbs committed a brutal genocide against the Muslim Bosniaks. Following heavy deaths, NATO forces have organized a regional air operation. After a late NATO intervention, the Dayton Treaty was signed on December 14, 1995, and the civil war ended. It is seen that the UN, NATO and the EU, which are international organizations from the Bosnia and Herzegovina War and Srebrenica genocide, are very ineffective and do not give the necessary reaction. The activities they did were inadequate and failed. The UN has significantly shaken the international prestige.

Key Words: Bosnia and Herzegovina War, Srebrenica Genocide, UN, NATO and EU.

ÖNSÖZ

Uluslararası kuruluşlar devletlerarasında ortaya çıkan sorunlar için bir araç olarak görülmektedirler. Bu kuruluşlara üye olan ülkelerin kararları ve politikaları, kuruluşların planladıkları hedefler üzerinde en belirleyici etkindir. Ancak her üye ülkenin kuruluş üzerindeki etkisi aynı olmamakta, özellikle güçlü devletlerin oldukça etkili oldukları bilinmektedir. Ayrıca birçok uluslararası örgüt güçlü devletlerin çıkarları ve istekleri doğrultusunda yönünü çizmektedir. Güçlü devletler de uluslararası sistemi kontrol altında tutmak konusunda bu örgütleri bir aracı olarak görmektedirler. Devletleri uluslararası kuruluşları kurmaya iten temel nedenler ise; baş edilemeyen ortak sorunlar, yoğun ilişkiler sonucunda küreselleşme, güvenlik çıkarları, soğuk savaş döneminin ortaya çıkması ve refah arayışıdır. Bu sebeplerle kurulan uluslararası örgütler kurulmaya başladıkları zamandan itibaren birçok sorunla ilgilenme fırsatı bulmuşlar, ama ne yazık ki çoğunu engelleyememişlerdir. Güçlü ve sözü geçen devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri, yaptırımların sonuçsuz kalmasındaki en önemli etkenlerdendir.

Bu çalışma ile, uluslararası hukukta soykırım suçu, Yugoslavya krizinin tarihsel gelişimi, 1992-1995 yılları arasında yaşanan Bosna-Hersek Savaşı, teorik açıdan milliyetçiliğin savaş üzerindeki tesiri, BM, NATO ve AB'nin savaştaki politikaları doğrultusunda bu örgütlerin Sırpların gerçekleştirdiği Srebrenitsa soykırımını önlemedeki olumlu-olumsuz etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, yoğun akademik çalışmaları arasında zamanını ayırarak bana yol gösteren ve yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Hasret ÇOMAK'a ilgi ve desteğinden dolayı teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam boyunca bana destek olan aileme ve aynı hedef doğrultusunda ilerlediğim tüm arkadaşlarıma yardımlarından ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
EUFOR	: European Union Force
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EYUCM	: Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
FBİH	: Bosna-Hersek Federasyonu
FYC	: Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
GGK	: Gözden Geçirme Konferansı
HDB	: Hırvatistan Demokratik Birliği
HNS	: Hırvat Milli Konseyi
HRG	: Hızlı Reaksiyon Gücü
ICTY	: Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi
IFOR	: Implementation Force

İOA	: İstikrar ve Ortaklık Anlaşması
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
OHR	: The Office of High Representative
OZNA	: Halkı Koruma Şubesi
ÖSE	: Krajina Özerk Sırp Eyaleti
RS	: Sırp Cumhuriyeti
SFOR	: Stabilization Force
SKC	: Sırp Krajina Cumhuriyeti
SRS	: Sırp Radikal Partisi
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu
UNPROFOR	: United Nations Protection Force
VDMK	: İç Makedonya Devrimci Örgütü
YKP	: Yugoslavya Komünist Partisi
YSFC	: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1.	Ortaçağ Bosnası; Ban Kulin'den Tvrtko'ya Genişleyen Bosna Krallığı	29
Şekil 2.2.	I. Yugoslavya'da Nehir İsimleri Alarak Sınırları Belirleyen Banovinalar Krallığı	41
Şekil 2.3.	Bosna-Hersek Savaşı Sırasında Bosna-Hersek'teki Durum.....	68
Şekil 2.4.	Ocak 1993 Vance-Owen Planı, Temmuz 1993 Owen-Stoltenberg Planı	72
Şekil 3.1.	1995 Tarihinde İdari Kompozisyonu Dayton ile Şekillenen Bosna-Hersek.....	92
Şekil 3.2.	Bosna-Hersek'in Entite ve Kantonları	96

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek-1.	Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi	129
Ek-2.	Dayton Anlaşması'nın Temel Şartları	133
Ek-3.	Dayton Anlaşması Çerçeve Metni.....	134

GİRİŞ

Resmi adıyla Bosna-Hersek Cumhuriyeti, çoğunluğu dağlık araziden oluşan ve 51.209 km² yüzölçümüyle küçük bir Balkan ülkesidir. Nüfusu 3.800.000 olmakla birlikte en kalabalık şehri başkent olan Saraybosna'dır. Bosna-Hersek Federasyonu'nun nüfusu yaklaşık 2.370.000, Sırp Cumhuriyeti'nin nüfusu yaklaşık 1.330.000 ve Brcko vilayetinin nüfusu ise yaklaşık 93.000'dir. Ülke genelinde nüfusun tahminen %48'i Boşnak, %37'si Sırp ve %14'ü Hırvat'tır. Resmi dilleri Boşnakça, Sırpça ve Hırvatçadır. Nüfusun %40'ı Müslüman, %31'i Ortodoks, %15'i Katolik, %4'ü Protestan ve %10'u diğerlerinden oluşmaktadır (Ekinci, 2014: 15).

Bosna-Hersek'in siyasi sistemi 1995'te imzalanan Dayton Anlaşması ile kurulmuştur. Bu anlaşmada oldukça karmaşık bir siyasi sistem yer almıştır. Bosna-Hersek idari bakımdan farklı statü ve yapılara sahip üç bölgeden oluşmaktadır. Bunlar; Bosna-Hersek Federasyonu (FBİH), Sırp Cumhuriyeti (RS) adındaki iki entite ve ayrıca bu entitelerin hakimiyeti altında özerk şekilde yönetilen Brcko vilayetidir. Entitelerin kendi anayasaları, cumhurbaşkanları, hükümetleri, yasama organları, bayrak ve sembolleri vardır. Her Bosna-Hersek vatandaşı aynı zamanda iki entiteden birinin vatandaşlığını da taşır (Ekinci, 2014: 19).

Resmi adıyla Sırbistan Cumhuriyeti de Balkanlar'da yer alan bir devlettir. Parlamenter demokrasiyle yönetilmektedir. 77.474 km² yüzölçümüne ve 2.026 km uzunluğunda sınırlara sahiptir. Ülke nüfusu 7.243.000'dir. Nüfusun % 82,9'u Sırp, %3,9'u Macar, %1,4'ü Roman, %1,8'i Boşnak ve %0,9'u Karadağlıdır. Resmi dil Sırpçadır. Nüfusun %85'i Ortodoks, %5,5'i Katolik, %3,2'si Müslüman ve %1,1'i ise Protestan'dır. Ülkenin 1,6 milyon nüfusu ile en büyük şehri başkent Belgrad'dır. Milli geliri 43,68 milyar dolar, kişi başına düşen mili geliri ise 11.100 dolardır. 2006 yılında Karadağ ile ayrılmasının ardından Sırbistan'ın deniz ile tüm bağlantısı kesilmiştir. Ayrıca Batı Avrupa'dan Türkiye ve Yakın Doğu'ya uzanan önemli kara yollarından biri ülkeden geçmektedir (Arman ve Mandacı, 2012: 121).

Resmi adıyla Hırvatistan Cumhuriyeti ise 56.594 km²'lik bir yüzölçümüne ve 4,29 milyonluk nüfusa sahip bir Balkan ülkesidir. Ülkenin en önemli

kentleri; başkent olan Zagreb, Split, Rijeka ve Osijek'tir. Ayrıca Dubrovnik de tarihi öneme ve coğrafi güzelliğe sahip turistik bir şehirdir. Nüfusun büyük bir çoğunluğu Katolik Hristiyan'dır. Ülke nüfusunun %89,6'sı Hırvat, %4,5'i Sırp, %5,9'u ise Boşnak, Macar, Sloven, Çek ve Romandır. Milli geliri 78,9 milyar dolar, kişi başına düşen milli geliri ise 17.800 dolardır. Ülkenin Adriyatik sahillerinde 1185 adası bulunur. Sava Nehri ile Adriyatik arasında kalan bölge, yani Hırvatistan'ın güneydoğusu Dalmaçya olarak adlandırılmaktadır (Arman ve Mandacı, 2012: 213).

Genel hatlarıyla değerlendirilen Bosna-Hersek, Sırbistan ve Hırvatistan eski Yugoslavya içerisindeki altı federe devletten üçünü oluşturmaktaydı. Yugoslavya lideri Josip Broz Tito'nun ölmesi ve Sırp lider olan Miloseviç'in iktidarı ele geçirmesinden sonra Yugoslavya adında bir devlet kalmamıştır. Bünyesinde barındırdığı cumhuriyetler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. 1990'dan itibaren milliyetçi grupların daha da güçlenmesiyle birlikte Bosna-Hersek Savaşı patlak vermiştir. 1992'den 1995'e kadar geçen sürede Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar arasında yoğun bir savaş yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin bölgeye yönelik uyguladığı silah ambargosundan en çok Müslüman Boşnaklar zarar görmüştür. Yaşanan bu savaş Boşnaklar için tam bir felaketle sonuçlanmıştır. Bosna-Hersek Savaşı için uluslararası güçler tarafından bir çözüm üretilmemiş, 1995 yılının Temmuz ayında BM tarafından güvenli bölge olarak ilan edilen Srebrenitsa'da Sırlar Müslüman Boşnaklara karşı acımasız bir soykırım gerçekleştirmişlerdir.

Yoğun ölümlerin ve yapılan işkencelerin ardından NATO güçleri bölgeye yönelik bir hava operasyonu düzenlemiş, 1995 yılının Aralık ayında imzalanan Dayton Antlaşması ile iç savaş sona ermiştir. Sırlar tarafından gerçekleştirilen Srebrenitsa soykırımı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaşanan en büyük soykırım olarak tarihe geçmiştir. Müslümanlara yönelik yapılan bu vahşet, özellikle Türk insanının aklında ve kalbinde kapanmayan bir yara olarak kalmıştır. Daha sonra bu vahşet örneği uluslararası güçler tarafından adaletli bir şekilde sonuca ulaştırılamamış ve kendi çıkarları doğrultusunda Sırbistan'ın lehine kararlar alınarak yorumlanmıştır. Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası örgütlerin Bosna-Hersek Savaşı sırasında ve sonrasında ciddi ihmalleri olmuştur.

Konusu “Bosna-Hersek İç Savaşı ve Uluslararası Örgütlerin Politikaları” olan çalışmamın hazırlanmasındaki amacım, olayları tanımlamak ve sınıflandırmak, olaylar arasındaki ilişkileri bulmak, olayları anlamak ve açıklamak, olayları önceden tahmin ve kontrol etmek, olaylar arasındaki ilişkilerin içindeki sebepleri incelemektir. Ayrıca sorunun belirlenmesi ve çözümlenmesine yönelirken, uluslararası literatüre katkıda bulunmak da bir diğer amacımdır.

Uluslararası alanda uluslararası örgütler denilen güçlerin önemli ihmal ve başarısızlıkları olmuştur. Bosna-Hersek Savaşı’nın da bu sorunların başında gelmesinden dolayı önemi büyüktür. Savaş esnasında uluslararası örgütlerin yanlış politikalar izleyerek Srebrenitsa soykırımıyla sonuçlanan bir savaşta engelleyici müdahalelerde bulunmamaları, etnik savaşın felakete doğru tırmanmasına yol açmaları ve Sırbistan’ın soykırım suçundan suçlu bulunmaması gibi sebepler uluslararası örgütlerin başarısızlıklarının en açık kanıtlarındandır. Bu doğrultuda bu çalışmamdaki hipotezim, Bosna-Hersek İç Savaşı’nda Srebrenitsa soykırımına ve uluslararası örgütlerin politikalarına yer vererek, BM ve AB’nin bu savaşta başarılı olamadıklarını, geç kalınan bir NATO müdahalesi ile savaşın sona erdiğini araştırma sonucunda ulaşacağım kanıtlar ve bilgilerle savunmaktır.

Bu çalışmada birinci bölümde Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi’ndeki “soykırım” kavramı, soykırım suçu ve soykırım suçunun cezalandırılması için kurulmuş olan uluslararası mekanizmalara yer verilip bu mekanizmalar ayrıntılı bir şekilde analiz edilecektir.

İkinci bölümde Yugoslavya krizinin tarihsel gelişiminden bahsedilerek, teorik açıdan milliyetçiliğin savaş üzerindeki değerlendirmesi yapılacak ve Bosna-Hersek İç Savaşı ile Srebrenitsa soykırımı uluslararası açıdan ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde ise BM’nin savaştaki etkisi, Uluslararası Adalet Divanı’nın (UAD) Bosna-Hersek ve Sırbistan kararı, NATO müdahalesi, Dayton Anlaşması ve sonuçları, Bosna-Hersek’in siyasi ve idari yapısı açıklanarak, AB’nin savaştaki rolü, Bosna-Hersek ve Sırbistan’ın AB üyelik süreci, Srebrenitsa soykırımının Sırbistan-Avrupa Birliği ilişkilerine etkisi ve

uluslararası krizlerde uluslararası örgütlerin genel değerdendirilmesi üzerinde durulacaktır.

Bu çalışmada; konu seçimi ve hipotezin belirlenmesi, konunun çerçevesinin tespiti ile araştırma metodunun belirlenmesi, plan oluşturma, kaynak derlemesi, olaylar arasında analiz yapma ve okuma-yazma aşamasına geçiş şeklinde bir süreç izlenmiştir. Gerekli araştırmalar çerçevesinde mevcut kütüphanelere gidilmiş, çeşitli literatür taramaları yapılmıştır. Ayrıca birçok makale, kitap, tez, gazete ve dergilerden yararlanılmıştır.

Konu ve olaylar teoriler açısından değerdendirilecek olursa, liberalizm teorisi, temelinde özgürlüklerin yattığı bir ideolojidir. Bireyin, din, devlet ve kurumlarınca kısıtlanmaması için uğraş veren bir akımdır. Liberalizmde din, dil, ırk ve cinsiyet farkı gözetilmeksizin her bireye eşit mesafede yaklaşılır. I. Dünya Savaşı, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde savaşı engelleyememeleri ve kontrol edememelerine bir tepki olarak yükselmiştir. Liberalizmin etkisinin en açık kanıtı olarak BM'nin 1948 yılında benimsediğı "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" gösterilebilir. Liberalizm, aynı zamanda dini inançların serbestçe yapılmasını, kimse tarafından sorgulanmamasını benimsemiştir. Srebrenitsa soykırımında gerçekleşen işkence, tecavüz, öldürme, yaralama gibi suçların hepsini gösteren deliller mevcuttu. Oradaki Boşnaklar dil, din, ırk, cinsiyet farkı gözetilerek soykırıma maruz kalmıştı. Fotoğraflarla, belgelerle, görüntülerle, görgü tanıkları ve raporlarla bütün suçların planlandığı kanıtlanmıştı. Uluslararası Adalet Divanı, soykırım ile ilgili verdiği kararda, BM'nin temelini oluşturan liberal teori üzerinden bir sonuca varmamış, bütün bu insan hakları ihlallerine karşı etkisiz kalmıştır. Sırbistan'ı soykırım suçundan aklamış ve suçsuz bulmuştur.

Realizm teorisi ise, II. Dünya Savaşı sonrası oluşan sistemde uluslararası politikanın güç açısından tanımlanan ulusal çıkara dayalı evrensel kurallarla yönetildiğini savunmuştur. Buna göre, güç açısından çıkarlar sabittir ve değişmez. Ancak çıkarın içeriğı ve bu çıkarı gerçekleştirmek için uygulanması gereken politikalar zamana ve içinde bulunulan kültürel ortama göre değişiklik gösterebilir. Realist teori açısından uluslararası sistem kendi kendine oluşur ve devletlerin temel amacı ayakta kalabilmektir. Ayrıca devletler sistemin temel

aktörleridir. Uluslararası ve ulus üstü yapılarda da devletler kendi çıkarlarını savunurlar. Realizmde ahlaki değerlerin uluslararası politikada herhangi bir etkisi yoktur.

Bu çerçevede Uluslararası Adalet Divanı, realist teori ve bakış açısı çerçevesinde olayı değerlendirmiş, yeterli kanıt olmadığını, bu suçların soykırım suçu olarak sayılamayacağını belirtmiş ve böylece Hristiyan ülkelerin çıkarlarını gözeterek Sırbistan'a soykırım suçunu yüklememiştir. Birleşmiş Milletler yeni dünya düzeninde siyasi dengeleri gözeterek Bosna-Hersek Savaşı'nda barış, istikrar, güvenlik ve adaleti sağlayamamıştır.

1. BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA SOYKIRIM SUÇU

1.1. Genel Çerçeve “Soykırım” Kavramı

Tarih boyunca insan toplulukları çeşitli nedenlerle birçok katliamla karşı karşıya kalmışlardır. Tarihin en eski dönemlerinden itibaren Kartaca'nın M.Ö. 146'da yakılıp yıkılması, Kudüs'ün M.S. 72'de yok edilmesi, Cengiz'in seferlerinde sivil halka karşı kötü muameleler yapması gibi olumsuz olaylar yaşanmıştır. Son doksan yılda ise dünya çapında 250'den fazla çatışma ve savaş çıkmış, 90 milyona yakın sivil insan bu olaylarda yaşamını yitirmiştir. Dünya tarihinde kitlesel öldürme eylemleri, etnik temizlik kampanyaları, katliamlar ve yok etme politikaları günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Jean Paul Sartre'nin deyişiyle “insanlık kadar eski” olan soykırım kavramı ortaya çıktıktan sonra, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan ayrılarak ayrı bir suç olarak kabul edilmiştir (Göktepeoğlu, 2014: 803).

Türkçe'de kullanılan “soykırım” kelimesi, Yunanca “genos” (ırk, kavim) ve Latince “caedere” fiilinden türetilmiş “cide” (öldürme) sözcüklerinin oluşturduğu ve Fransızca bir terim olan “genocide” (jenosid) kavramının karşılığıdır. “Genocide” kelimesi “ırk katliamı” anlamına gelmektedir (Göktepeoğlu, 2014: 798-799). Soykırım terimi 20. yüzyılın ortalarından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. 2. Dünya Savaşı'na kadar soykırım kavramı kullanılmamıştır. Nitekim 2. Dünya Savaşı sırasında özellikle Almanlar tarafından gerçekleştirilen eylemlerin, Winston Churchill tarafından “isimsiz bir suç” olarak nitelendirilmesinin sebebi de budur. Söz konusu eylemler ancak 2. Dünya Savaşı'ndan sonra tanımlanmıştır. Soykırım suçunu anlatmak için hem uluslararası öğretilerde, hem de uluslararası belgelerde “genocide” terimi yer almıştır (Değirmenci, 2007: 50-60).

Winston Churchill ilk önceleri “isimsiz bir suç” olarak tanımlamışsa da, soykırım kelimesi ilk defa, 1943 yılında bir Polonya Yahudisi olan Rafael Lemkin'in yapmış olduğu çalışmada yer almıştır. Lemkin, ulusal ve etnik grupları ele aldığı çalışmasında soykırımı, “bir ulusun ya da etnik grubun yok

edilmesi” şeklinde tanımlamıştır. Lemkin tarafından ortaya atılan bu kavram Nürnberg savcıları tarafından da kabul edilmiş ve iddianamelerinde kullanılmıştır (Seren, 2009: 8).

Soykırım kavramını ilk kez “İşgal Altındaki Avrupa’da Mihver Yönetimi” isimli eserinde kullanan Lemkin, soykırımı; “Ulusal grupların yok edilmesini ve yaşamalarını sürdürebilmelerini sağlayan kurumların tahribini amaçlayan çeşitli eylemlerin eş güdümlü bir planıdır. Planın amacı ulusal grupların kültür, dil, ulusal duygular, din ve ekonomik varlığının siyasi ve sosyal kurumlarını parçalamak ve bu gruplara mensup bireylerin kişisel güvenlik, özgürlük, sağlık, esenlik ve de hayatlarının yok edilmesi olmalıdır. Soykırım, bir varlık olarak ulusal gruba yönelmeli ve suçu oluşturan eylemler bireysel özelliklerinden ötürü değil, o ulusal gruba mensup oldukları için kişilere yönelmelidir.” şeklinde açıklamaktadır (Lemkin, 1944: 79).

Lemkin bu tanımıyla birlikte soykırımın politik, sosyal, kültürel, ekonomik, biyolojik, fiziki, ahlaki ve dini alanlarda meydana gelebilen çok geniş kapsamlı bir kavramı ifade ettiğini ortaya koymuştur (Göktepeoğlu, 2014: 799). Soykırım kavramının oluşmasına neden olan olay, Hitler’in Yahudileri bir plan çerçevesinde kitlesel bir şekilde imha ederek yok etme yönünde yürüttüğü politikadır. Lemkin bu politikaya bizzat tanık olmuş ve tanık olduğu olay, bu kavramı geliştirmesinde etkili olmuştur (Belge, 1998).

Adolf Hitler’in “toplumu bütün kalite, asalet ve güzelliğinden arındıran bulaşıcı bir kitle” olarak tanımladığı Yahudileri, “nihai çözüm” adını verdiği sistematik ve planlı bir katletmeye dayalı plan çerçevesinde yok etmesi, altı milyona yakın Yahudinin hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Bununla birlikte Alman ırkının sağlığını kirlettiğine inandığı binlerce eşcinsel ve çingene, bir de siyasi olarak düşman gördüğü komünistler, Hitler’in soykırım politikasının hedefi olarak toplama kamplarında vahşice öldürülmüşlerdir (Canikoğlu Dikmen, 2009: 1258).

Bu kamplar önce çalışma kampları ve toplama kampları olarak düzenlenmiş ve bu esaslara göre faaliyet göstermiştir. 1939 yılında savaşın

başlangıcından itibaren giderek ölüm kamplarına dönüştürülmüş ve büyük bir çoğunluğu Yahudilere ait olan milyonlarca insanın katledildiği yerler olmuştur (İlkiz, 2005: 21).

Öldürme fiillerinin değişik şekillerini anlatan katliam (massacre) ve kitlesel öldürmeden (mass killing) farklı bir durumu ifade eden soykırım kavramı, hukuksal olarak tanınan ve belli özellikleri olan birtakım insan topluluklarının, bir plan çerçevesinde ve özel bir kasıtle yok edilmeleri anlamındadır (Berberer, 2007: 21). Bununla birlikte farklı şekillerde açıklanmış birçok tanımı da mevcuttur.

Lemkin tarafından ortaya atılan soykırım kavramı 1946 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından uluslararası bir suç olarak ilan edilmiştir. Bunun sonucunda soykırım şu şekilde tanımlanmıştır: “Soykırım bütün bir insan topluluğunun var olma hakkının inkarıdır; tıpkı cinsiyetin, kişilerin yaşam hakkının inkarı olduğu gibi. Var olma hakkının inkarı, insanlığın vicdanını sarsmakta, insanlık değerlerinin bu topluluklarca temsil edilen kültürel ve diğer katkıları açısından büyük kayba yol açmaktadır. Soykırım doğal hukuka, Birleşmiş Milletler’in ruhuna ve amaçlarına aykırıdır (Değer, 2009: 68).” Bu karar BM Sözleşmesi’nin temelini oluşturmuştur.

1.2. Uluslararası Adalet Divanı Çerçevesinde Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi ve Soykırım Suçu

2. Dünya Savaşı’na kadar geçen süredeki çalışmalar savaş sonrasında soykırımı dayalı düzenlemeler için bir hazırlık görevi görmüştür. Soykırım konusundaki gelişmelerin kaynağını oluşturmuştur. Böylece 2. Dünya Savaşı sonrasında “soykırım hukuku” devletlerarasındaki ilişkilerle birlikte şekillenmiştir (Değer, 2009: 63). Soykırım terimi Lemkin’in soykırımla ilgili çalışmaları sayesinde Birleşmiş Milletler’in belgelerinde yer almıştır. İlk defa 1946 yılında, BM Genel Kurul toplantısında “genocide” uluslararası bir suç olarak tanımlanmıştır (Güller ve Zafer, 2006: 75).

BM'nin 11 Aralık 1946 tarihli kararına göre soykırım, insan gruplarının, grup olarak tümüne yaşama hakkı tanımamaktır. Soykırımın diğer ahlak kurallarına aykırı olduğu kadar, BM'nin amaç ve prensiplerine de aykırı olduğu belirtilmiş, ırkı, dini, siyasi ve diğer insan topluluklarının tamamen veya kısmen imhasına yol açan soykırım suçunun işlendiği tespiti yapılarak, bu suçun önlenmesinin uluslararası bir görev olduğunun üzerinde durulmuştur (Aslan, 2006: 45). Ayrıca soykırıma tabi tutulan gruplar, ırkı, dini, siyasi ve diğer gruplar olarak sayılmıştır. Kararın belki de en önemli yanı, soykırımın devletler hukukuna göre bir suç sayılması olmuştur. Soykırım suçunu işleyenlerin özel görevli, kamu memuru ya da devlet adamı olmasına bakılmadan cezalandırılması kabul edilmiştir (Aktan, 2001: 8).

Verilen karar soykırımla savaş arasındaki bağı ortadan kaldırmıştır. Yani soykırımın savaş sırasında olduğu gibi barış zamanında da olabileceği kabul edilmiştir. Ek olarak, soykırımın, savaşan ülkenin işgal ettiği yerlerde ya da o ülkenin kendi sınırları içerisinde işlenebileceği kabul edilmiştir. Böylece hangi nedenle, zamanda ve yerde olursa olsun, ciddi sayıda insan ölümü soykırım suçu sayılmıştır (Göktepeoğlu, 2014: 815). Bu gelişmelere paralel olarak BM Genel Kurulu'nun sürdürdüğü çalışmaların ışığında 9 Aralık 1948'de kabul edilen ve 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe giren BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (Soykırım Sözleşmesi), soykırım eylemini bir uluslararası suç olarak düzenlemiştir (Ek-1).

Bu sözleşme ile ağır ve insanlık onurunu zedeleyici bu suçun barış ya da savaş zamanında bir daha işlenmemesi için devletler işbirliğine çağırılmıştır (Uluada, 2006). Bununla birlikte artık soykırım bu suçu işleyenlere karşı yaptırım uygulanması gereken uluslararası bir suç halini almıştır.

Soykırım; 9 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen, 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe giren Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin 2. maddesinde, Roma Statüsü'nün 6. maddesinde, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 4. maddesinde ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 2. maddesinde aynı şekilde tanımlanmıştır. Aynı zamanda Soykırım Sözleşmesi'nin 6. maddesi, soykırım

suçunu işleyen veya 3. maddede belirtilen eylemlerden birini işleyen kimselerin yargılanmasının, suçun işlendiği devletin yetkili bir mahkemesi veya yargılama yetkisine sahip olan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yapılacağını düzenlemiştir. Sözleşmenin bu noktadaki ilk uygulamasının, imza tarihi olan 1948 yılından 45 sene sonra eski Yugoslavya’da işlenen soykırım suçlularını yargılamak için kurulan ad hoc (geçici) nitelikte Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile somutlaşması, 6. maddenin zayıf bir içeriği olduğunu göstermektedir (Kocaoğlu, 2005: 155). Ek olarak, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü de sözleşmenin asıl amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için 1998 yılında Roma’da imzalanan geç kalınmış önemli bir adım olmuştur.

Sözleşmenin 2. maddesinde yer alan suç tanımlamasındaki eylemlerin gerçekleştirilebilmesi, yani maddi unsurun varlığı soykırım suçunun oluşması için yeterli değildir. Maddi unsurun yanında bir de suçun manevi unsuru da gereklidir (Gürkan, 2015: 33). Soykırım suçunun karakteristik özelliğini suçun manevi unsuru oluşturur. Böyle bir durumda önemli olan nokta, soykırım suçunun özel kastıdır (Azarkan, 2003: 93). Özel kasıt soykırım suçlamalarında mutlaka aranmaktadır. Yani sözleşmenin 2. maddesinde sayılan eylemler, “milli, etnik, ırki veya dini bir topluluğu” özel olarak hedef alıp, bunları kısmen de olsa yok etme amacıyla işlenmelidir (Önok, 2003: 74). Yapılan eylem bir plan dahilinde olup bir grubu yok etme amacındaysa veya böyle bir niyet taşıyorsa, eylem soykırım özelliği taşır. Aksi bir durumda soykırım olarak görülemez.

Sözleşmede siyasi gruplara karşı yapılan eylemlerin ve azınlıkların kültürünün zorla yok edilmesinin soykırım suçu sayılmaması sözleşmenin uygulama alanını oldukça daraltmıştır. Bu nedenle Soykırım Sözleşmesi’nin yürürlüğe girdiği 1951’den 1992’ye kadar geçen süre içinde birkaç olay haricinde uygulanamaması sert tepkilere neden olmuştur. Sözleşmenin işe yaramadığı da söylenmiştir (Uluada, 2006: 107).

Özellikle korunan grupların içine siyasal ve sosyal grupların dahil edilmemesi, tanımın bireylere karşı gerçekleştirilen eylemlerle ilgili olması, grubun yaşadığı çevreye karşı işlenen eylemlerin tanımda yer almaması, özel

kastın ispatının çok zor olması, “kısmen” kavramının ölçülmesinin ve tanımlanmasının imkansızlığı, ne kadar sayıda ölümün soykırım sayılacağına belirlenmesindeki güçlükler, Soykırım Sözleşmesi’ndeki tanıma getirilen eleştirilerdendir. Örneğin, Kamboçya’da Pol Pot rejiminin yaptığı ve iki milyon sivilin öldüğü katliamlar soykırım tanımının dışında kalmıştır. Yine Sovyetler Birliği’nde Ekim Devrimi olaylarındaki ölümler de soykırım sayılmamıştır (Beşiri, 2013: 184). Aynı şekilde Nazilerin homoseksüelleri ve 300 bini aşkın zihinsel engelliye yaşamaya değer olmadıkları gerekçesiyle öldürmüş olması, öldürülen kişilerin 2. maddede sayılan gruplara girmemesinden dolayı soykırım kapsamında değerlendirilmemiştir (Başak, 2003: 77).

Uluslararası Mahkemeler, bir grubun göçe zorlanması ve bu nedenle ölümler meydana gelmesini de soykırım suçu için yeterli görmemektedir. Örneğin, Yugoslavya Savaş Suçları Temyiz Mahkemesi Krstic Kararı’nda, Srebrenitsa’daki kadın, çocuk ve yaşlı insanların göçe zorlanması ve bunun ölüm olasılığının yüksek olmasına rağmen zorunlu göçün tek başına soykırım suçunu oluşturmadığına karar vermiştir (Gürkan, 2015: 33-34). Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi’nin ise birçok kararına göre, bazı istisna olan eylemler dışında, Bosna-Hersek’te Sırpların gerçekleştirdiği etnik temizlik de soykırım suçu dışına çıkmıştır.

Bazı hukukçular teori ve pratikte devamlılık arz etmeyen Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi ad hoc (geçici) mahkemeleri ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ni (BMGK) eleştirmişlerdir. Örneğin Köchler, bu mahkemelerin, galip devletlerin adalet anlayışını uyguladıklarını öne sürmüştür. Ayrıca BMGK daimi üyeleri veya müttefiklerinin ayrımcı bir şekilde oluşturulduğunu ve küresel anlamda hukukun üstünlüğünü geliştiremediklerini savunmuştur (Köchler, 2005: 38-39).

1.3. Soykırım Suçunun Cezalandırılması İçin Kurulmuş Olan Uluslararası Mekanizmalar

1.3.1. Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri

İnsanlık suçunun uluslararası hukukta temel bir kavram olarak söz edilmesi ilk defa 26 Haziran - 8 Ağustos 1945 tarihleri arasında yapılan Londra Konferansı'nda gerçekleşmiştir. Konferansta, 2. Dünya Savaşı sırasında işgal yerlerinde yapılan insanlık suçları ele alınmış ve bunun ardından 8 Ağustos 1945 tarihli Londra Antlaşması ile Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur. ABD, Birleşik Krallık, Fransa ve Rusya'nın açtığı davada yirmi dört Nazi lideri barışa ve insanlığa karşı suç işlemekten yargılanmışlardır (Schabas, 2004: 20-21).

İnsanlığa karşı işlenen suçlar ve dünya barışına karşı işlenen suçlardan ilk olarak bu davada söz edilmiştir. Ayrıca mahkeme, savaş suçlarından yalnız devletlerin değil, bireylerin de uluslararası hukuka uygun davranmaları gerektiğini ortaya koymuştur (Alibaba, 2000: 185). Buna benzer bir düzenleme Tokyo (Uzak Doğu) Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'ni 3 Mayıs 1946 tarihinde kuran statüde de yer almıştır. 2. Dünya Savaşı'nın galip müttefikleri tarafından kurulan bu mahkeme, Pasifik savaş alanı ile ilgili Japon savaş suçlularını yargılamıştır. Tokyo'da bulunan bu mahkeme, amaçları açısından Nürnberg'e benzemekte ve daha çok askeri ya da sıkıyönetim mahkemesini andırmaktadır (Schabas, 2004: 22).

Söz konusu bu mahkemeler bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulması için öncülük teşkil etmişlerdir. Ancak mahkemelerin uluslararası hukuka yapmış oldukları katkı bazı yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bunun asıl nedeni ise, mahkemelerin “galiplerin mahkemesi” olarak taraflı bir yapıya sahip olmaları ve ceza hukukunun temel ilkelerinden olan “yasanın öngörmediği suç ve ceza olmaz” ve “hiç kimse kendi davasında yargıç olamaz” ilkelerini ihlal etmeleri gerekçelerine dayanmaktadır (Aksar, 2003: 19). Nürnberg ve Tokyo Uluslararası Ceza Mahkemeleri kararlarında söz edilen ilkeler ve uygulamalar, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiş ve ayrıca

Genel Kurul'da komisyonlar kurulmuştur. Ancak bu gelişmeler Soğuk Savaş dönemi nedeniyle bir sonuç kazanmamış ve amaçlanan faaliyetler meydana gelememiştir (Seren, 2009: 4).

Bosna-Hersek'teki Müslümanlara yönelik dini temelli cinayetler, tecavüzler, işkenceler ve sürgünler uluslararası kamuoyunda dikkat çekici bir boyuta ulaşmıştır. Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra uluslararası suçları işleyen kişilerin yargılanmaları yeniden gündeme gelmiş ve böylece ad hoc (geçici) mahkemeler dönemi başlamıştır. Bunun ardından, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 7. bölümü gereğince, Bosna-Hersek'teki çatışmanın tüm ülkeye yayılması, artan çatışmaların Avrupa'da güvensizlik açısından tehlike yaratması, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir savaşın daha oluşmaması gerektiği gerekçesiyle, Güvenlik Konseyi harekete geçmiştir. Yugoslavya'daki uluslararası hukuk ihlallerini göz önüne alarak savaş suçlularının yargılanması ve cezalandırılması amacıyla bir ad hoc (geçici) mahkeme kurulmasına karar vermiştir. BM Sekreteryası birçok üye ülkenin önerilerini de dikkate alarak kurulacak ad hoc mahkeme için bir statü hazırlamıştır. Bu statü Güvenlik Konseyi'nin 25 Mayıs 1993 tarihli ve 827 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve BM Şartı'nın 7. bölümüne dayanarak Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Lahey'de (Hollanda) kurulmuştur. Statü, söz konusu kararın eki durumundadır. Soykırım suçuna ilişkin Soykırım Sözleşmesi'nde bulunan normlar, statünün 4. maddesinde aynen yer almıştır (Göktepeoğlu, 2014: 818).

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin uluslararası insancıl hukuku ağır şekilde ihlal edenleri ve statünün 1. maddesine göre 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlallerini, savaş kanununun ihlalini gerçekleştirenleri, soykırım ve insanlığa karşı suç işleyenleri yargılama yetkisi vardır (Alpkaya, 2002: 120). Ulusal, etnik, ırksal veya dini grup üyelerinin tamamını veya bir kısmını yok etme amacı taşıyan yasaklanmış eylemler Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 4. maddesinde soykırım olarak tanımlanan ve mahkemenin yargı yetkisine giren eylemlerdir (Azarkan, 2003: 158).

Mahkeme tarafından karara bağlanan ilk soykırım davası, 1992 yılının Mayıs ayında Bosnalı Müslümanlar ile Hırvatların tutulduğu toplama kampında yüzlerce kişiyi öldürmek ve yaralamakla suçlanan Goran Jelisić'in davası olmuştur. Yargılama sırasında özel kastın olup olmadığının anlaşılması için dinlenen tanıklar ifadelerinde, Jelisić'in bu şehre Müslümanları öldürmek ve işkence yapmak için geldiğini söylediğini beyan ederek, Jelisić aleyhinde ifadeler vermişlerdir. Mahkemeye göre söz konusu bölgede çatışma meydana gelmeden önce sanığın normal biri olduğu, ancak sonradan sorunlu bir kişilik yapısı oluşturduğu anlaşılmıştır. Ayrıca cinayetlerde özel kastın mevcut olup olmadığı, mahkeme tarafından kesin olarak tespit edilememiştir. Ceza yargılamasında eldeki delillerin değerlendirilmesiyle, bir grubu yok etmek için gereken özel kastın savcılık tarafından ispatlanamamasından dolayı Jelisić, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından soykırım suçuyla mahkum edilmemiştir (Berberer, 2007: 58).

Kurulan mahkemede eski Yugoslavya Devlet Başkanı Slobodan Milošević, Pale'deki Bosna-Hersek ve Sırp Yönetimi Lideri Radovan Karadžić ve Bosna-Hersek ve Sırp Yönetimi Silahlı Kuvvetler Komutanı Ratko Mladić olmak üzere tüm devlet sorumluları yargılanmıştır. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 7. maddesinin 2. fıkrasına göre, failin resmi görev ve sıfatı onun ceza sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. Yani devlet başkanı da olsa ceza sorumluluğu azalıp yok olmayacaktır. 7. maddenin 3. fıkrasına göre de üst, astın işlediği suçlardan sorumlu tutulacak, 4. fıkrasına göre ise, amirin emrini yerine getirmek, hukuka uygunluk olarak kabul edilmeyecektir (UCM Roma Statüsü, Md. 7). Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 9. maddesine göre, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ulusal mahkemelere üstünlüğü vardır ve itilaf çıkarsa Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne gidilecektir. Ayrıca söz konusu mahkemenin iç tüzüğünde herhangi bir devletin ulusal mahkeme kararının Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni bağlamayacağı belirtilmektedir (Halatçı, 2005: 59).

Mahkemenin konu bakımından yargı yetkisi, 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin, genel olarak savaş hukukunun ya da kurallarının ve Soykırım

Sözleşmesi'nin ihlali sonucu oluşan sonuçları ve insanlığa karşı suçları kapsamaktadır (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, 1993: Md. 2-5). Mahkemenin yer bakımından yargı yetkisi, eski Yugoslavya toprakları, hava sahası ve ülke suları olarak belirlenmiştir. Zaman bakımından yargı yetkisi ise, 1 Ocak 1991 tarihinden itibaren işlenen suçları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, 1993: Md. 8). Statü gereği toplam 3 dairenden oluşan mahkemede 16 yargıç bulunmaktadır. 16 yargıcın 14'ü, BM Güvenlik Konseyi tarafından bir liste halinde sunularak BM Genel Kurulu tarafından seçilmiştir.

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 29. maddesinin 2. fıkrasına göre, mahkemenin suç faillerinin kendisine teslim edilmesi talebine bütün devletlerin uyması zorunludur (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, 1991: Md. 29). 1997 yılından sonra Sırp yetkililer mahkeme ile işbirliği halinde olmaya çalışmışlardır. İktidar değişikliği sonrasında gelen yeni yönetim, mahkemeye ilişkileri iyi tutmayı amaçladığından, savaş suçlularının yakalanması ve tesliminde kolaylık göstermiş, bunun sonucunda da 29 Haziran 2001 tarihinde Slobodan Miloseviç mahkemeye teslim edilmiştir. Bosna-Hersek Sırp Hükümeti savaş suçlularını mahkemeye iade etmediklerinde Avrupa Birliği ve North Atlantic Treaty Organization (NATO) gibi kurumlara giremeyeceklerini düşündüklerinden, bu savaş suçlularının yakalanması ve tesliminde mahkemeye kolaylık sağlamışlardır. Sırp Hükümeti tarafından 2008 yılında Radovan Karadžić'in yakalanması da bu durumu doğrular niteliktedir (Tezcan, Erdem, Önok, 2009: 355-358).

Savaş suçlularının yakalanması amacıyla kurulmuş bir diğer mahkeme ise Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'dir. Hutu, Tutsi, Tva gibi net ırk kimliklerine ayrılmış yapı içindeki Ruanda'daki çatışmaların temeli, Ruanda'nın Belçika'nın sömürgesi olduğu yıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda Belçika'nın ülkede oluşturduğu kast sisteminde görünüş ve ekonomik zenginliğe dayalı iki kutuplu etnik ayrımın var olması Tutsiler ve Hutular arasındaki gerilim ateşini yakmıştır (Tönel Şen, 2010: 179-180).

Ruanda'da 1 Ocak 1990'dan 1992'ye kadar bir iç savaş yaşanmış ancak Ağustos 1992'de imzalanan ateşkesle geçici olarak savaş durdurulmuştur. Ancak bu süreçte, Hutular aldıkları kararları uygulamaya koymuşlar ve 6 Nisan 1994'te tarihin gördüğü en kanlı soykırımlardan biri başlamıştır. 1994'ün Nisan ayından Haziran ayının başına kadar 100 gün içerisinde bölgede 800.000'e yakın Tutsi ve ılımlı Hutu öldürülmüştür (Göktepeoğlu, 2014: 821). Yaşanan bu olayların ardından Ruanda İç Savaşı sırasında işlenen soykırım ve uluslararası insan hakları hukuku ihlallerinden sorumlu kişileri yargılamak amacıyla BM Güvenlik Konseyi 8 Kasım 1994 tarihinde ve 955 sayılı kararla, BM Antlaşması'nın 7. bölümüne dayanarak Arusha (Tanzanya) merkezli Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kurmuştur (Çınar, 2004: 24). Mahkemenin kuruluşu BM Şartı'nın 7. bölümüne yasal olarak dayandırılmıştır ve Ruanda Hükümeti'nin mahkemenin kurulması yönündeki iradesine yer verilmiştir (BM Antlaşması, 1945: 7. Bölüm).

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi nitelik bakımından ad hoc, olağanüstü ve sivil bir mahkemedir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Statüsü'ne yakın kurallar içeren bu mahkeme, Tanzanya'nın başkenti olan Arusha'da faaliyet göstermektedir. Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi ilk önce 11 yargıçtan oluşmaktayken, daha sonra bu sayı BM Güvenlik Konseyi tarafından 14 yargıca çıkarılmıştır. Mahkemenin araştırma, soruşturma ve dava açma yetkisine sahip bir savcılığı bulunmaktadır (Pazarcı, 1998: 353). Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi 1 Ocak 1994 ile 31 Aralık 1994 tarihleri arasında Ruanda sınırları içinde veya komşu ülkelerde; soykırım ve insanlığa karşı suç işleyenlerin veya bu fiilleri gerçekleştiren Ruanda vatandaşlarının yargılanmasını içerir. Ruanda dışında yapılan katliamlar da mahkemenin yargı yetkisindedir. Bunun nedeni, bu eylemleri gerçekleştirenler arasında Ruanda vatandaşlarının olması ve bu katliamların da Ruanda'daki iç savaşla ilişkili olmasıdır (Başak, 2003: 46-48).

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 2. maddesinde yer alan "ulusal, etnik, ırki veya dini bir topluluğu tamamen veya kısmen yok etmek kastıyla işlenen" fiillerden birisi, soykırım suçunu oluşturmuştur (Tezcan, Erdem, Önok, 2009: 362). 1997 yılından itibaren, soykırım şüphelisi olarak

birçok kişi tutuklanmaya başlamış ve 2 Eylöl 1998’de Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi ilk soykırım hükmünü Akayesu davasında vermiştir. Bu kararın önemi, Soykırım Sözleşmesi’nin kabulünden yaklaşık yarım yüzyıl sonra, sözleşmenin uygulandığı ilk mahkeme kararı olmasıdır. Bu davada mahkeme, Tutsilere karşı işlenen zalimce eylemlerin sayısına, Ruanda’nın tamamındaki Tutsileri hedef almasına, mağdurların belli bir sistemde ve kasten Tutsi grubunun üyeleri arasından seçilmesine dayalı olarak karar vermiş ve Akayesu ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır (Değirmenci, 2007: 101).

4 Eylöl 1998 tarihinde Ruanda’nın eski Başbakanı Jean Kambando, mahkemede suçluluk açıklamasında bulunmuş ve soykırım suçundan ömür boyu hapse mahkum edilmiştir (Tönel Şen, 2010: 185). Ayrıca Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi eski İçişleri Bakanı Kalimanzira’yı da soykırım ve soykırıma teşebbüsten suçlu bularak 30 yıl hapis cezasına çarptırmıştır.

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nün 22. maddesinde mahkemenin ölüm, para, kamu haklarından yoksunluk gibi cezalara hükmedemeyeceği, sadece hapis cezasına hükmedebileceği, 26. maddesinde ise “mahkemenin suçluları kendisine teslim etmesi talebine bütün devletlerin uyması zorunludur” hükmü yer almaktadır. Ayrıca eski bir başbakan, birçok eski bakan ve üst düzey yetkilinin yargılanması bakımından Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nden başarılı olmuştur (Tezcan, Erdem, Önok, 2009: 362- 364).

Kurulmuş olan bu mahkemeler BM Konseyi tarafından uluslararası toplumun tamamı adına kurulmuşlardır. Mahkemeler uluslararası toplumun uluslararası ceza ve insan hakları hukukunu ihlal eden bireylerin yargılanmalarını sağlamak açısından tarihte ilk defa uluslararası hukuk kurallarına tam anlamıyla uyularak kurulmuş uluslararası ceza mahkemeleri olarak kabul edilmişlerdir. Ayrıca bu mahkemeler ad hoc nitelikte olup, belirli bir yerde işlenmiş suçlar ve bu suçları işleyen kişiler hakkında yargılama faaliyetinde bulunmak üzere BM Güvenlik Konseyi’nin kurduğu geçici mahkemelerdir (Schabas, 2004: 26-29). Bununla birlikte 1998 yılında

kurulacak olan Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü için bir alt taban oluşturmuşlar ve örnek teşkil etmişlerdir.

1.3.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi

Soykırım suçları, insanlığa karşı suçlar, savaş ve saldırı suçlarına dayalı olarak bu zamana kadar milyonlarca insan işkence, zulüm görmüş veya öldürülmüştür. Barış ve güvenliğin korunması için sorumlu olanların yargı önüne çıkarılması, gereken cezai sorumlulukların verilmesi açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün kabulü uzun bir tarihi geçmiş içermektedir. I. Dünya Savaşı sonrasında Almanya ile imzalanan Versay Barış Antlaşması, savaş suçlularının yargılanması ve cezalandırılmasını düzenleyen ve uluslararası ceza mahkemesini kurmaya yönelik ilk önemli girişim olarak görülmüştür. Çünkü antlaşma belirli bir ceza mahkemesi kurulmasını ve bu mahkemede dönemin Alman İmparatoru II. Wilhelm başta olmak üzere diğer suç işleyenlerin yargılanmasını öngörmüştür. Ancak Hollanda, kendisine sığınan Alman İmparatorunu teslim etmediğinden dolayı, suçluların uluslararası mahkemede yargılanmalarından vazgeçilmiş ve uluslararası hukuk başarısız olmuştur (Seren, 2009: 1-2).

Ruanda'daki soykırım eylemleri, Yugoslavya'da gerçekleştirilen etnik temizlik ve ulusal mahkemelerin uluslararası suç işleyenleri gerektiği gibi yargılayamamaları bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulması yönündeki çalışmaları hızlandırmıştır (Azarkan, 2003: 119). Bunu takiben 1994 yılında BM Genel Kurulu uluslararası bir ceza mahkemesi kurulması için faaliyetlerini başlatmış ve 1995 yılında toplanan özel komiteyi oluşturmuştur. Bu özel komite BM Genel Kurulu'na Uluslararası Ceza Divanı'nın kurulması için ön araştırma yapacak bir Hazırlık Komitesi kurulmasını tavsiye etmiştir. Birleşmiş Milletler bu önergeyi kabul etmiş ve 1995 yılının Aralık ayında Hazırlık Komitesi kurulmuştur (Önok, 2003: 87-88).

Gerekli faaliyetler sonucunda 15 Haziran - 17 Temmuz tarihleri arasında Roma'da Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmasına dair Birleşmiş Milletler Diplomatik Konferansı düzenlenmiştir. 17 Temmuz 1998'de oylamaya katılan devletlerden 120'sinin lehte (Fransa, İngiltere, Rusya ve diğerleri), 21'inin çekimser ve 7'sinin aleyhte (ABD, Çin, Irak, İsrail, Katar, Libya, Yemen ve diğerleri) oy kullanmasıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü kabul edilmiştir. İlk sürekli mahkeme niteliği taşıyan ve antlaşma zemininde oluşturulan Uluslararası Ceza Divanı en ağır suçların cezasız kalmamasını hedeflemektedir. Roma Statüsü, 60. onay belgesinin 11 Nisan 2002 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne teslim edilmesi sonucunda, 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Divan, söz konusu tarihten itibaren işlenen ve statüde düzenlenen suçlar bakımından, yine statüde düzenlenen koşullarda yargı yetkisini kullanabilmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, b.t.).

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) kurulması, Nüremberg Uluslararası Askeri Mahkemesi ile başlayan ve Tokyo Uluslararası Askeri Mahkemesi ile devam eden, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri'nin kurulmaları ile son ayağı oluşturan bir sürecin sonucudur (Alibaba, 2000: 181). UCM diğer mahkemeler gibi ad hoc (geçici) değil daimi görev yapmak üzere kurulmuş; bağımsız, daimi ve uluslararası hukuk kişiliğine sahip nitelikte bir mahkemedir. Ayrıca mahkeme, savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar, soykırım suçları ve saldırı suçlarına bakan ilk uluslararası mahkeme özelliği taşımaktadır. Statüde insanlık suçu olan fiillerin daha kapsamlı bir şekilde yer alması ve önceki mahkemelere göre yargı yetkisinin daha da genişletilmesinden dolayı UCM Statüsü ayrı bir öneme sahiptir. Ayrıca ırk ayrımcılığı suçu ve şahısların zorla kaybedilmesi ilk olarak bu statüde yerini almıştır. UCM devletleri ve tüzel kişileri değil, 18 yaşından büyük olan gerçek kişileri yargılamak üzere kurulmuştur (Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, Md. 1, 5, 25/1). Burada önemli olan nokta; suç hakkında soruşturma açılabilmesi ancak ilgili devletin UCM'nin yargılama yetkisini kabul etmesi ya da BM Güvenlik Konseyi'nin konuyu UCM savcısına devretmesiyle mümkün olmasıdır (Seren, 2009: 7).

Roma Statüsü, 128 belgeden oluşan ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılayacağı suçları, mahkemede uygulanacak usul ilkeleri ve mahkemenin yapısını belirleyen bir hukuk belgesidir (Göktepeoğlu, 2014: 823). Merkezi Lahey'de bulunan mahkeme üç temel organdan oluşmaktadır. Bunlar; Başkanlık, Yargılama ve Savcılık Makamıdır. Başkanlık Makamı mahkemenin genel idaresinden sorumludur ve statü ile kendisine verilen işleri yapar. Yargılama Makamı ise Ön Soruşturma Dairesi, Yargılama ve Temyiz Dairesinden oluşmaktadır. Bu dairelerde taraf devletlerin gösterdikleri adaylar arasından seçilen 18 yargıç görev yapmaktadır. Yargıçlar yüksek ahlaki karakter sahibi, tarafsız ve dürüst kişiler arasından, uluslararası hukukun uluslararası insani hukuk ve insan hakları hukuku dallarında gerekli donanıma sahip kişiler arasından seçilir (UCM Roma Statüsü, Md. 36, Yargıçların Nitelikleri, Aday Gösterilmeleri ve Seçilmeleri, 8. Paraf).

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kişiler bakımından yargı yetkisi gerçek kişileri kapsamakta olup, devletleri ve tüzel kişileri içermemektedir. Mahkemenin zaman bakımından yetkisi ise Roma Statüsü yürürlüğe girdikten sonra işlenen suçlar bakımından yetkili olmasıdır. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Statüsü'nde yer bakımından yetki için herhangi bir hüküm bulunmadığından dolayı tüm dünyada işlenecek suçları kapsadığı söylenebilir (UCM Roma Statüsü, Md. 11, 25/1). UCM Statüsü'ndeki yargılama sistemi, ulusal mahkemeleri tamamlayıcı şekildedir. Suçları soruşturmada öncelik ulusal mahkemelerindir. Ancak bu konuda ulusal mahkemelerin isteksiz veya yetersiz olması durumunda soruşturmayı Uluslararası Ceza Mahkemesi üstlenmektedir. Bu sebeple mahkeme bu şekilde oluşan sorunların giderilmesini sağlamaktadır (Ateş Ekşi, 2004: 32).

Mahkemenin yargılama süreci üç şekilde başlamaktadır. Birincisi; taraf devletin, statünün 5. maddesinde sayılan suçlardan birinin işlendiği iddiasıyla suçu işleyen kişi ya da kişilerin yargılanıp yargılanmayacağına belirlenmesi amacıyla elindeki belgeleri mahkeme savcısına sunarak başvuruda bulunmasıdır (UCM Roma Statüsü, Md. 13/a, 14). İkincisi; BM Antlaşması'nın 7. bölümüne göre BM Güvenlik Konseyi'nin söz konusu davayı mahkeme savcısına iletmesidir (UCM Roma Statüsü, Md. 13/b). Üçüncüsü; savcının

kendi başına el koymasdır. Yani mahkeme savcısının Ön Soruşturma Dairesi'nin onayını aldıktan sonra elindeki bilgilere ve delillere dayanarak kendiliğinden soruşturma açmasıdır (UCM Roma Statüsü, 1998: Md. 13/a, 14, 13/b, 15).

Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne bu zamana kadar yüzden fazla ülke hakkında başvuru yapılmıştır. Bunlardan en çok öne çıkanlar; Irak, Venezüella, Lübnan, İngiltere, Gürcistan, Burundi, Kolombiya ve Fildişi Sahili'nde yaşanan olumsuzluklardır. 1 Temmuz 2002 yılında faaliyete geçen Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile ilgili Mayıs 2004'te, Uganda Hükümeti ile ilgili Temmuz 2004'te, Sudan ve Darfur ile ilgili BM Güvenlik Konseyi'nin başvurusuyla Haziran 2005'de, Orta Afrika Cumhuriyeti ile ilgili Mayıs 2007'de soruşturma başlatılmıştır. Bunun sonucunda Sudan Devlet Başkanı hakkında soykırım, savaş suçu ve insanlığa karşı suçlar işlediği iddiasıyla tutuklama kararı çıkartılmış, fakat davanın hemen açılması konusunda BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır (Beşiri, 2013: 202). Yaşanan bu tür olumsuzluklarla birlikte Roma Statüsü amaçları doğrultusunda gerçekleşen olumlu gelişmeler de meydana gelmiştir.

Uluslararası Ceza Divanı'nın gelişimi bakımından 31 Mayıs - 11 Haziran 2010 tarihleri arasında Kampala'da (Uganda) düzenlenen Gözden Geçirme Konferansı (GGK) büyük önem taşımıştır. GGK'da statüde sayılmış olan dördüncü suç olan saldırı suçu, suçun unsurlarının tanımı ve divanın saldırı suçu üzerinde yetkisini ne şekilde kullanabileceği hükme bağlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, b.t.).

Sonuç olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulmuş olması uluslararası ceza ve insan hakları hukuku açısından atılan oldukça önemli bir adım olmuştur. Bunun nedeni ise UCM, devletlerin ulusal mahkemelerini tamamlayıcı bir nitelikte kurulmuştur. Günümüzde sayıları giderek artan taraf devletler, Roma Statüsü hükümleri ile iç hukuk düzenlemelerini uyumlu hale getirmektedirler. Ayrıca taraf olmayan devletlerin de statü düzenlemeleri çerçevesinde kanun faaliyetleri içinde oldukları gözlemlenmektedir.

1.3.3. BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi örgütün barış ve güvenliğinden sorumlu olan organıdır. Uluslararası özellikte olan bir problemin uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit olup olmadığını belirlemek için BM Güvenlik Konseyi'ne soruşturma hakkı tanınmıştır. Bu hakkın hukuki dayanağı BM Şartı'nın 34. maddesinin son cümlesinde yer almaktadır (BM Antlaşması, 1945: Md. 34). Güvenlik Konseyi uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde asıl yetkili organdır. Örneğin Darfur'da işlenen suçlarla ilgili yaşananların dünyadaki en kötü insani kriz olduğunu ilan etmiş, daha sonra bu konuda ciddi önlemler almıştır. Fakat alınan önlemler yaşanan krizi engellemeye yetmemiştir (Halatçı, 2005: 73-74).

Güvenlik Konseyi'nin, BM Şartı'nın 7. bölümünde tanınan barışın tehdidi, bozulması ve saldırının gerçekleştirilmesi durumunda alacağı özel bir kararla Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisini kullanması için yapacağı başvuru geçerli olacaktır. Ancak bu başvurunun geçerli olabilmesi için Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin kararı veto etmemeleri gerekmektedir (BM Antlaşması, 1945: 7. Bölüm). ABD, Bosna-Hersek'te Barış Gücü operasyonlarında görev yapan ABD askerlerinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisine girmeyeceğine ilişkin bir karar alınmasını istemiştir. Aksi takdirde BM operasyonlarında yer almayacağı ve Bosna-Hersek'teki Barış Gücü operasyonunu veto edeceğini belirtmiştir. Diğer devletler yapılan bu tehdidi eleştirmişler, ancak ABD'nin bu Barış Gücü operasyonunun süresinin uzatılmasını veto etmesi üzerine ABD'nin bu isteğini yerine getirmişlerdir (Tezcan, Erdem, Önok, 2009: 370).

Saldırı fiilini tespit etmek, barış ve güvenliğin korunması için alınacak önlemleri kararlaştırmak ve tavsiyede bulunmak BM Güvenlik Konseyi'nin görevidir (BM Antlaşması, 1945: Md. 39). Ayrıca Güvenlik Konseyi'nin soruşturma açılmasını engelleme yetkisi de bulunmaktadır (Önok, 2003: 98). Statünün 16. maddesine göre, Güvenlik Konseyi mahkemenin yargı yetkisini kullanmasını önleyebilir. 12 Temmuz 2002 tarihinde kabul edilen 1422 sayılı kararla, ABD, Birleşik Krallık, Çin, Fransa ve Rusya Federasyonu'nun yer

aldığı Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri kovuşturma açılmasını, kendisine tanınan veto hakkı ile önleyebilir (Schabas, 2004: 106).

Uluslararası Adalet Divanı (UAD), BM'nin yargısal yönünü ortaya koyan en temel organlarından birisidir. Üye devletlerarasındaki uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözmek, örgüt içi hukuk sorunlarını çözüme kavuşturmak ve talep edilen görüşleri vermekle görevlidir. UAD, devletlerin birbirleriyle olan uyuşmazlıklarıyla ilgili sorunlarını dava ettikleri, bireylere bu konuda pek rol tanımayan yani bireylere başvuru olanağının verilmediği, yetkisi belirli bir coğrafi bölgeyle sınırlı olmayan, evrensel bir mahkemedir. Uluslararası Adalet Divanı, devletlerarasındaki hukuki uyuşmazlıkları inceleyip bir karara bağlar. Bu kararlar oy çokluğuyla alınır, kesindir ve devletlerin verilen kararlara mutlaka uyma zorunluluğu vardır. Fakat zorlayıcı bir mekanizma yoktur (Beşiri, 2013: 204). Ayrıca BM'nin en yüksek yargı organı olan ve soykırım da dahil olmak üzere savaş suçları konusunda yargılama yetkisine sahip bulunan Lahey'deki UAD, 3 Şubat 2012'de, "yabancı ülkelerdeki yerel mahkemelerin başka ülkeleri yargılamalarının hiçbir hukuki değer taşımadığı, tam aksine bu yargılamaların uluslararası hukukun ihlali olduğu" hükmünü kurmuştur (Gürkan, 2015: 43).

Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisi temel olarak çekişmeli yargı yetkisi ve danışma görüşü verme yetkisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunun dışında UAD'nin yetkisinin birinci derece yargı yetkisi ve ikinci derece yargı yetkisi olarak ayrıldığı da görülmektedir. Buna göre UAD'nin birinci derece yetkisi tarafların bağlayıcı karar verme yetkisi olarak tanımlanır. İkinci derece yetkisi ise, genellikle usule ilişkin işlemlerdeki yargı yetkisidir. Divan'ın kendi yetkisi üzerinde karar vermesi, genel kontrolü sağlaması gibi yetkileri ikinci derece yetkilere örnek olarak verilebilir (Gülgeç, 2015: 381).

Uluslararası Adalet Divanı'nın çekişmeli yargı yetkisi kapsamında en önemli görevi statünün 38. maddesinde devletlerce önüne getirilen uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun şekilde çözmek olarak belirtilmiştir (UAD Statüsü, 1945: Md. 38). Uluslararası hukukçular devletlerarası uyuşmazlıkların UAD'nin çekişmeli yargı yetkisi kapsamında çözülmesini,

uluslararası uyuşmazlık çözümü metotlarının en önemlilerinden biri olarak görmüşlerdir (Llazarom, 2008: 816).

Uluslararası Adalet Divanı'nın kişi bakımından yargı yetkisinde amaç, Divan önündeki davalarda kimlerin taraf olabileceğini belirlemektir. BM Şartı'nın 92. madde, 1. fıkrasına göre ve UAD Statüsü'nün 34. madde, 1. fıkrasına göre Uluslararası Adalet Divanı sadece devletlerarasındaki uyuşmazlıklar açısından yargı yetkisine sahiptir (UAD Statüsü, 1945: Md. 34). Bu sınırlılık sebebiyle UAD Statüsü'nün 35. maddesine göre bireylerin UAD bünyesinde dava açmaları mümkün değildir (UAD Statüsü, 1945: Md. 35). Buna göre, hükümet dışı örgütler, kişiler ve diğer kuruluşlar UAD bünyesinde dava açamayacaklardır. Ancak özellikle UAD sonrası kurulan uluslararası mahkemelerin bu açıdan yapısının değiştiği görülür (Bingbin, 2004: 2). Uluslararası hukukun devlet dışı öznelerine de yer veren mahkemelere Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi örnek gösterilebilir (Gülgeç, 2015: 381).

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne taraf olan her devlet, UAD önündeki uyuşmazlıklara da taraf olabilir. Birleşmiş Milletler üyesi olan bütün devletler statüye de taraftır. Ayrıca eğer bir devlet BM üyesi değilse ve statüye dışarıdan taraf olmuşsa da taraf ehliyetine sahiptir. Kısacası, öngörülen usule uyulduğu takdirde her devlet UAD önündeki uyuşmazlıklara taraf olabilmektedir (Gülgeç, 2015: 382).

Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkilerinden olan danışma görüşü verme yetkisi ise bir soru veya konunun otoriter ancak bağlayıcı olmayan bir şekilde açıklanması olarak tanımlanmaktadır. Bu görüşler her ne kadar bağlayıcı olmasalar da uluslararası hukukun gelişiminde önemli rol oynamaktadırlar (Aljaghoub, 2006: 12). Divan'ın danışma görüşü verme yetkisi Birleşmiş Milletler Şartı ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nden kaynaklanmaktadır. Divan önünde devlet dışındaki varlıklar davaların tarafı olamadığı için BM örgütünün asli organlarına ve bazı uzmanlık kurumlarına UAD'den danışma görüşü isteme yetkisi verilmiştir (Pazarcı, 2008: 475).

Danışma görüşü verme yetkisi BM Şartı'nın 96. maddesinde düzenlenmiştir. Madde metni şu şekildedir:

“1. Genel Kurul ya da Güvenlik Konseyi herhangi bir hukuksal sorun konusunda Uluslararası Adalet Divanı'ndan görüş isteyebilir.

2. Genel Kurul'ca bu konuda herhangi bir anda yetkili kılınabilecek olan tüm öteki Birleşmiş Milletler organları ve ihtisas kuruluşları da kendi çalışma alanları içinde karşılırlarına çıkacak hukuksal sorunlar konusunda Divan'dan görüş isteyebilirler (BM Antlaşması, 1945: Md. 96).”

Ayrıca bunlara ek olarak, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 65. maddesi de Divan'ın BM sistemi içerisinde yetkilendirilmiş olan organ ve kuruluşların isteği üzerine herhangi bir hukuki sorun hakkında danışma görüşü verebileceğini düzenlemektedir (UAD Statüsü, 1945: Md. 65).

Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisinin devletler tarafından belirlenmesinin sonucu olarak insan hakları bir devlet tarafından ihlal edilen bireylerin davalarının UAD önüne getirilmesi ancak bir devletin davayı üstlenmesine bağlıdır. Bir devletin dava edilen devletin vatandaşlarının insan haklarının ihlali nedeniyle dava açması mümkün olduğu gibi, kendi vatandaşlarının haklarının ihlali nedeniyle de dava açması mümkündür. Bir devletin kendi vatandaşlarının haklarının ihlali nedeniyle dava açması, devletlerin sahip olduğu diplomatik himaye hakkının sonucudur. UAD'nin yargı yetkisi hukuki uyumsuzluğa taraf olan devletlerin onayını gerektirmektedir. Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2. madde, 1. fıkrasında yer alan devletlerin egemen eşitliği prensibinin sonucu olarak devletlerin uluslararası yargı önünde iradeleri dışı yargılanmaları söz konusu değildir (Zyberi, 2008: 43).

Soykırım Sözleşmesi'nin 9. maddesine dayanılarak 20 Mart 1993 tarihinde Bosna-Hersek'in Sırbistan-Karadağ'a karşı açtığı ve Uluslararası Adalet Divanı'nın da baktığı ilk davanın soykırımla ilgili olması sebebiyle bu dava büyük bir öneme sahiptir. 26 Şubat 2007 tarihinde dava hakkında verilen

karara kadar devletlerin yükümlülüğü soykırımı önleme ve sorumlularını da cezalandırmayla sınırlıydı. Ancak açılan davada UAD, Soykırım Sözleşmesi'nin 1. ve 9. maddelerini yorumlayarak sözleşmenin devletlerin soykırım suçunu işlemesini yasakladığı ve bu suçu işlemekten devletlerin de sorumlu tutulabilecekleri kararını vermiştir. Devlet, elindeki imkanlarla birlikte soykırımı önlemek için gerekli önlemleri almamışsa ya da ihmal etmişse devletin sorumluluğu doğar. Uluslararası Adalet Divanı soykırım suçundan dolayı kimsenin sorumlu tutulmadığı durumlarda bile devletlerin soykırım suçundan veya bu suça teşebbüsten sorumlu tutulabileceklerini belirtmiştir (Elekdağ, 2008: 75).

Uluslararası Adalet Divanı soykırım suçunun oluşması için özel kastın mevcudiyetine büyük önem vermiş, çatışma sırasında Bosna-Hersek'te kitlesel ölümlerin kuvvetli kanıtlarla ispatlandığını belirtmiştir. Ayrıca işkence yapıp öldürülen kurbanların da sistematik olarak hedef alındıklarını da vurgulamıştır. Ancak bütün bu yaşananlara rağmen UAD, Bosnalı Müslümanlara karşı yapılan bu kitlesel öldürmelerin özel kasıt taşıdığına ikna olmamıştır. UAD, Bosna-Hersek'te yaşanmış olan katliam, zulüm ve işkencelerin Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ettiğini onaylamış, fakat bunların Srebrenitsa'da gerçekleştirilen eylemler dışında soykırım suçunu oluşturmadığını karara bağlamıştır. Srebrenitsa'da yapılan eylemlerin soykırım olduğunu kabul eden UAD, kitlesel öldürmelerin hükümetin emriyle olmadığını, bazı liderler tarafından yapıldığını söylemiştir (Elekdağ, 2008: 75).

Sırbistan'ın yapılan bu soykırımı önlemek için gerekli önlemleri almadığı, yaşananlara göz yumduğu ve destek verdiği açıkça ortada olmasına rağmen ve bunlardan dolayı da sorumlu tutulması gerektiği halde, Sırbistan Uluslararası Adalet Divanı tarafından soykırım suçundan aklanmış ve suçsuz bulunmuştur.

2. BÖLÜM

BOSNA-HERSEK İÇ SAVAŞI; SREBRENİTSA SOYKIRIMI ÖRNEĞİ

2.1. Yugoslavya Krizinin Tarihsel Gelişimi

2.1.1. Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek

Bosna-Hersek tarih boyunca farklı kavimlerin yerleşip yaşadığı önemli bir geçiş merkezi olmuştur. Tamamı Avrupa kıtasında yer alan Bosna-Hersek; Balkanlar, Karadeniz, Ege, Yunan Denizi ve Adriyatik arasında bulunmaktadır. Balkanlar Türkçe kökenli bir kelime olup dünyanın tüm dillerinde aynıdır. Ağaçlarla kaplı dağlık yer anlamına gelmektedir. Bu bölge ilk olarak İliryalıların hakimiyeti altında bulunmuştur. Yugoslavya ve Arnavutluk'un bulunduğu topraklarda yaşayan İliryalılar bugünkü Arnavutça ile bağlantılı olan bir Hint-Avrupa dilini konuşmuştur. Batı Bosna'da ise Dalmaçya kıyılarında bu kıyılara ismini veren Delmatea kavmi yaşamış, M.Ö. 1. ve 2. yüzyıllarda ülkenin iç ve kuzeyine doğru genişleyen bu kavimler Romalılar ile karşılaşmıştır. İlirya topluluklarının ayaklanmaları M.S. 9. yüzyılda bastırılmış ve tüm İlirya toprakları Romalıların egemenliği altına girmiştir. Bugünkü Bosna-Hersek topraklarının çoğu o zamanda Roma eyaleti Dalmaçya'ya bağlıyken, Kuzey Bosna, bugünkü Hırvatistan ve Güney Macaristan toprakları Roma'nın Pannonia eyaletine bağlıydı. Hristiyan dininin ise M.S. 1. yüzyılda Bosna-Hersek topraklarına girdiği ve Sırbistan'da da bu dönemden kalan Hristiyanlık izlerinin bulunduğu belirtilir (Malcolm, 1999: 29-30).

Dört yüz yıllık süre boyunca Bosna-Hersek Romalıların boyunduruğu altında kalmıştır. Merkezi Tuna Nehri olan Balkanlar tarih boyunca sırasıyla İliryalılar, Trakyalılar, Arnavutlar, Rumenler, Daçyalılar, Cermenler, Gotlar, Avarlar, Slavlar, Macarlar, Peçenekler, Kumanlar ve Moğollar tarafından istilaya uğramıştır. Bugüne kadar yerleşik bir şekilde mevcut olan kavimlerin başında ise Slavlar gelmiştir (Jelavich, 2006: 2-3). Bosna-Hersek'teki nüfus geçmişte de günümüzde de çoğunlukla vadi kenarlarında toplanmıştır. Bosna nehrinin kolu Milyadra üzerinde Saraybosna, Bosna nehrinin ana akışında Visoko, Zenisa, Maglay, Dobay, Una nehrinde Bihaç, Virbas nehrinde Yayça

ve Banaluka, Drina hattında Vişegrad, İzvornik ve Neretva üzerinde ise Mostar önemli şehirler arasındadır (Mudry, 1994: 12).

Büyük Roma İmparatorluğu ikiye bölündüğünde Bosna, Avarların ve Slavların istilasına uğramıştır. Bu istilalar sonucunda bölgede Roma'nın izleri, kalıntıları silinmiş ve kıyı bölgesi bugünkü etnik yapısını hemen hemen kazanmıştır. Avarlar askeri açıdan Balkanlar'da oldukça başarılı olmuşlardır. 9. yüzyılda Bosna'da "banlar" şeklinde devlet yapıları ortaya çıkmıştır. Ayrıca banlar Avar diline mensupturlar. Bölgede Slav kabileleri arasında sağlanamayan dini birlik, siyasi parçalanmalara ve çeşitli Hristiyan mezheplerinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yeni oluşan Hristiyan Slav mezhebine de "Bogomil" adı verilmiştir. Bosna 10. yüzyıldan itibaren Hırvatistan Krallığı'na bağlı ban prenslikleriyle yönetilmiş ve bunlar Bogomil mezhebine mensup oldukları için sevilmemişlerdir (Yıldız, 1993: 69-72).

10. yüzyıldan sonra Sırp'ların yönetiminde olduğu Bosna'da sırasıyla Hırvat, tekrardan Sırp, Macar ve yeniden Bizans yönetimleri baş göstermiştir. 1180 yılında ise Ban Kulin ile birlikte Macar kralını kabul etse de, Bosna hemen hemen tam bağımsız olmuştur. 12. yüzyılda Bosna Banlığı Bosna nehrinin çevresinde günümüz sınırlarına benzer bir hale gelmiştir. Ortaçağ Bosnası en büyük gelişimini Tvrtko yönetimiyle gerçekleştirmiştir. Tvrtko 1353-1391 tarihleri arasında Bosna-Hersek tarihini şekillendirecek şekilde yönetimin başına geçmiştir. Ayrıca eski Yugoslavya'nın orta kısmında bulunan Bosna toprakları kendi ismiyle ilk kez Orta Çağ'da ortaya çıkmıştır (Malcolm, 1999: 33). Tvrtko'nun ardından Bosna kuzeyden Macar, doğudan da Türklerin etkisi altına girmiştir.

Balkanların ırklar ve dinler açısından oldukça karma bir yapısı vardır. Yaklaşık 1000 yıldır ana etnik yapı Slavlardan oluşur. Güney Slavlarını Slovenler, Hırvatlar, Sırp'lar, Bulgarlar, Makedonlar; Batı Slavlarını Polonyalılar, Çekler, Slovaklar, Soroblar; Doğu Slavlarını ise Ruslar, Ukraynalılar ve Beyaz Ruslar oluşturmaktadır. Bu uyrukların birçoğu Balkanların dışındadır. Fakat bazıları ya tarihte Balkanlar'da yaşamıştır, ya da günümüzde azınlık olarak yaşamaya devam etmektedir. Slav olmayan Balkan halkları ise Arnavutlar, Yunanlar, Türkler ve Romenlerdir (Savran, 1999: 78).

Kaynak: Makro Attila Hoare, 2007: 36

Şekil 2.1. Ortaçağ Bosnası; Ban Kulin'den Tvrtko'ya Genişleyen Bosna Krallığı.

Bosna-Hersekliilerin de içinde yer aldığı “Yugoslav” kavramı Sırbo-Hırvatçada “Güney Slavları” anlamına gelmektedir. Ancak bu bölgede yüzyıllardır süregelen, son iki yüzyıldır da kanlı iç savaş şeklinde devam eden çatışmalar mevcuttur. Bu savaşların temel sebebi ırk ve din ayrımcılığıdır. Güney Slavlarının iki ana parçası olan Sırplar ve Hırvatların birbirlerinden ayrılmasının en önemli sebebi mezheplerinin farklı oluşudur. Sırplar Ortodoks, Hırvatlar ise Katolik’tir. Katolik Slovenler Hırvatların, Ortodoks Karadağlılar ise Sırpların yanındadır. Bosna-Hersek’in ise Sırp ya da Hırvat halkına dahil olmayan nüfusu, Slav kökenine dayanmakla birlikte, hep bu iki eksene farklı bir kimlik taşımıştır. Osmanlı Devleti’nin fethinden önce Bosnalılar, Bogomil adı verilen farklı bir mezhebe mensuptular. Osmanlıların bölgeye gelmesiyle birlikte ise giderek İslamiyet’i benimsemişler ve yemeklerinden yaşam tarzlarına kadar Türk kültürüne tabi olmaya başlamışlardır. Bulgar kökenli olan Bogomil mezhebi 10. yüzyılda Bogomil adında bir rahip tarafından kurulmuştu. Bogomillerin inançları arasında, İslam inancında da mevcut olan Hz. İsa’nın çarmıha gerilmediği yer alıyordu. Ayrıca haç kültürüne ve ekmek-şarap ayinine de karşı çıkıyorlardı. (Yahya, 2002: 25). Bu sebeple bu inançları taşıyan, 1180-1463 yılları arasında hüküm süren ve Bosna Krallığı’na bağlı olan Bosna Kilisesi’nin ve dolayısıyla Bosna’nın, Osmanlı geldikten sonra giderek İslamlaşması gönüllü olarak gerçekleşmiştir.

Bosna-Hersek Katolik, Ortodoks ve Müslüman olmak üzere farklı dinlere bağlı olup, fakat neredeyse tamamı Slav olan bir halkı barındırmaktadır. Yüzyıllar öncesinde 4. yüzyıl sonlarında başlayan Slav halklarının göç dalgası, bu toplumun Trakya, Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Dalmaçya’ya yerleşmesiyle noktalanmıştır. Ayrıca içten kaynaklanan çeşitli karışıklıkların yaşandığı bu bölge 15. ve 16. yüzyıllardan 19. yüzyılın sonuna kadar iki büyük imparatorluk olan Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları arasında paylaşılmıştır (Şafak, 2010: 3-6).

Bosna-Hersek kendi bünyesinde çeşitli ırklardan olan insanları barındırması sebebiyle kendine özgü karma bir nüfusa sahiptir. Osmanlı Devleti’nin bölgeye yerleşmesinden önce Bosna Kilisesi, Katolik Kilisesi, Ortodoks Kilisesi şeklinde üç temel unsura bölünmüş olan Bosna, Osmanlı

döneminde Müslümanlar, Katolikler ve Ortodokslar şeklini almıştır. Avusturya döneminde de bu durum aynen devam etmiş, uluslaşma ile birlikte ise Boşnaklar, Hırvatlar, Sırlar halini almıştır (Şafak, 2010: 5). Yüzyıllardır süregelen etnik çeşitlilik bölgede çatışmaları da beraberinde getirmiştir.

Osmanlı Türkleri Bosna-Hersek'e girdiklerinde Bosna bir krallık, Hersek'te bir dükalıktı, yani krallığa bağlı bulunan yarı bağımsız bir eyaletti (Öztuna, 1983: 441). 1392 yılında Makedonya Üsküp'ün Osmanlılar tarafından fethedilmesi, buranın Osmanlılar tarafından bir hareket üssü olarak kullanılmasına ve burada kontrol amaçlı bir uç bölge oluşmasına sebep olmuştur. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin ağırlık merkezinin buraya taşınması Sırbistan'da Müslümanlığın yayılmasının yavaşlamasına sebebiyet vermiştir. 1415 yılından sonra ise Bosna'ya yönelik Osmanlı akınları giderek artmaya başlamış, buna ilaveten Osmanlılar yerli hanedanlar arasındaki çekişmelerden faydalanarak Bosna krallarından vergi alır duruma gelmişlerdir. Papalık ile Bosna halkı arasında dini açıdan farklı görüş ayrılıkları sonucunda Osmanlı nüfuzu bölgede yayılmıştır. Bosna Kralı olan Tomaşeviç 1461'de Macar himayesi altında girince, Fatih Sultan Mehmet emri altındaki Osmanlı ordusu Bosna'nın fethini 1463'te tamamlamıştır. 1482 yılında da Hersek, Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir. Bunun sonucunda Bosna idare bakımından bir sancak haline getirilmiş, tımar sisteminin bölgede yayılmasıyla da yerli beyler güçlenmiş ve köylüler üzerindeki baskılar azalmıştır. Bölgede yeni yerleşim merkezleri kurulmuş ve mevcut olan yerleşim merkezleri de Osmanlı'nın gelmesiyle nüfus ve ekonomi açısından büyük gelişme göstermeye başlamıştır. Bu gelişen merkezlerin başında ise bugün Saraybosna adını taşıyan Sarayova şehri gelmiştir (Şahin, 1992: 21).

Eski Yugoslavya toprakları Katolik ve Ortodoks sınırının kesiştiği bölgede yer almıştır. Osmanlıların gelişiyle 300 yıl boyunca sürecektir olan Slav Müslümanlaşması başlamıştır. Bu süreç Sırbo-Hırvatçada Türkleşmek olarak da ifade edilir (Sells, 1998: 45). Osmanlı'nın bölgeye yerleşmesiyle birlikte dini yapı yeniden şekillenmiştir. İslamiyet hızla yayılmaya başlamış, İslam dinine en çok katılanlar ise Bosna kilisesine bağlı olanlar ile Bogomil mezhebine mensup olanlar olmuştur.

Bosna-Hersek 15. ve 18. yüzyılları arasında Osmanlı egemenliği altındayken en parlak dönemini yaşamıştır. Etnik ve dini açıdan farklılıklara sahip olmalarına rağmen bölgedeki topluluklar yüzyıllarca barış içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Osmanlıların şiddet yanlısı olduklarını belirten bazı Batılı tarihçilere karşı, Bosna asıllı Sırp tarihçi Vladimir Skaric şöyle söylemiştir: “Osmanlıların işgal ettikleri bölgelerdeki yerlilere karşı gösterdiği alicenaplık (bağışlayıcılık ve yüce gönüllülük), insan haklarını tanıyışları ve uyguladıkları tam bir adalet, komşu mıntikalarda yaşayan Hristiyanları adeta büyülemekteydi. Bu yüzden kendilerini de idareleri altına alıp zalim kral ve despotlardan kurtarmaları için Osmanlılara heyetler gönderirlerdi... Osmanlılar, ekseri Avrupa tarihçilerinin iddia ettiği gibi, şiddet yolu ile genişleselerdi, 19. yüzyıla kadar idareleri altında bulunan ülkelerde ne tek bir Hristiyan kalır ne de tek bir kilise görülürdü (İlhan, 2010: 19).”

Bir başka Sırp tarihçisi olan Vlad Corceviç de, Yugoslavya adlı eserinde şu şekilde belirtmiştir: “Neden bu kadar çok Hristiyan, 19. yüzyıla kadar Osmanlıların idaresinde tutunabildi? Osmanlıların Balkanlar’a gelişi ile birlikte kilise ve dini müesseseler de artmıştır. Bu bakımdan İslam dinini yerli Hristiyanlara zorla kabul ettirme iddiası çoktan suya düşmüştür. Bunun en büyük delillerinden biri de Türk veya diğer Müslüman kuvvetlerinin hiçbirinin girmedığı yerlerde, mesela Endonezya, Afrika ve Asya’nın çeşitli bölgelerinde, yüz milyonlarca insanın İslamiyet’i kabul etmesidir (Yıldız, 1993: 91-92).”

13. yüzyıldan itibaren Bosna-Hersek, Sırbistan ve Makedonya dahil tüm Güney Slav Ortodoksları yaklaşık 400 sene Osmanlı Devleti’nin egemenliği altında yaşamışlardır. Bu sebeple Osmanlı Devleti’nin Macarlara, Latinlere ve Avusturya’ya yani Katolik dünyasına karşıtlık duyan Ortodoksları kendine bağlaması 17. yüzyıla kadar kolay bir şekilde gerçekleşmiştir. Ancak Rusya’nın kendine özgü çıkar yüklü politikaları ile Avrupa siyasetine girmesi ve 18. yüzyılda Osmanlı’ya toprak kaybettirmesi, Ortodokslarda da hareketlenmelere sebebiyet vermiştir. Panslavizm yani sıcak denizlere inme amacıyla Rusya’nın Türk karşıtlığıyla doğudan Osmanlı’yı sıkıştırması, Osmanlı Devleti’nin gerileyerek toprak kaybetmesine ve büyük savaşların

ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1699 Karlofça Antlaşması da Osmanlı'nın Avrupa'da gerilemekte olduğunu doğrulamıştır.

Devam eden savaşlarla birlikte 1788 yılında başlayan Avusturya Savaşı Osmanlı açısından daha önemli bir boyut taşımıştır. Avusturya hükümdarı II. Joseph ile Rus İmparatoriçesi Katerina'nın Balkanlar'daki Osmanlı topraklarını paylaşmak için aralarında plan yapmaları Osmanlı'nın çaresizliğini ve Rusya'nın gücünü bir kez daha gün yüzüne çıkarmıştır. Bütün bunlarla birlikte Osmanlı'nın hızlıca gerilemesinin temel sebebi, başta Karajina ve Sırbistan olmak üzere Avrupa merkez devletlerinin tüm isyanların siyasi destekçiliğini yapmalarıdır (Jelavich, 2006: 199).

1774 yılında Ruslarla imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Bosna-Hersek'teki durum giderek kötüleşmiştir. Rusya'ya Ortodoksları himaye altına alma hakkının verilmesi sonucunda Bosna-Hersek'te sürekli karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Çünkü başta Sırp ve Karadağlılar olmak üzere bölgedeki Ortodokslar, Rusların kışkırtmaları ile ayaklanmaya başlamışlardır (Gölen, 2001: 373). Osmanlı Devleti ise 1789 yılından itibaren dış politikada denge politikası yürütmüştür. Varlığını sürdürebilmek için bazı dönemlerde Rusya'ya karşı İngiltere, Fransa'ya karşı Rusya, İngiltere-Fransa-Rusya üçlüsüne karşı ise Almanya'nın yanında yer almayı tercih etmiştir. Bu sayede dış politikada zaman zaman Osmanlı lehine gelişmeler yaşanmıştır (Şafak, 2010: 21).

1875 tarihinde yaşanan Bosna İsyanı, Bosna-Hersek tarihinde önemli bir olaydır. Temmuz 1875'te Bosna-Hersek'te ayaklanma başlamış, kötü yönetim gerekçesiyle köylüler dahi bu ayaklanmaya katılmıştır. Şüphesiz Hristiyan köylüleri kışkırtan büyük dış güçler Sırbistan, Rusya ve Avusturya olmuştur (Ortaylı, 2006: 260). Özellikle Müslüman Boşnakların Osmanlı döneminde tımar sistemi sebebiyle sahip oldukları geniş topraklar, Ortodoks Sırp tarafından bir sorun olarak gösterilmiştir. Ekonomik sebeplerin de bir araya gelmesiyle büyüyen çatışmalar zamanla milliyetçilik ayaklanmalarına dönüşmüş ve bu ayaklanmalar esnasında Müslüman Boşnaklara karşı toplu katliamlar başlamıştır (Yenigün, Hacıoğlu, 2010: 3).

1875-1878 yılları arasında yaşanan “Doğu Krizi” ve milliyetçilik akımlarıyla zayıflayıp gerileyen Osmanlı Devleti, bütün bunlar sonucunda kendi iç problemleriyle ve içten çıkartılan isyanlarla baş etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde güneye doğru ilerleyen Avusturya ise 1878 yılında Bosna-Hersek’i işgal etmiştir (Yenigün, Hacıoğlu, 2010: 3). Bununla birlikte 1878 tarihinde gerçekleştirilen Berlin Kongresi’nde büyük dış güçlerin Bosna-Hersek’i Sırp isyancılara değil de, Avusturya-Macaristan’a vermeleri Sırpıların hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu durum Sırpıların ve Avusturyalıların Bosna-Hersek için birbirlerine düşman olmalarına sebep olmuştur. Böylece Avusturya’yı da Almanya desteklemeye başlamıştır (Johnstone, 2004: 172-173).

Bosna-Hersek’in Avusturya-Macaristan tarafından işgal edilmesi Sırbistan ve Karadağ’da protestolara yol açmıştır. Bu iki ülke Bosna-Hersek’teki dindaşlarını kurtarmak için askeri birliklerini Avusturya-Macaristan sınırına yığmıştır. Buna ilaveten Avusturya-Macaristan ise işgal ettiği topraklarda düzeni uzun süre sağlayamamış ve Müslüman Boşnakların sert direnişleriyle karşılaşmıştır (Ünaltay, 1996: 33).

1878 Berlin Antlaşması Osmanlı Devleti açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. İngiltere ve Avusturya Osmanlı Devleti’ni koruma politikasını terk etmiş, Osmanlı Devleti ise parçalanmaya devam etmiştir. İngiltere ve Avusturya’nın Osmanlı’nın yanından ayrılması sonucunda oluşan boşluğu ilerki yıllarda Almanya doldurmuştur.

Avusturya; dağılmayı önlemek amacı taşıyan 2. Meşrutiyet’in ardından Osmanlı’nın Bosna-Hersek’te yeniden söz sahibi olmasından çekinerek, mevcudiyetini sağlamlaştırmak adına hukuken Osmanlı hakimiyetinde bulunan Bosna-Hersek’i 7 Ekim 1908’de resmen ilhak etmiştir. İtalya, Rusya, Sırbistan ve Karadağ bu işgale tepki vermelerine rağmen Almanya’nın baskıları sonucu savaşı göze alamayarak ilhakı kabullenmek zorunda kalmışlardır. Böylece Osmanlı Devleti fiilen elinden çıkan Bosna-Hersek’i hukuki olarak da kaybetmiştir. Bu durum Bosnalı Müslümanlar için de kabullenmesi zor bir durum olmuştur. Osmanlı’dan sonra yabancı bir idare altında yaşayacak olmaları, önemli bir kısmını Anadolu’ya göç etmeye zorlamıştır.

Stratejik öneme sahip olan Bosna-Hersek, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da kaybettiği, halkı Müslüman olan ilk bölge olmuştur. Bu bölgenin elden gitmesiyle Osmanlı'nın Balkanlar'daki nüfuzu azalmıştır. Bosna-Hersek sorunu Almanya'nın Avusturya'yı desteklemesiyle ve Rusya ile Sırbistan'ın da birbirlerine daha çok yakınlaşmalarıyla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte Balkanlar'daki diğer küçük devletler Osmanlı Devleti'nden toprak koparma amacıyla faaliyetlerini arttırmışlardır. Ruslar tarafından dini ve milliyetçi düşüncelerle kışkırtılan, büyük Sırbistan hayali içerisinde olan Sırlar, 1912 Balkan Savaşı sırasında Kosova'yı işgal etmişler ve kısa bir süre sonra da Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bosna-Hersek sorunundan doğan Balkan bunalımı, üçlü itilaf devletleri arasındaki çıkarlarına yönelik olarak oluşturdukları bağları daha da güçlendirmiştir (Çakmak, 2003: 19). Avrupa bunalımı şeklini alan Bosna-Hersek sorunu, I. Dünya Savaşı'nın çıkmasını hızlandıran sebepler arasında yer almıştır.

2.1.2. Dünya Savaşları Dönemi ve Sosyalist Yugoslavya'nın Kurulması

1878 tarihinde gerçekleştirilen Berlin Kongresi'ne göre Osmanlı'nın Balkanlar'daki egemenliğine son veren Ayastefanos Antlaşması geçersiz kabul edilmiş ve Balkan devletlerinin sınırları yeniden oluşturulmuştur. Antlaşmaya göre Sırbistan ve Karadağ'a bağımsızlık verilmiş, Büyük Bulgaristan'ın sınırları daha küçük bir şekilde belirlenmiş, Bosna-Hersek ise Osmanlı'nın hakimiyetinde kalmış, fakat Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun müdahalesine açık olmuştur. Berlin Kongresi'nden sonra Sırbistan ve Bulgaristan arasında anlaşmazlıklar yaşanmış, Sırbistan'da Karayorgiyeviç hanedanı yönetimi ele geçirmiştir. Ayrıca Berlin kararlarının, tarafları memnun etmediği görülmüştür. Rusya güçlü bir Slav devleti oluşturamamış, Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i işgal edememiştir. Yani Berlin Düzenlemesi Balkanlar'daki düzeni sağlayamamış, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın temelini yaratmıştır (Sander, 1989: 225-226).

Balkan Savaşları'nın amacı Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da kalan son toprakları olan Arnavutluk ve Makedonya'nın ele geçirilmesiydi. 1912'de

başlayan I. Balkan Savaşı'nda Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan Osmanlı'ya karşı birleşmişlerdir. Kendi aralarındaki sorunları göz ardı ederek Doğu Trakya'ya kadar gelmişlerdir. Bulgaristan kendi istediği toprakları alamamış, bunun sonucunda diğerlerine karşı savaş açmıştır. Bu olay 2. Balkan Savaşı'na sebep olmuştur. Bulgaristan'ın yenilmesiyle birlikte Makedonya toprakları Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan arasında paylaşılmıştır (Sander, 1984: 233). Çatışmaları sona erdiren 1913 Bükreş Anlaşması ise Balkan yarımadasında Osmanlı hakimiyetinin sonunu getirmiştir.

Bütün Sırp'ların tek bir devlet altında birleştirilerek Büyük Sırbistan'ın kurulması düşüncesi ilk kez Iliya Grasinin isimli bir Sırp devlet adamı tarafından ortaya atılmıştır (Colic, 1994: 147). Sırbistan 1908 yılında Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgal etmesini bir türlü kabul edememiş ve bu durumu Büyük Sırbistan hayalini engelleyen bir olay olarak görmüştür (Sander, 1984: 253-254). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise Sırbistan'ın Balkan topraklarında genişlemeye yönelik stratejiler yapmasından rahatsızlık duymuştur. Bu iki devlet arasındaki mevcut gerginlik zaten savaşa gayet elverişli olan bir ortamda I. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşlemiştir. Kosova Savaşı'nın yıldönümü olan 28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahtı Franz Ferdinand eşi ile birlikte Saraybosna'yı ziyaret etmiştir. Üstü açık arabasında halkı selamlıyorken tam o esnada suikastçilerin lideri olan Gavrilo Princip isimli genç bir Sırp tarafından öldürülmüştür (Yahya, 2002: 51).

Bu yaşanan dünyanın en ünlü suikasti Sırbistan ve Avusturya-Macaristan arasında savaşın patlak vermesine sebep olmuş ve önceki yıllarda kurulan ittifaklar sonucunda savaş diğer ülkelere de sıçramıştır. Avusturya ve Almanya'nın gizli diplomatik görüşmeler yaparak Sırbistan'a karşı ağır bir ultimatö sunması ve 28 Temmuz 1914'te Avusturya askeri kuvvetlerinin Sırbistan'ın başkentini bombalamaya başlaması I. Dünya Savaşı'nı başlatmıştır. Almanya ve daha sonra İtalya ile Osmanlı Devleti Avusturya-Macaristan yanında; Rusya, Fransa ve İngiltere ise Sırbistan'ın yanında yer almıştır. Sırbistan'ın savaştaki hedefi, Sırp-Hırvat-Sloven uluslarını birleştirmek olmuştur. Çünkü Avusturya-Macaristan egemenliği altında

Slovenler Cermenleşme, Hırvatlar da Macarlaşma tehdidi altındadır. Bu sebeple Güney Slavlarının birleşmesi Sloven ve Hırvatlar için kendi kimliklerini ortaya koyma fırsatı sağlayacaktır (Ülger, 2016: 33-34). İngiltere, Balkanlar'da Güney Slav Birliği'nin Rusya'nın bölgedeki hakimiyetini genişleteceğine inanmıştır. Fransa için ise öncelikli düşman Avusturya-Macaristan değil, daha tehlikeli olarak gördüğü Almanya olmuştur.

Avusturya'nın Sırbistan'a karşı savaş ilan etmesi Rusya'da itirazlara sebep olmuş ve 31 Temmuz 1914 tarihinde Rusya'da genel seferberlik ilan edilmiştir. Almanya ise Rusya'da ilan edilmiş olan bu seferberliği kendisi için bir savaş tehdidi olarak algılamış ve seferberliğin durdurulmasını istemiştir. Rusya bunu yerine getirmeyince Almanya, 1 Ağustos 1914'te önce Rusya'ya, daha sonra 3 Ağustos 1914'te de Fransa'ya savaş ilan etmiştir. Almanya Fransa'ya karşı askeri gücünü yönetmek için Belçika üzerinden geçiş istemiştir. Ancak Belçika bunu kabul etmeyince Almanya bu ülkeye de saldırmıştır. Savaş bu şekilde şekillenirken Slavlar ve Cermenlerin çatışma alanı olan Balkanlar, bu savaştan en çok etkilenen bölgelerin başında gelmiştir. Savaş kısa sürede dünya savaşına dönüşmüş, hal böyle olunca da Güney Slavlarının durumu ikinci planda kalmıştır.

Savaşta Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yenilgiye uğramasıyla Hırvatlar ve Slovenler Sırp'ların tarafında yer almışlardır. Böylelikle galiplerin tarafında olarak maddi avantajlar, önemli toprak parçaları elde etmişler ve Versay'daki ağır tazminatları ödemekten kurtulmuşlardır. Elde edilen toprakların başında İngiltere'nin İtalya'ya sözünü verdiği Dalmaçya kıyılarının büyük bir kısmı gelmiştir. Yani Hırvatistan ve Slovenya, Sırbistan ile savaşta birleşmemiş olsalardı bu kıyı bölgeleri yüksek ihtimalle İtalya'nın olacaktı (Johnstone, 2004: 197).

Büyük güçler çıkarları gereği Güney Slav toprakları üzerinde, Dalmaçya ve İstriya'nın İtalya'ya verilmesi, Bosna-Hersek'in bölünerek Sırp ve Hırvat topraklarına katılması gibi gizli planlar yapmışlardır. Ayrıca sınırların ve devletlerin de nasıl oluşacağı önemli bir konu haline gelmiştir. Bunların sonucunda ABD Başkanı Wilson, halkların kendi kaderlerini tayin hakkı

ilkesine dayanarak barışın gerçekleşmesi için çözüm arayışına girmiştir. 8 Ocak 1918 tarihinde de on dört maddelik ilkelerini yayınlamıştır.

Savaşın sonuna doğru İtalya ile müttefikler arasında gizli anlaşmalar yapıldığının öğrenilmesi sonucunda, Sırp-Hırvat-Slovenlerden oluşacak bir devletin kurulması için çalışmalar hızlanmıştır. 1917 yılının Temmuz ayında yayınlanan Korfu Deklerasyonu'na göre, kurulacak olan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Sırp'ların idaresinde anayasal, demokratik ve parlamenter bir monarşi olacaktır (Jelavich, Charles ve Barbara, 1977: 300). Söz konusu olan bu anlaşmalarda Sırbistan'ı temsil eden Pasiç ile Sloven ve Hırvatların temsilcileri olan Yugoslav Komitesi, kurulması planlanan devletin üniter yapıda olması gerektiği konusunda anlaşmışlardır. Ancak 1917 yılının Ekim ayında Rusya'da Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesi, Slavların birleşme düşüncesini tehlikeye sokacağı Sırp'lar tarafından belirtilmiştir (Ülger, 2016: 35). Ayrıca I. Dünya Savaşı'nın kazananları Balkanlar'daki Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları'nın topraklarını aralarında bölüşmek istemişlerdir. Bölgedeki ayaklanmaların da etkisiyle, henüz Avusturya-Macaristan idaresi sürerken, 1918 yılının Ekim ayında Yugoslavya Krallığı şekillenmeye başlamıştır. Habsburg bölgelerinden gelen vekiller, devletin yasama görevini yerine getirebilmesi için 29 Ekim 1918'de Zagreb'te Sırp-Hırvat-Sloven Halk Meclisi'ni kurmuştur. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu son bir gayretle ikili monarşinin üçüncü ortağı şeklinde Birleşik Slav devleti kurmayı teklif etmiş, ancak meclis bunu kabul etmemiştir. Ayrıca Boşnak Müslüman temsilcilerin de meclise girmesi, Bosna-Hersek'te yerel idare kurulurken yönetime katılmalarını sağlamıştır (Gölen, 2001: 551).

Birinci Dünya Savaşı öncesinde bağımsız olan Karadağ ve Sırbistan ile savaştan önce, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde bulunan Hırvatistan, Slovenya, Backa, Bosna-Hersek, Dalmaçya ve Banat bölgeleri 1918 yılının Aralık ayında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nı kurmak için bir araya gelmişler ve yeni bir devlet meydana getirmişlerdir. 19. yüzyılda oluşan Güney Slavları'nın birleşme düşüncesi, böylece savaş içinde pratiğe aktarılmıştır (Ülger, 2016: 31). Kurulmuş olan yeni krallığın içinde barındırdığı her devlet kendine özgü çıkarlara sahipti. Sırbistan açısından Yugoslavya, eski Osmanlı

ve Habsburg İmparatorluğu içinde bulunan Sırları birleştirmek demek iken, Hırvatlar ve Slovenler açısından ise Avusturya-Macaristan'dan bağımsızlıklarını kazanmak ve İtalya'dan gelebilecek tehlikeleri önlemek demektir. 1878 Berlin Kongresi, Balkan Savaşları ve Versay, Trianon, Saint-Germain Antlaşmaları yeni krallığın sınırlarını oluşturan üç evreyi teşkil etmekteydi (Carnage, 1996: 53).

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Güney Slavları'nın tarihten bu yana gerçekleştirdikleri ilk birleşme örneğidir. 1918 yılındaki Alman işgali meydana gelene kadar süren bu dönem, Yugoslavya tarihi için “Birinci Yugoslavya” ismini almıştır. Kurulan yeni ülke, Sırbistan-Karadağ Krallıkları, Makedonya'nın büyük bir bölümü ve Avusturya-Macaristan'ın dağılmasıyla ortaya çıkan Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek topraklarını kapsamıştır. Ayrıca Sırp, Sloven, Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya ve Hırvatistan'dan oluşmuş, etnik açıdan çeşitlilik arz eden Kosova'yı da kapsamıştır. Yugoslavya Krallığı sadece Versay sonucu değıl, gönüllü bir birleşmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Şafak, 2010: 32). Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda Sırp Karayorgiyeviç hanedanından Prens Aleksander'in babası Peter, kral ilan edilmiş ve 10 Eylül 1918'da imzalanan St. Germain Antlaşması ile yeni devlet başta ABD olmak üzere uluslararası toplum tarafından tanınmıştır (Ülger, 2016: 36). Ayrıca Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda 1921'de yapılan sayıma göre farklı etnik gruplara mensup olan 12 milyon kişi yaşamaktaydı. Bunlar; %43 Sırlar, %23 Hırvatlar, %8.5 Slovenler, %6 Bosnalı Müslümanlar, %5 Makedonlar, %3.6 Arnavutlar ve %14 Almanlar, Macarlar, Ulahlar ve diğerkleri şeklindeydi (Bora, 1991: 41). Bununla birlikte bu krallığın Sırbistan'da Ortodoks; Slovenya ve Hırvatistan'da Katolik; Bosna-Hersek, Makedonya ve Kosova'da Müslümanlar olmak üzere üç ayrı dinden oluşan sosyal yapısı bulunmaktaydı. Bu söz konusu halklar arasında da farklı diller konuşulmaktaydı. Böylece karmaşık etnik yapıların bulunduğı devlette sorunların açığa çıkması için gerekli sebepler mevcuttu. Bu sorunların başında ülkede diğerk etnik grupları rahatsız eden ve 1941'e kadar sürecekk olan Sırp diktatörlüğü gelmişti.

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın siyasi tarihi 1918-1929 parlamenter demokrasi dönemi ve 1929-1941 Sırpların diktatörlüğü dönemi olarak ikiye ayrılabilir. Her iki dönemde de Sırp anlaşılmazlık çıkaranların başında gelmişlerdir. I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan Trianon Antlaşması'na göre Voyvodina bölgesi Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na verilmiş; Adriyatik kıyıları, Trieste ve Rijeka bölgeleri de İtalya'ya bırakılmıştır. Bu durum, Sırpların İtalya'ya karşı ayrıcalık tanıdığı düşüncesiyle, Hırvat ve Slovenlerin hoşuna gitmemiştir (Dragnich, 1992: 40).

Etnik gruplar arasındaki hoşnutsuzluğun ana sebebi devletin örgüt yapısıydı. Hırvatlar ve Slovenler kendilerinin de yönetime katılabilecekleri federal bir sistemi isterken, Sırp ise ülkede tek yegane güç olabilecekleri merkezîyetçi bir sistem istiyorlardı. 1920'de ülkede çoğu etnik temele dayalı kırktan fazla parti mevcuttu. Hırvatları Stjepan Radić önderliğindeki Hırvat Köylü Partisi, Sırpı ise başbakan Nikola Pašić liderliğindeki Sırp Radikal Partisi temsil ediyordu. Devleti merkezileştiren ve Sırp egemenliğini meşrulaştıran 1921 Anayasası, Hırvat ve Sloven Partiler ile Yugoslav Müslüman Örgütü'nün itirazlarına rağmen kabul edildi. Bu anayasa ile Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Sırpın kontrolüne girdi. Bunun sonucunda Hırvat ve Slovenler gibi Karadağlı, Makedon ve Müslümanlar da Sırp zulmü ile karşı karşıya kalmış ve Sırp milliyetçiliği, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın resmi ideolojisi haline gelmişti (Ülger, 2016: 37-38). Bunun sebebi Sırpın Müslümanları İslamlaşmış Sırp; Sloven ve Hırvatları da Katolikleşmiş Sırp olarak görmeleri ve bu halkları asimile ederek Sırp boyunduruğu altına almak istemeleriydi. Bosnalıları, tarihte en büyük düşmanları olan Osmanlı'dan geriye kalanlar olarak görüyorlardı. Ülkeyi büyük Sırbistan hayalleriyle paralel olarak Sırboslavya yapmak niyetindeydiler.

Bu gelişmelerden sonra 1928 yılında Hırvat Köylü Partisi lideri Stjepan Radić'in bir Sırp tarafından suikaste uğramasının ardından Hırvatistan'da büyük isyanlar boy göstermiştir. Bu olay Sırp-Hırvat gerginliğini alevlendirmiş ve ülkede ayrılıkçı eğilimler güçlenmeye başlamıştır. Sonunda Kral Aleksander Karayorgiyeviç 6 Ocak 1929'da parlamentoyu kapatmış, anayasayı ve özgürlükleri kaldırdığını açıklamıştır (Singleton, 1970: 49). Bunun sonucunda

1929 yılında Kraliyet Diktatörlüğü ilan edilmiştir. Tek kral, tek devlet, tek millet olgusu benimsenmiş ve ülkeye “Güney Slavları Ülkesi” anlamına gelen Yugoslavya ismi verilmiştir. Yugoslavya ismi ilk kurulan krallığın adına kıyasla daha üniter olmuştur. Ülkede etnik kimliklerin haritadan silinmeye çalışılması sonucunda Yugoslav toprakları dokuz bölgeye (banovina) bölünmüştür. Bu uygulama eski etnik sınırları ortadan kaldırmıştır. Banovinaların her biri bir nehrin adını almış ve Bosna-Hersek toprakları dört banovinaya yayılmıştır. Bunlar; Vrbaska, Drinska, Zetska ve Primorska adlarını taşımıştır. Böylece Bosna-Hersek 400 yıldır ilk kez idari bir yapılanma için bölünmüştür (Malcolm, 1999: 271).

Kaynak: Malcolm, 1999: Giriş

Şekil 2.2. I. Yugoslavya’da Nehir İsimleri Alarak Sınırları Belirleyen Banovinalar.

Bu dönemde kurulan siyasi düzene karşı gelmenin, hükümete karşı darbe teşebbüsünde bulunmanın ve yurtdışındaki devrimci örgütlerle ilişki kurmanın cezası ölüm olarak belirlenmiştir (Akşin, 1993: 120). Sırp egemenliğinin arttığı bu yıllarda yapılan zulümlere karşı olarak Makedonların haklarını savunan İç Makedonya Devrimci Örgütü (VDMK) ile Hırvat milliyetçilerinin Ustaşa örgütü yasadışı şekilde yayılmaya başlamışlardır.

1930'lu yıllara gelindiğinde Almanya'nın giderek güçlenmesi ve Nasyonal Sosyalistlerin iktidara gelmesi Yugoslavya kralını telaşlandırmaya başlamıştır. Böylece Balkanlar'daki statükonun korunması adına 9 Ağustos 1934 tarihinde Yugoslavya, Türkiye, Yunanistan ve Romanya arasında Balkan Antantı imzalanmıştır. Anlaşmaya göre taraf ülkelerin sınırları sadece Balkan ülkelerinden gelebilecek saldırılara karşı korunacaktı. Anlaşmanın büyük ülkelerden gelebilecek saldırıları kapsamaması sebebiyle, tam bir gerçek güvenlik açısından yetersiz kalan Balkan Antantı 2. Dünya Savaşı'ndan önce dağılmıştır.

Bu dönemde Hırvat Ante Paveliç liderliğinde, İtalya ve Almanya'daki faşist partilere benzer şekilde Ustaşa Partisi kurulmuştur. Bu parti sürgün yıllarında Mussolini'ye siyasal destek vermiştir. Macaristan'a kadar yayılmış ve Alman Nazi Partisi ile ortak çalışmalar yapmıştır. Daha sonra yönetimde söz sahibi olan Ustaşa, 1934 yılının Ekim ayında Kral Aleksander ve Fransız Dış İşleri Bakanı'nı idam ettirmiştir (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010: 4). Ölen kralın yerine oğlu Prens Paul iktidara gelmiştir. Hırvatların Almanya ve İtalya ile birlik olmasının engellenmesi için Hırvat Köylü Partisine de yönetimde söz hakkı verilmiştir. 1938'de Hırvat Köylü Partisi ve Sırp Hükümeti'nin anlaşması ile Yugoslavya içerisinde Hırvatların amaçlarından biri olan Hırvat bölgesi kurulmuştur. Aynı zamanda Yugoslavya Komünist Partisi de gelişip güçlenmeye başlamıştır. İşçi sayısının artması ve ulus bilincinin yaratmış olduğu çekişme Komünist Partisi'ne verilen desteği arttırmıştır. 1937 yılında Parti Genel Sekreterliği'ne Josip Broz Tito getirilmiştir (Ülger, 2016: 41).

1939'da başlamış olan 2. Dünya Savaşı'nın temelinde, I. Dünya Savaşı sonrası imzalanan barış antlaşmaları olduğu görülmüştür. İtilaf devletleri ile Almanya arasında yapılan Versay Antlaşması, dünyayı ikinci bir savaşa götüren anlaşmazlıkların sebebini oluşturmuştur. Almanya'da Nasyonel Sosyalist Partisi lideri Adolf Hitler, İtalya'da Mussolini yönetimi ve Doğu Asya'da yayılmacı bir politika izleyen Japonya doğal müttefik olmuşlardır. Hitler 1939'da artık "tek millet, tek devlet" politikasından "hayat sahası" politikasına yönelmiştir. Almanya'nın Polonya saldırısının ardından İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmesiyle 2. Dünya Savaşı başlamıştır.

Politik, ekonomik ve sosyokültürel açıdan oldukça kırılgan olan Yugoslavya Krallığı, varlığını ancak 2. Dünya Savaşı'na kadar devam ettirebilmiştir. Krallık, Almanya'nın liderliğindeki faşist ordular olan Alman, İtalyan, Macar, Bulgar ve Arnavut orduları tarafından 1941 yılının Nisan ayında işgal edilmiştir. Bununla birlikte Yugoslavya Krallığı fiilen sona ermiştir (Lampe, 1995: 99-196).

Yugoslavya'nın işgalinden sonra Hitler bölgedeki etnik karışıklıktan faydalanarak Hırvatlara bağımsızlık teklifinde bulunmuş ve 1941'de Hırvatistan bağımsızlığını ilan etmiştir. Ustaşa lideri Ante Paveliç ise ülkeye kral olarak atanmıştır. Ante Paveliç işgal sırasında Hırvat ulusunun homojenliğini sağlamak amacıyla Sırp-Boşnak katliamını gerçekleştirmiş ve Nazi Almanya'sı ile ittifak imzalamıştır (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010: 4). Ayrıca 2. Dünya Savaşı yıllarında üç güçlü hareket gelişmiştir. Bunlar; Yugoslavya Komünist Partisi (YKP) ve buna bağlı Partizan Ordusu, Hırvat Ustaşa Örgütü ve Sırp Çetnik Hareketidir. 1941-1945 yılları arasında bu üç hareket arasında çok çetin çatışmalar yaşanmıştır. 1920 yılının Temmuz ayında kurulan Yugoslavya Komünist Partisi'nin amacı ülkeyi işgalden kurtarmak, Yugoslavya birliğini kurmak ve sosyalist devrimi gerçekleştirmektir. Bu amaçla Tito liderliğinde kurulan Partizan Ordusu faşist ordulara, Çetniklere, Ustaşaya, milliyetçi kiliselere ve Sırp Kraliyet Ailesine karşı mücadele etmiştir. Çetniklerin amacı ise işgalden kurtulmak ve Büyük Sırbistan'ı kurmaktır. Ustaşa Örgütünün de Büyük Hırvatistan'ı kurma amacı vardır (Sancaktar, 2008: 89).

Ustaşa örgütü ile Hırvatlar; Müslüman ve Ortodoksların zorla isimlerini ve dinlerini değiştirmeye çalışmışlar ve bu toplumlara yönelik etnik temizlik yapmışlardır. Ustaşa Hırvat Devleti'nin var olduğu 1941-1945 yılları arasında 300 bine yakın Sırp yerlerinden sürülmüş veya katledilmiştir. Hırvat Ante Paveliç yönetimi Sırp'ların haricinde 50 bin Yahudi ve 20 bin Çingeneyi de öldürmüştür. Halkın direnişi savaş boyunca sürmüş ve Sırp'ların kurduğu Çetnik hareketi de diğer gruplara karşı katliam yapmıştır. İnsanları kiliselere doldurup yakmak gibi acımasız olaylar da meydana gelmiştir. Bosnalılar ortada kalmış ve her iki taraftan da zarara uğramışlardır. Bosna-Hersek bu savaşta

meydana gelen ölüm oranında Yugoslavya'daki diğer cumhuriyetler arasında ilk sırada yer almıştır. Tito'nun çeteleri söz konusu bu örgütlerle güçlü bir şekilde mücadele etmeyi başarmıştır. 1944 yılında savaşın sonucu ve Yugoslavya'da kurulacak düzen netleşmeye başlamıştır. Savaş sırasında İngiltere Başbakanı Churchill ve SSCB lideri Stalin, Doğu Avrupa'nın hakimiyet altına alınması için aralarında paylaşımlarını içeren bir anlaşma imzalamışlardır. Anlaşmaya göre Yugoslavya'da SSCB ve Batı Bloğu'nun etkisi eşit olacaktır (Bora, 1991: 52).

Bu sebeple anlaşma gereği Stalin kendine ideolojik açıdan yakın olan Partizanları desteklememiştir. İngilizler ise Çetnikler üzerindeki desteklerini Tito'ya vermeye başlamışlardır. Ayrıca İtalyanlar savaş sonuna doğru teslim olduğunda çok sayıda İtalyan savaş araç gereçleri Yugoslavya Komünist Partisi tarafından örgütlenen Partizanların eline geçmiş ve bu durum onlara avantaj sağlamıştır. Bu sebeple yalnız kalan Çetnikler Almanlarla işbirliğine girişmişlerdir. 1944 yılı boyunca Büyük Hırvatistan'ı kurma amacıyla olan Ustaşa örgütünün genel çöküşünden sonra, Partizanlara katılan Hırvatlar ve Müslümanlarla birlikte Tito daha da güçlenmiştir (Malcolm, 1999: 293).

Etnik açıdan Hırvat-Sloven melezi olan Tito'nun önemli kitlelerce desteklenmesinin sebepleri; savaş sonrasında kurulacak devletin ulus üstü olacağını, tüm uluslara temsil haklarının tanınacağını açıklaması ve genel kitlelere hitap etmesidir. 1944'te Sovyet askerlerinin Sırbistan'a gelmeleriyle birlikte Alman himayesinden kurtulan Yugoslavya'da komünist rejimin yayılması kolaylaşmıştır. Faşist hareket olan Çetniklerin lideri Draza Mihayloviç ise Bosna-Hersek'e gitmiş, 1945 yılına kadar orada yaşamını sürdüren Mihayloviç aynı yılda idam edilmiştir. Savaş sonucunda Yugoslavya'yı Almanlardan kurtaran Tito, büyük bir üne sahip olmuştur. Yugoslavya'da 1945 yılının Kasım ayında yapılan seçimleri Halk Cephesi kazanmıştır. Sovyet modeliyle uyumlu bir anayasa hazırlanmış ve altı devletten oluşan "İkinci Yugoslavya" adını taşıyan Yugoslav Federal Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu cumhuriyetler; Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Karadağ ve Slovenya Sosyalist Cumhuriyetleridir. Böylece Yugoslavya'da totaliter komünist rejim başlamıştır (İlhan, 2010: 21-22).

Ulusal, etnik, dinsel ve kültürel ayrım yapmadan Yugoslavya halklarını bir araya getirmeyi başaran Tito önderliğindeki Yugoslavya Komünist Partisi ve Partizan ordusu; savaş sonunda söz konusu birliği kurma, ülkeyi işgalci güçlerden temizleme ve komünist rejimi oluşturma amaçlarına ulaşmıştır. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti hem faşist ordulara hem de milliyetçi direnişlere karşı yapılan savaş neticesinde kurulabilmiştir. Çünkü sadece Yugoslavya komünistleri Yugoslavya birliğini esas almıştır. Milliyetçi örgütler ise bunun aksine, büyük ulusal devletlerini kurmayı hedeflemiştir.

2.1.3. Tito Döneminde Yugoslavya

2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle iki süper güç olarak ABD ve SSCB'nin liderliğinde iki rakip bloğun ortaya çıkması ve bunlar arasındaki ilişkilerin de soğuk savaş şeklinde sürdürülmesi, yeni uluslararası sistemin en belirleyici özelliği olmuştur. Balkan tarihinde soğuk savaş 45 yıllık bir dönemin başlangıcı niteliğini taşımıştır. Soğuk savaşın taraf ülkelerini içinde bulunduran Balkanların güneyi Yunanistan ve Türkiye üzerinde NATO'ya bağlanırken, orta ve kuzey kesimi Varşova Paktı'na geçmiştir. Yugoslavya ve Arnavutluk ise kendi kararlarıyla hareket eden ülkeler arasında yerini almıştır.

ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki kutuplaşma esas olarak Truman Doktrini ile başlamıştır. Truman Doktrinini savaş sırasında hezimete uğrayan ve ekonomik sıkıntıda olan Avrupa ülkelerine yardımı esas alan Marshall Planı takip etmiştir. Truman Doktrini, savaş sırasındaki güç dengesinde Sovyetler Birliği'nin karşısındaki boşluğun ABD tarafından doldurulacağı anlamına gelmiştir. Bu iki kutuplu dönemde iki süper güç arasında nükleer silahlara ilişkin gelişmeler büyük önem taşımıştır. Atom bombası, hidrojen bombası ve uzun menzilli füzeler iki ülke arasında değişen üstünlüklerin mevcut araçlarını teşkil etmişlerdir. 1965-1980 arası dönemdeki uluslararası sistem ise gevşek iki kutuplu sistem olarak adlandırılmıştır.

Balkanlar'da savaş sonrası oluşan dengeler, Yugoslavya'yı 1945'den sonra bağılantısızlar hareketine katılan bir ülke yapmıştır. İkinci Yugoslavya altı temel esas üzerine kurulmuştur. Bunlar; uluslara ve azınlıklara eşit düzeyde

yaklaşım, sosyalist piyasa ekonomisi, özyönetim, federalizm, Partizan hareketinin başlangıçtaki adı olan “1941 Kulübü” ve bağlantısız dış politikadır (Hobs, 1993: 189). Stalin tehlikesi mevcut olmasına rağmen, Yugoslavya Varşova Paktı’na üye olmamıştır. Ülke, partizanlar liderliğinde ve komünizm yönetiminin eşliğinde şekil almıştır. Yugoslavya ile Sovyet Rusya arasında oluşan uzaklık, Güney Slavları Birliği’nin Sovyet Bloğu’ndan çıkarılmasına ve 1945’den sonra Balkanlar’daki dengenin bozulmasına sebebiyet vermiştir.

Komünizm Yugoslavya’da kolaylıkla iktidar olmamıştır. Bu yolda çok kan dökülmüştür. 1945 yılında Partizan karşıtı örgütler, Ustaşa askerleri ve Çetniklerden oluşan 18.000’den fazla asker İngilizler tarafından Yugoslavya’ya gönderildikleri an Tito emriyle birkaç saat içinde öldürülmüştür. Tito’nun gizli polis teşkilatı olan Halkı Koruma Şubesi (OZNA)’nın amacı da Yugoslavya’nın karşısında olanları cezalandırmaktır (Malcolm, 1999: 305-306). Nitekim de amaçlandığı gibi olmuştur.

Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti’ni kuran 1946 Anayasası, SSCB’nin 1936 tarihindeki anayasasından hareketle hazırlanmıştır. Yeni anayasada Yugoslavya’nın federe düzeyde olan altı cumhuriyet ve iki özerk bölgeden meydana geldiği belirtilmiştir. 1946 Anayasası’na göre Yasama Meclisi iki kanattan oluşmuş ve böylece ülkede yaşayan tüm etnik grupların ve ulusların temsil edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca 1945’den sonra SSCB modeli esas alınarak hizmet sektörü, taşımacılık, banka ve sigorta şirketleri de büyütülmüştür. Sosyalist Yugoslavya’nın ilk yıllarında SSCB modeli taklit edilmiştir. Birçok alanda Sovyet Rusya’nın uygulamaları kullanılmıştır. Ancak kısa bir süre sonra Yugoslavya’da sosyalizm adına özgün uygulamalar öne çıkmaya başlamıştır. Alman işgalinden SSCB’nin desteği olmadan kurtulan Yugoslavya, bunun sonucunda Stalin’den uzaklaşmaya başlamıştır. Karşılıklı ilişkileri dengeli bir şekilde yürütmeye çalışan Tito, SSCB’nin bir kanadı olmak ve Sovyet idaresi altında ezilmek istememiştir. Bu sebeple Sovyet Rusya ile arasına mesafe koymuş ve komünist partiler arasında işbirliği ve anlaşma sağlamak amacıyla 1947’de kurulan Kominform’dan ihraç edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Stalin önderliğindeki bu örgüt tarafından Yugoslavya, sınırları içindeki Sovyet askerlerine kötü davranmakla

suçlanmıştır. Yugoslavya'nın Marksist-Leninist çizgiden saptığı, komünist ülkelere karşı bir tavır takındığı belirtilmiştir. Stalin, Tito'yu ve Yugoslavya Komünist Partisi Politbürosu'nu kaldırıp bunların yerine kendine bağlı bir kadroyu başa geçirme amacını gerçekleştiremeyince, 1948 yılında Yugoslavya'yı Kominform'dan ihraç ettirmiştir (Ulam, 1952: 84). Böylelikle Yugoslavya'nın Doğu Bloğu ile bir bağlantısı kalmamıştır.

Yugoslavya'nın ilk yıllarına din karşıtı mücadeleler damga vurmuştur. Kilise görevlilerinin Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te Ustaşa ile birlik olması sebebiyle Katolik Kilisesi'ne sert muameleler yapılmıştır. Bazı kiliseler yok edilmiş, erkek ve kadın manastırları ile ilahiyat okulları kapatılmıştır. Ortodoks Kilisesi buna kıyasla daha iyi muamele görmüştür. Tito döneminin ilk yıllarında devlet kontrolündeki rejim, etnik ve dini yaşantıyı kısıtlamıştır. 1946 Anayasası'nda belirtilen din özgürlüğü gerçek hayata aktarılamamıştır. Kişisel inançları ve toplumsal adetleri içeren ve az gelişmiş olarak görülen İslam dini ise diğerlerine kıyasla iki kat daha fazla zarar görmüştür. 1946 yılında İslam mahkemeleri yasaklanmış, 1950'de Müslüman kadınların tesettürünü engelleyen bir kanun çıkarılmıştır. Aynı yıl Müslüman çocukların Kuran bilgisi edindikleri mektepler kapatılmış ve camilerde eğitim görmeleri yasaklanmıştır. 1952'de tüm tekke ve tarikatlar yasa dışı ilan edilmiştir. Bazı raporlara göre, Müslümanlar domuz eti yemeye zorlanmış ve devlet memurları erkek çocuklarını sünnet ettirmemeleri konusunda uyarılmıştır. Saraybosna'da Müslümanlara ait basımevleri de kapatılmış ve 1964'e kadar İslami kitap basılmasına müsaade edilmemiştir (Malcolm, 1999: 307-308).

Yugoslavya'da gerçekleştirilen bu zulümlerin sonucunda örgütlü bir direniş kurulmuştur. Müslüman öğrenciler tarafından kurulan "Genç Müslümanlar" adlı örgüt, İslam karşıtı hareketlere karşı aktif bir mücadele başlatmıştır. Ancak 1949-1950 yıllarında Genç Müslümanların önemli üyelerinden biri olan Aliya İzzetbegović de dahil olmak üzere örgütün yüzlerce üyesi tutuklanmış ve hapse mahkum edilmiştir. Dine karşı yapılan bu zulüm döneminde Yugoslavya'da toplam 756 cami yok edilmiş veya ağır hasara uğratılmıştır. Ancak Sosyalist Yugoslavya'nın ilk yıllarında yaşanan bu baskılar, 1948'de Stalin ile yolların ayrılmasının bir sonucu olarak, 1950'lerin

sonu itibariyle giderek azalmıştır. Tito, “özyönetim” adını verdiği demokrat ve özgürlükçü sosyalizm modelini uygulamaya başlamıştır (Yahya, 2002: 102). Stalin’e göre Yugoslavya Komünist Partisi işlevini kaybetmiş ve sosyalist modelin dışına çıkmıştır. SSCB ve yandaşları tarafından Tito, sosyalizmden sapmakla suçlanmıştır. Aynı şekilde düşünmeyen Tito’ya göre ise özyönetim, Marksist çizgide tarihsel bir buluşu simgeleyerek sosyalizmin insani taraflarını öne çıkarmış ve sosyalizmin kuruluşu için yeni bir deney oluşturmuştur (Işıklı, 1983: 387).

Yugoslavya’da Stalinci uygulamalar bir süre daha devam ettikten sonra kopuk bir seyir izleyen bu dönem 1953’te sona ermiştir. Tito, Batı Bloğu ile yakınlaşma kararını ve SSCB’den farklı olduğunu simgeleyen özyönetimi uygulamaya başlamıştır. Özyönetimin hem iktisadi hem de coğrafi esasa göre olan adem-i merkeziyetçi boyutu 1950’li yıllarda görülmeye başlamıştır. 1952 yılında gerçekleştirilen 6. Komünist Parti Kongresi’nde partinin adı Yugoslavya Komünistler Birliği olarak değiştirilmiştir. Yugoslavya Komünist Partisi’nin Cumhuriyetlerdeki yerel ofisleri ise, Federe Komünist Partiler olarak örgütlenmişlerdir. 1953 yılında Cumhuriyetlere siyasi ve ekonomik açıdan karar verme yetkisi verilmiştir. Ancak özyönetimin en önemli sorunu Federe Cumhuriyetler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığı olmuştur. Slovenya, Hırvatistan ve Voyvodina gibi zengin bölgelerle diğerleri arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak için 1965 yılında Bölgesel Gelişme Fonu kurulmuştur. Az gelişmiş olan bölgelere bu şekilde daha fazla önem verilmesine ve yatırım yapılmasına rağmen, aradaki ekonomik fark hiç kapanmamıştır (Ülger, 2016: 60-61).

Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında 1953 yılında İkinci Balkan Paktı kurulmuştur. Batılı devletlerin Yugoslavya’ya askeri ve iktisadi yardım sağlaması gerçekleşmiş ve Balkan Paktı kanadı ile Yugoslavya’nın NATO bağlantısı oluşturulmuştur. ABD’nin çevreleme stratejisi sonucunda Yugoslavya’nın Sovyetlere tekrardan yakın olma tehlikesi önlenmiş ve Varşova Paktı’nın tehdidi hafiflemiştir. Fakat 2. Balkan Paktı’nın ömrü fazla uzun olamamıştır (Erol, 2001: 674).

Tito ve Stalin uzaklaşmasının Müslümanlara olan yararı doğrudan gerçekleşmemiştir. Tito, Sovyet Rusya'dan uzaklaşıp tek başına kaldığında Nasır ve Nehru ile birlikte Bağlantısızlar Hareketi'ne liderlik etmeye çalışmıştır. Tito, bu hareketin çoğunluğunu oluşturan Müslüman ülkelerle iyi ilişkiler içerisinde olmak adına Yugoslavya'nın İslam diniyle barışık olduğunu göstermiş ve ülkedeki İslami organizasyonlar arttırılmıştır (Yahya, 2002: 102). 1948 yılında Bosna-Hersek'teki nüfus sayımında Müslümanlar kendilerini ya Müslüman Sırp, ya Müslüman Hırvatlar ya da ulus belirtmemiş Müslümanlar olarak tanımlayabilmekteydiler. Böylelikle yapılan nüfus sayımında 72 bin Müslüman kendisini Sırp olarak, 25 bini Hırvat olarak, 778 bini ise ulus belirtmeyen Müslüman olarak tanımlamıştır. 1953 yılında yapılan sayımda da buna benzer bir tablo görülmüştür. Bunun sonucunda "Yugoslavyacılık" ruhunun aşılması için sayımdaki Müslüman kategorisi çıkartılmış ve onun yerine "ulus belirtmemiş Yugoslav" seçeneği konmuştur (Malcolm, 1999: 311-312).

1960'lı yılların ortalarında resmi makamlardan Sırp yetkililerin alınmasıyla resmi politika yumuşamaya başlamıştır. 1961'deki nüfus sayımında insanlar kendilerini etnik açıdan Müslüman olarak tanımlamakta özgür bırakılmışlardır. 1963 Anayasası'nda eşit şekilde Sırp, Hırvatların ve Müslümanların ortak bir yaşamda geçmişte birlikte oldukları belirtilmiştir. Bosna-Hersek Komitesi ise Mayıs 1968 tarihli toplantısında bu konu üzerine bir tebliğ çıkartmıştır. Bu tebliğde Müslümanların ayrı bir millet oldukları onaylanmıştır. Sırp milliyetçi komünistlerin yoğun tepkilerine rağmen, Müslümanlara ayrı bir millet sıfatı verilmesi merkezi hükümet tarafından kabul edilmiştir. Böylelikle 1971'deki nüfus sayımında ilk defa bir milletin mensubu olarak "bir ulus anlamında Müslüman" ifadesi yer almıştır (Malcolm, 1999: 313).

Ekonomik açıdan Yugoslavya'nın Kominform'dan ihraç edilmesinin ardından Tito, silah fabrikalarını ve diğer önemli endüstri dallarını Bosna-Hersek'in uzak bölgelerine aktarmıştır. Böylece ekonomik gelişime az da olsa bir katkı sağlamıştır. Fakat 1950'li yılların gelmesiyle Yugoslavya'da kişi başına düşen toplumsal ürün oranı azalmaya başlamış, bununla birlikte Bosna-

Hersek 1950 ve 1960'larda ekonomik açıdan düşüşe geçmiştir. Az gelişmiş bölge olarak ilan edilen Bosna-Hersek'in 1967 yılında milli geliri, ortalamanın %38 altına düşmüştür. 1970 itibariyle ise Kosova hariç olmak üzere Bosna-Hersek en yüksek bebek ölüm oranına, en düşük okuryazarlık oranına, kentlerde yaşayan en az insan oranına ve en büyük iç göç oranına sahip olmuştur. 1970'li yıllar boyunca bu sıkıntılara çözüm olarak Bosnalı yetkililer bazı önemli sanayi projelerini teşvik etmişlerdir (Malcolm, 1999: 316-318).

Yugoslav modeli sosyalizmin Tito modelinde uygulaması olan ve özyönetimin daha gelişmiş bir aşaması niteliği taşıyan pazar sosyalizmi 1965 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Bu model ile Batı modeli arasındaki en önemli fark, Yugoslavya modelinde piyasanın kendi kurallarıyla oluşmasına müsaade edilmemesi ve komünist parti tarafından piyasaya müdahale edilmesidir (Zizmond, 1992: 103). Yugoslavya'nın özyönetim modelini terk edip pazar sosyalizmine geçmesinde Tito'nun Batı ülkeleri ile kurduğu yakın temasın büyük etkisi olmuştur. 1948 yılında Tito'nun Sovyet Rusya ile arasına mesafe koymasının ardından SSCB ve müttefikleri Yugoslavya'ya ambargo koymuşlardır. Bunun neticesinde zaten üretimi düşük olan ülke büyük bir ekonomik sıkıntı yaşamıştır. Böylelikle Batılı ülkelere yönelen Yugoslavya, 1950'nin başında bu ülkelere 500 milyon dolar ekonomik ve bir milyar dolar da askeri yardım almıştır (Tomasic, 1957: 70). Yardımın asıl amacı Tito iktidarını diri tutmak ve bölgede SSCB'nin etkisini engelleyerek Yugoslavya'nın Avrupa'ya entegre edilmesini gerçekleştirmek olmuştur. Nitekim de liberalleşme, 1960'lı yıllarda Yugoslavya'yı Avrupa'ya en açık ülke haline getirmiştir.

1965'te Yugoslavya kısa süre içerisinde tüketim toplumu haline gelmiştir. Yugoslavya'dan Batılı ülkelere işçi göçü başlamıştır. 1964'te yurt dışında toplam 138 bin işçi çalışırken, bu sayı 1967'de 295 bine, 1968'de 400 bine yükselmiştir. 1970'lerin ortalarına gelindiğinde ise Avrupa'da çalışan Yugoslav işçilerin sayısı bir milyonu geçmiştir. Pazar sosyalizminin birkaç olumlu etkisi de görülmüştür. Bunlardan biri üretimin artmasıyla ihracatta görülen önemli yükselişlerdir (Lydall, 1984: 82).

1970’lerde meydana gelen ekonomik kriz Yugoslavya’yı zora sokmuştur. Banka krizi ile fiyat artışını yaratan krizin meydana gelmesinin ardından, İran devrimi sonucunda petrol fiyatlarını attıran kriz gelmiştir. Yugoslavya’nın zenginleri olan Hırvatistan ve Slovenya’nın serbest piyasa ekonomisindeki bağımsız eğilimleri güçlenip ivme kazanırken, Sırbistan’da da ülkenin birliği ve bütünlüğüyle ilgili endişeler ortaya çıkmıştır (Bora, 1991: 55).

Yugoslavya’nın çözümü oldukça zor olan etnik sıkıntısı; federalizm, sosyalizm ve adem-i merkeziyetçiliği tek parti idaresinde uygulamaktan ve milliyetçiliği baskı altında tutmaktan kaynaklanmıştır. Bunun sonucunda cumhuriyetler kendi sınırları içinde bir pazar oluşturmaya başlamış ve 1965’de cumhuriyetlere kendi başlarına hareket etme özgürlüğü tanınmıştır. Böylelikle cumhuriyetlerde milliyetçi eğilimler patlak vermeye başlamış ve her birinin önceliği kendi çıkarları olmuştur. Yani adem-i merkeziyetçilik milliyetçi eğilimleri yeniden canlandırmıştır. Rejimin baskısı ortadan kalkınca sosyalist pratiği eleştiren Neo-Marksist akımlar ve milliyetçi direnişler açığa çıkmıştır (Ülger, 2016: 64-66).

1968 yılında bir Sırp milliyetçisi Dobrica Ćosić, Büyük Sırbistan’ı kurma amacından söz etmiş ve böylece Kosova ve Bosna-Hersek’i hedef almıştır. Hırvat milliyetçileri de bu kıpırdanışlarda yerlerini almışlardır. 1970’lerde Sırp ve Hırvat milliyetçileri Bosna-Hersek’in etnik açıdan parçalara ayrılarak kendi aralarında paylaşımlarına dair tartışmalar başlatmışlardır. 1960’lı yılların sonunda tüm Avrupa’yı sarsan öğrenci olayları Yugoslavya’yı da etkilemiştir. Hırvatların demografik ve ekonomik sebeplerle oluşan şikayet ve huzursuzlukları sonucunda haklarını korumaya yönelik oluşturdukları direktme hareketi Batı’da “Hırvat Baharı” olarak adlandırılmıştır. Bu örgüt Hırvatistan’ın Yugoslavya içindeki özerkliğini savunmuştur. Tito ise Yugoslavya’yı oluşturan etnik gruplar arasında bir denge oluşturmaya çalışmıştır. Ancak Sırpların ezici çoğunlukta oldukları asker ve sivil bürokrasi içindeki varlıklarını hiçbir zaman azaltamamıştır (Yahya, 2002: 103).

Sırp toplumundaki mevcut ağırlıklarına rağmen kendilerini hep mağdur ve haksızlığa uğramış bir toplum olarak göstermişlerdir. 1912 yılında nüfusu Sırp olmamasına rağmen Sırp tarafından fethedilen Makedonya’nın, 1945 yılında

Tito tarafından cumhuriyete dönüştürülmesi, Sırlar için topraklarının çalınması olarak görülmüştür. Yine Voyvodina ve Kosova'ya Tito tarafından özerk eyalet statüsü verilmesi Sırlar tarafından Sırp karşıtı bir hareket olarak benimsenmiştir. Bu bölgeler Sırbistan'ın bir parçası olmamış olmasına rağmen, Tito'nun Sırların çıkarlarını engellediğine inanılmıştır. 1966'da Kosova'yı yöneten tehlikeli bir Sırp milliyetçisi olan Aleksandar Rankoviç'in görevden alınmasıyla 1968'de Sırp karşıtı ayaklanmalar ve Kosova'yı oluşturan Arnavutların da Sırlara karşı tepkileri görülmüştür. Sırlarda kalıcı bir acı yaratan Kosova'daki durum Sırp milliyetçiliğinin canlanmasındaki asıl neden olmuştur. Kosova'daki Arnavutların çoğunluğunun Müslüman oluşu, Sırlardaki İslam karşıtlığını daha da arttırmıştır. Aslında Sırların Kosova'yı bu kadar sahiplenmesinin sebebi, Sırp Ortodoks Kilisesi'ne ait en eski manastırların ve kiliselerin bu bölgede bulunmasıdır (Malcolm, 1999: 321-323).

Milliyetçi eğilimlerin artmasıyla birlikte Makedonlar ve Kosova Arnavutları da özgürlük alanlarını genişletecek haklar istemişlerdir. Tito, cumhuriyetlerin yetkileri genişletilince ülkedeki bu sorunların çözüme kavuşacağına inanmıştır. Bu doğrultuda 1971 yılında anayasa değişikliği yapılmış ve devletin idari yapısı cumhuriyetlerdeki temsilcilere ağırlık verecek şekilde düzenlenmiştir. Tito'dan sonra uygulanacak olan Kollektif Başkanlık Konseyi oluşturulmuştur. Hırvatlar, Slovenler ve Sırların ülkede üstünlük kurmaya yönelik hareketler yapmalarının ardından Tito; Hırvatistan Komünist Partisi, Slovenya Komünist Partisi ve Sırbistan Komünist Partisi'ne mensup binlerce üye ve yöneticiyi ihraç ettirmiştir.

1974 Anayasası ile birlikte, %90'ını Müslüman Arnavutların oluşturduğu Kosova'nın ve çoğunluğunu Macarların oluşturduğu Voyvodina'nın özerklik sınırları iyice genişletilmiştir. Sırların gözünde bu durum yeni bir "Kosova ihaneti" olarak adlandırılmıştır. Ayrıca Tito yasamayı daha katılımcı hale getirmek amacıyla federe devletlere onay ve veto yetkisi vermiştir. Bunun sonucunda bir yandan federe devletler daha otonom ve daha bağımsız hale gelirken, diğer yandan federal yasaların onaylanmasında sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010: 5). Etnik ve dini kıpırdanmaları

önlemek amacıyla Tito tarafından gerçekleştirilen bütün bu girişimler, sorunları çözdüğünden daha fazla çözümsüzlük yaratmıştır.

4 Mayıs 1980’de Tito’nun ölümünün ardından Yugoslavya’da başka bir dönem başlamıştır. 1945’den 1980’e kadar iktidarda olan Tito karizmatik kişiliği ve ulus sorununa objektif bakabilmesi sebebiyle Yugoslav halkı tarafından benimsenmiştir. Tito’nun baskıcı yönetimi ve otoritesi milliyetçi akımların güçlenmesine engel olmuştur. İleriki yıllarda baskının ortadan kalkmasıyla birlikte milliyetçi hareketler de hız kazanmıştır. Tito’nun ölümünün ardından ise milliyetçilik ülkede en önemli sorun haline gelmiştir (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010: 5).

2.1.4. Tito Sonrası Dönem, Yugoslavya’da İç Savaşa Doğru (1980-1992)

1980 yılında Tito’nun ölümüyle birlikte Yugoslavya’nın çok uluslu yapısı milliyetçi akımların etkisi altında kalmıştır. Arnavutlar Cumhuriyet statüsünü kazanmak amacıyla eylemlere başlamışlar ve 1981’de halk ayaklanmaları gerçekleştirmişlerdir. Bu olanları fırsat bilen Sırp’lar da Priştine’de gösteriler düzenleyerek Kosova ve Voyvodina’nın özerklik statüsünü kaldırmak ve bu bölgeleri Sırbistan’a katmayı amaçlamışlardır. 1980’li yıllarda devam eden bu olaylardan dolayı ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar ve ağır yaşam koşulları, Kosova’nın 1961’den beri dışarıya 12 bin kişilik göç vermesine neden olmuştur. Devam eden Sırp gösterilerinin ardından çoğunluğu Sırp’ların oluşturduğu Voyvodina’da yerel komünist parti istifa etmiştir (Meier, 1991: 275). Sırbistan yönetimi Voyvodina’nın direnişini bu şekilde bastırmıştır.

Düzenlenen gösteriler ve Sırp baskıları sonucunda Sırp’ların hakimiyetine giren Kosova Parlamentosu, 23 Mart 1989’da otonomi statüsüne son veren anayasa değişikliğini onaylamıştır. Kosova ve Voyvodina’nın özerkliğinin ortadan kaldırılması Kosova sorununun çözümsüzlüğe bırakılmasına yol açmıştır. Bu durum diğer cumhuriyetleri etkilemiş ve anayasa düzeninin Sırbistan tarafından bozulmasından, Sırbistan’ın genişlemesinden ve güç kazanmasından endişe duymaya başlamışlardır. Kosova ve Voyvodina’nın özerkliğinin sona ermesinin ardından bu bölgelerin federal düzendeki yasama

hakları ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca ekonomik açıdan karar verme, güvenliklerini sağlama ve Sırbistan'dan ayrı hareket etme yetkilerine de son verilmiştir. Kosova'daki Arnavutlar üzerindeki Sırp baskısının bu kadar fazla olmasının en önemli nedenleri, buradaki nüfusun çoğunluğunun Müslüman oluşu ve geçmiş tarihte Sırp'ların uğradıkları 1389 Kosova yenilgisi olmuştur (Ülger, 2016: 76-77). Kosova'da nüfusun sadece %5'ini oluşturan Sırp'lar, çoğunlukta olan Arnavutlara azınlık muamelesi yapmışlardır.

Sırp'ların Yugoslavya'da federasyonu üniter bir devlete dönüştürme, diğer taraftan da Sloven ve Hırvatların aynı federasyonu gevşek bir yapıya dönüştürme çabaları 1980'li yıllarda ülkeyi çıkmaza sokmuştur. Yugoslavya'nın tek iktidar partisi olan Federal Yugoslavya Komünistler Birliği çözülmeye başlamıştır. 1968'de Boşnak Müslümanların ayrı bir millet olarak kabul edilmesini kabullenemeyen Sırp'lar, 1987 yılında Müslüman Boşnakların 2. Dünya Savaşı sırasında Nazilerle işbirliği yaptıkları iddialarını ortaya atarak karalama politikası izlemişler ve Bosna-Hersek'te Müslüman eylemcilere karşı sınırlamalar getirmişlerdir. 1983 yılında Saraybosna'da yapılan bir duruşmada, Müslüman milliyetçiliği nedeniyle devrim karşıtı eylemlerde bulunmak suçuyla itham edilen 13 kişi yargılanmıştır. En önemli sanık, Bosna-Hersek demir yollarında idari bir memur olan ve İslami Deklarasyon adlı eseri bulunan Aliya İzzetbegović'tir. İzzetbegović ve diğer üç sanık komünist saldırılara karşı kurulmuş Genç Müslümanlar örgütünün üyesi olmuşlardır. Bu durum gerekçe gösterilerek hepsi birden terörist suçlamasıyla karşı karşıya kalmışlardır. İslami Deklarasyon adlı yazısında Müslüman bir Bosna-Hersek devletinin yaratılmasından bahsettiği iddia edilmiş ve İzzetbegović 14 yıllık hapis cezasına çarptırılmıştır (Malcolm, 1999: 326).

Milliyetçi duygularla dolu olan yüzbinlerce Sırp, 28 Haziran 1989 tarihinde Kosova Savaşı'nın 600. yılını kutlamak için Gazimestan savaş alanında toplanmıştır. 1389 Kosova Savaşı'nda ölen Prens Lazar'ın kemikleri ülke çapında dolaştırılmış ve insanlar tarafından kutsal bir nesne olarak sayılmıştır. Miloseviç yine altı asır sonra savaşlara giriştiklerini kalabalığa seslenmiş, milliyetçi söylemleriyle Sırp toplumunda kişisel bir itibar kazanmıştır. Federal Hükümet bünyesindeki dört oy bölgesi olan Sırbistan,

Voyvodina, Kosova ve Karadağ'ı denetimi altına almıştır (Malcolm, 1999: 334). 1980'lerin ortalarında Sırp milliyetçiliğinin yeniden gün yüzüne çıkmasının sonucunda Hırvat milliyetçi duyguları da harekete geçmiştir.

1990 yılının başında gerçekleştirilen Yugoslavya Komünistler Birliği'nin 14. Olağanüstü Kongresi'nde Komünist Parti'nin iktidarına son verilmesinin ardından, Yugoslavya Komünistler Birliği'nin Cumhuriyetlerdeki yerel teşkilatları milliyetçi grupların eline geçmiştir. Mevcut olan milliyetçi çekişmeler, kongrede böylece gün yüzüne çıkmıştır. Sırbistan'ın Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerinin kaldırılması şeklindeki 1974 Anayasası'na yönelik ihlalinin ardından Slovenya Meclisi bir yıl sonra 1990 yılında değişiklik yaparak çok partili seçim yapma kararı almıştır. Slovenya'dan sonra Hırvatistan da izin almadan anayasasını değiştirmiştir. Tudjman yeni anayasayı ulus egemenliğinin ortaya konulması şeklinde tanımlamış ve gerçek hedeflerinin tam bağımsız bir Hırvat devletinin kurulması olduğunu açıklamıştır. 14. Olağanüstü Kongre'nin ardından Cumhuriyetlerde çok sayıda milliyetçi siyasal partiler kurulmuş ve anayasalarda değişiklikler yapılarak Cumhuriyetlerin federasyondan bağımsız hareket edebilecekleri açıklanmıştır (Ülger, 2016: 91-94). Bütün bunlar Sırbistan'ın federal düzene karşı yaptığı ve yapacağı ihlallere adeta bir cevap niteliği taşımıştır. Yugoslavya Komünist Partisi'nin çözülmesiyle birlikte federal ordu da önemini yitirmiştir.

Cumhuriyetlerin bir bir çözülmeye dayalı hareketlere başlamalarının ardından Yugoslavya'da ayrışmayı hızlandıran en önemli gelişme 1990 yılında yapılan genel seçimler olmuştur. Seçimlerde Karadağ ve Sırbistan'da eski komünistler, Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya'da ise yeni kurulan milliyetçi partiler başa geçmiştir. Bosna-Hersek'te ise Kasım 1990'da serbest seçimler yapılmıştır. Oyların %38'ini alan Aliya İzzetbegović'in "Müslüman Demokratik Eylem Partisi" 240 sandalyeden 86'sını kazanmıştır. Radovan Karadžić'in "Sırp Demokrat Partisi" %30 oyla 72 sandalye, Mate Boban'ın "Hırvat Demokratik Birliği" ise %16 oyla 44 sandalye elde etmiştir. Hükümetin kurulması için bu partiler aralarında koalisyon yapmışlar ve Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığına da Aliya İzzetbegović seçilmiştir (Yıldız, 1993: 127-129). 1990 sonlarında devletin yapısıyla ilgili olarak Hırvatistan ve

Makedonya, reformlar yapılması gerektiğini önermiş ve Sırbistan ise merkeziyetçi bir yapıyla birlikte cumhuriyetlerin ayrılmaması gerektiğini savunmuştur.

Yapılan seçimlerde Sırbistan ve Karadağ dışındaki cumhuriyetlerde milliyetçi partilerin başa geçmesi Sırları endişelendirmiştir. Sırbistan Komünist Partisi adını Sosyalist Parti olarak değiştirmiş ve Sırbistan'ın merkeziyetçi tavrı Hırvatistan ve Slovenya'yı tedirgin etmiştir. Bu dönemde Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlıklarını açıkça dile getirmeye başlamışlardır. Sırbistan da bu duruma sessiz kalmayacağını, bağımsızlık yolunda adım attıklarında gereğini yapacağını vurgulamıştır. Buna ilaveten subay kadrosunun çoğunluğunu Sırların ve Karadağlıların oluşturduğu federal ordunun depolarından diğer cumhuriyetlere silah sevkiyatı Sırlar tarafından durdurulmuştur (Ülger, 2016: 95-96). Bunun üzerine Hırvatistan ve Slovenya ise güvenliklerini sağlamak adına dışarıdan askeri teçhizat almaya başlamışlardır.

1990'da oluşturulan yeni Hırvat Anayasası Hırvatistan'da yaşayan Sırları "kurucu ulus" statüsünden "azınlık" statüsüne düşürmüştür. Bu durum 1991 yılında başlayacak olan Sırp-Hırvat Savaşı'nı tetiklemiştir. Yeni Hırvat Anayasası'nın mecliste kabul edildiği gün Sırp milliyetçisi Babic tarafından idare edilen Sırp Demokratik Partisi, "Krajina Özerk Sırp Eyaleti" (ÖSE)'yi ilan etmiş ve bunun ardından Doğu ve Batı olmak üzere iki tane Slavonija ÖSE özerk bölgesi kurulmuştur. Hırvatistan Meclisi 21 Şubat 1991'de Yugoslavya'dan ayrılma konusunda referanduma gitme kararı almasının ardından Krajina ÖSE yönetimi 28 Şubat 1991 tarihinde Hırvatistan'dan ayrıldığını ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'ne bağlandığını açıklamıştır. Hırvatistan tarafından yasa dışı ilan edilen Krajina yönetimi 19 Aralık 1991'de Doğu ve Batı yönetimleriyle birlikte birleşerek Sırp Krajina Cumhuriyeti'ni (SKC) kurduklarını ilan etmiştir. Bunun ardından SKC yönetimi Sırbistan desteğiyle 50 bin kişilik kendi ordusunu kurmuştur (Allcock, 1998: 262).

1991 yılının Temmuz ayında Sırbistan, Kollektif Devlet Başkanlığı'na Hırvat kökenli Stipe Mesiç'in atanmasını kabul etmemiş ve bunun üzerine

Federal Başkanlık dağılmıştır. Yugoslavya Komünist Partisi'nden sonra ortada anayasal bir federasyonun da kalmamasıyla birlikte savaş sinyalleri verilmiştir. 25 Haziran 1991'de Slovenya ve Hırvatistan Yugoslavya'dan ayrılacaklarını ilan edince, federal ordu Slovenya'ya müdahalede bulunmuştur. Slovenya'ya saldırmasının ardından güçlü bir direnişle karşılaşan Sırbistan, Slovenya üzerine gitmekten vazgeçmiştir (Yahya, 2002: 131-132).

Hırvatistan'ın 1991 yılının Mart ayında bağımsızlık ilan etmesiyle birlikte, Sırp silahlı grupları ile Hırvat ordusu arasında silahlı çatışmalar başlamıştır. Ayrıca Miloseviç 16 Mart 1991'de "Eğer biz (Sırlar) savaşmamız gerekiyorsa savaşıyoruz. Fakat umuyorum ki, onlar (Hırvatlar) bizimle savaşacak kadar deli değillerdir. Biz eğer iyi çalışmayı ve iyi üretmeyi bilmiyorsak, en azından nasıl iyi savaşılacağını biliyoruz" diye açıklama yaparak adeta Hırvatlar ile savaş emrini vermiştir. Çatışmalar 18-19 Temmuz 1991'de başlayan askeri operasyonlarla birlikte Sırp-Hırvat Savaşı'na dönüşmüştür (Dzemaal, 2008: 55). Miloseviç'in yönettiği Yugoslavya Halk Ordusu'na Sırp Krajina Cumhuriyeti Ordusu ve pek çok silahlı Sırp çeteleri de destek vermiştir. Bu silahlı gruplar aynı zamanda Bosna-Hersek Savaşı'na da katılmışlardır.

1991 yılının Ağustos ayında federal ordu, Hırvatistan'ın Sırbistan sınırındaki Slavonya bölgesini işgale başlamış ve Eylül'de ise Dubrovnik kenti Sırp topçuları tarafından bombalanmıştır. Miloseviç'in federal ordu ve neo-Çetnikler ile başlattığı savaş oldukça kanlı bir seyir izlemiştir. Hırvat kenti olan Vukovar Sırların eline geçtiğinde yüzlerce sivil öldürülmüş ve Hırvat cesetleri Vukovar sokaklarına yayılmıştır (Yahya, 2002: 132-136).

Yüzlerce Hırvat'ın öldüğü Sırp-Hırvat çatışmalarında, Hırvat topraklarının %30'u Sırların kontrolüne geçmiş ve Hırvat endüstrisinin %40'ı tahribe uğramıştır. Bütün bunlar sonucunda Amerikalı politikacı ve avukat Cyrus Vance, BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi olarak görevlendirilmiş ve yeni bir barış planı hazırlamıştır. Almanya ise Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık ilanlarını tanıyacağını duyurmuş ve AB'nin de bu iki devleti tanıması gerektiğini belirtmiştir. Böylece Vance Planı, Almanya'nın baskısıyla kabul edilmiş ve 2 Ocak 1992 tarihinde ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre Yugoslavya Halk Ordusu Hırvatistan'dan çekilmiş, Sırların bulunduğu

Balkanlar'da yaşanan savaşlar, çatışmalar, siyasi, politik, ekonomik anlaşmazlıklar ve Yugoslavya'nın dağılması gibi olayların meydana gelmesinde rol oynayan etkenlerin başında milliyetçilik gelmiştir. Ortaya çıkış nedenine, amaçlarına ve kullandığı yöntemlere göre milliyetçiliğin işlevi de farklılık göstermiştir. Balkanlar yüzyıllardan beri farklı dil, din, kültür ve etnik kökene sahip olan insanları barındırmıştır. Etnik yapıların sayıca çok fazla olması, bu bölgede homojen bir devlet kurulamamasının temel sebebini oluşturmuştur.

Balkanlar’da yaşanan savaşlar, çatışmalar, siyasi, politik, ekonomik anlaşmazlıklar ve Yugoslavya’nın dağılması gibi olayların meydana gelmesinde rol oynayan etkenlerin başında milliyetçilik gelmiştir. Ortaya çıkış nedenine, amaçlarına ve kullandığı yöntemlere göre milliyetçiliğin işlevi de farklılık göstermiştir. Balkanlar yüzyıllardan beri farklı dil, din, kültür ve etnik kökene sahip olan insanları barındırmıştır. Etnik yapıların sayıca çok fazla olması, bu bölgede homojen bir devlet kurulamamasının temel sebebini oluşturmuştur.

Sırplar, Balkanlar’da Osmanlı Devleti etkisini göstermeden önce güçlü bir krallığa sahiptilerdi. Ancak 1389’da meydana gelen Kosova Savaşı, Sırpların hakimiyetinin azalmasına yol açmıştır. 1459 yılında ise Sırp Krallığı tamamen ortadan kalkmış ve bu topraklar Osmanlı egemenliğine girmiştir. Fakat Sırplar Osmanlı karşısındaki bu yenilgilerini hiçbir zaman kabullenememişlerdir. Daha o zamandan Sırplar, Müslümanlara ve Osmanlı’ya karşı nefret beslemeye başlamışlardır. Zamanla Sırplar Osmanlı’ya karşı bu yenilgilerini örtmeye çalışan çeşitli efsaneler geliştirmişlerdir. Bir mitolojiye göre, 28 Haziran 1389’da Kosova Savaşı’nda yenilen Sırp halkı Tanrı tarafından “seçilmiş halk” olarak tanımlanmıştır. Savaş sırasında ise Prens Lazar dünyevi krallık yerine uhrevi krallığı tercih etmiş ve Sırplar Osmanlı’ya karşı yenilmiş olmalarına rağmen, asil bir halk mertebesine ulaşmışlardır (Ülger, 2016: 172). Bu efsane, Kosova’daki yenilginin Sırplar tarafından kutsal bir amaç olarak algılanmasını ve kabul edilmesini sağlamıştır.

Sırp Osmanlıları hain ve “İslamlaşmış Sırp” olarak tanımlamışlar ve Osmanlıların bu seçilmiş Sırp halkını baskı altında tuttuklarına inanmışlardır. Osmanlı ordularının 1683’teki Viyana bozgununun ardından Bosnalı Müslümanlara karşı duyulan nefret artarak eyleme dönüşmüş ve 1702 yılında Karadağ’da sivil Müslümanlara karşı katliam gerçekleştirilmiştir. Fakat asıl tehlike 18. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan ulusçuluk akımlarıyla belirmiştir. Bu ulusçuluk akımını başlatan 1789 Fransız Devrimi, milliyetçiliğin patlak vermesine sebep olmuştur. Balkanlar açısından devrimin bu denli önemli olmasının nedeni, Sırp milliyetçiliğinin Fransız Devrimi’nin ideolojik kaynaklarından beslenmiş olmasıdır. Fransız Devrimi ile birlikte açığa çıkan milliyetçilik akımı, Sırp milliyetçiliğinin isyancı, saldırgan ve yıkıcı bir hal almasına sebebiyet vermiştir. 1815 yılında Osmanlı’dan elde ettikleri özerklik Sırlara yeterli gelmemiş ve Sırp milliyetçiliği bağımsızlığı hedeflemiştir. Bunun sonucunda bağımsızlık 1878 Berlin Anlaşması ile kazanılmıştır. 19. yüzyıl boyunca ideolojik ve siyasi açıdan güçlenen Sırp milliyetçiliğinin iki önemli olgusu; Osmanlı-Türk-Müslüman düşmanlığı ve Büyük Sırbistan hayali olmuştur (Yahya, 2002: 29-36).

Fransız Devrimi’nin yarattığı milliyetçilik akımı Balkanlar’ı derinden etkilemiştir. Burada yaşayan Slav ulusları, Osmanlı’ya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na karşı sürekli ayaklanmışlar ve bağımsız olmak istemişlerdir. Yugoslavya’da milliyetçiliğin tırmanması tarihsel geçmişle ilgilidir. Sırp diğer uluslara karşı baskı uygulamış ve Sloven ve Hırvatlar hariç diğer ulusların varlığı bile kabul edilmemiştir. Bunun sonucunda Hırvatların yasal olmayan hareketlerle örgütlenmesiyle birlikte 1939’da Hırvatistan’a özerklik verilmiştir. Bu olay Hırvat milliyetçiliğinin başarısı sayılmıştır. Aynı zamanda 2. Dünya Savaşı’nda yaşanan olaylar da milliyetçiliğin canlı kalmasına sebep olmuştur. Savaşta Yugoslav uluslarının birbirleriyle yaptıkları mücadelede Yugoslavya, savaş öncesindeki nüfusunun yaklaşık %11’ini kaybetmiştir (Ülger, 2016: 84-85). Böylece milliyetçiliğin neden olduğu yıkıcı sonuçlar daha net görülmüştür.

İkinci Yugoslavya’da bir ulusun diğer uluslar üzerindeki üstünlüğünü engellemek amacıyla federal yönetim biçimi belirlenmiştir. Merkeziyetçilikten

uzak olan ve Sırp'ların hakimiyet kurmasını kısıtlayan bu yönetim biçimine Sırp'lar tepki göstermiştir. Bu durumdan dolayı ortaya çıkan memnuniyetsizlik Sırp ve Hırvat milliyetçiliğini arttırmıştır. Sırp milliyetçiliği ülkede üstünlük kurmayı amaçlarken, Hırvat ve Sloven milliyetçilikleri ise federasyondan ayrılıp bağımsız olmayı planlamışlardır. Sırp'larda hegemonyacı milliyetçilik hakimken, Hırvat ve Slovenlerde ayrılıkçı milliyetçilik etkili olmuştur. Makedon milliyetçiliği Sırp'lara, Arnavutlara ve Yunanistan'a kendini ispatlama çabasıdayken, Kosova Arnavutları da Arnavutluk ile birleşmeyi amaçlamıştır. Bosna-Hersek Müslümanları ayrı bir ulus kimliği mücadelesi vermişler, bunun yanında Karadağlılar ise Sırp'larla birlikte hareket etmeyi tercih etmişlerdir. Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlere verilen yetkilerin artması hem hegemonyacı hem de ayrılıkçı milliyetçiliğin yükselmesine sebep olmuştur (Ülger, 2016: 86-87). Bütün bunlar da gerginliklerin tırmanmasına yol açmıştır.

Yugoslavya'da 1965 yılında pazar sosyalizmine geçilmesinin ardından milliyetçilik ekonomik anlamda kendini göstermiştir. Federe Cumhuriyetler yetkilerin artmasıyla birlikte önce kendi içlerinde gelişmeyi planlamışlardır. Yugoslavya Anayasası'nda 1967 ve 1971 yıllarında yapılan değişiklikler, cumhuriyetlerin federasyonla olan bağlantısını daha da zayıflatmıştır. Yönetim artık gevşek bir federasyona dönüşmüş ve 1974 Anayasası da bunu açık bir şekilde göstermiştir. Bu anayasa ile birlikte federasyonun bağlantı görevi gören bir organ olmasının haricinde başka işlevi kalmamıştır (Uzgel, 1992: 230).

Ayrıca 1974 Anayasası'nın Sırbistan'a bağlı olan Kosova ve Vojvodina özerk bölgelerine diğer cumhuriyetlerle eşit haklar vermesi, bölgede hem ayrılıkçı milliyetçiliğe hem de Sırp milliyetçiliğine ivme kazandırmıştır. Özellikle 1980 yılında Tito'nun ölümünün ardından milliyetçilik, Yugoslavya'yı oluşturan halklar arasında ayrıma ve cepheleşmeye yol açmıştır (Tuporkovsky, 1993: 20).

Tito iktidarda olduğu yıllarda Sırp'ların diğer uluslar üzerinde egemen olmasını engellemeye çalışmıştır. Bu sebeple uluslara geniş yetkiler tanımış, ancak bu durum Sırp milliyetçiliğini daha da körüklemiştir. 1990 yılında

Yugoslavya Komünist Partisi'nin iktidarının sona ermesiyle birlikte ülkede milliyetçi birçok parti kurulmuş ve böylece parçalanma kaçınılmaz olmuştur.

Milliyetçilik; ortaya çıkış nedenlerine, beslendiği kaynaklara ve amaçlarına göre değişen bir ideolojik ve politik harekettir. Bu sebeple liberal milliyetçilik, aşırı milliyetçilik, muhafazakar milliyetçilik, yayılmacı milliyetçilik, etnik milliyetçilik, kültürel milliyetçilik ve ayrılıkçı milliyetçilik gibi farklı farklı türleri mevcuttur. Diğer etnik ve dinsel gruplara karşı ayrımcılık ve şiddet uygulayan aşırı milliyetçilik, Balkan ülkelerinde 1980 yılından sonra gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Sosyalizmden kapitalizme geçiş sürecinde işsizlik ve yoksulluğun artması, belirsizlik ve güvensizlik ortamının oluşması ve milliyetçi söylemlerin yükselmesi aşırı milliyetçiliğin ortaya çıkış nedenlerini oluşturmuştur. Bu süreçte aşırı milliyetçiliği arttıran temel üç sebep; anti-komünizm, yabancı düşmanlığı, din ve kilise olmuştur (Sancaktar, 2009: 182-185).

Aşırı milliyetçiler komünizme ve sosyalist ideolojiye karşı kilise ve din adamlarıyla iş birliği yapıp anlaşılmıştır. Kilise ve din adamları da aşırı milliyetçilere gerekli desteği vermiştir. Katolik Kiliseler Hırvatların, Ortodoks Kiliseler ise Sırpaların yanında yer almıştır. Yani aşırı milliyetçiliği yaymak ve meşrulaştırmak için din kullanılmıştır. Ayrıca ülkede yaşanan işsizlik, yoksulluk, çatışma ve güvensizlik gibi olumsuzlukların sorumlusu yabancılar olarak görülmüştür. Bu yabancıların içinde ülke içerisinde yaşayan diğer etnik ve dinsel gruplar yer almıştır. Yani ülkedeki diğer etnik gruplar ulus devletin düşmanları olarak benimsenmiştir (Julliard, 1994: 35).

1980 sonrasında Balkanlar'da ortaya çıkan aşırı milliyetçiliğin ekonomik ve politik amacı, sosyalizmden kapitalizme geçiş yapmak ve kendi güçlü kapitalist ulus devletini kurmak olmuştur. Bu sebeple, bu dönemde Balkan ülkelerinde “Büyük Sırbistan”, “Büyük Hırvatistan”, “Büyük Arnavutluk”, “Büyük Makedonya”, “Büyük Bulgaristan” ve “Büyük Romanya” gibi büyük projeler geliştirilmiştir. Fakat mevcut topraklar bütün bu emellere yetemeyeceğinden dolayı savaşlar, çıkar çatışmaları, milliyetçi ayaklanmalar ve suikastler kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca bu büyüme planlarının gerçekleştirilmesi için oldukça fazla piyasa ve kaynağa ihtiyaç duyulduğundan,

Balkanlar'daki aşırı milliyetçiler birbirlerinin topraklarını ve kaynaklarını elde etmeye çalışmışlardır.

Balkan ülkelerindeki aşırı milliyetçi gruplar planladıkları büyük projelerini gerçekleştirmek amacıyla çeşitli yöntemler kullanmışlardır. Bunlar; öteki etnik ve dinsel grupları asimile etmek, öteki etnik ve dinsel grupları ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlardan dışlamak, öteki etnik ve dinsel grupları ülke dışına kovmak, göçe zorlamak, öteki etnik ve dinsel gruplara yönelik soykırım uygulamak, komşu ülkelerin siyasal sınırları içinde yaşayan soydaş veya dindaşlar üzerinde haklar talep etmek ve ayrıca buradaki topraklara sahip olmayı istemektir (Sancaktar, 2009: 188-189). Bu dönemde Yugoslavya'ya damga vuran iki önemli milliyetçilik, Sırp ve Hırvat milliyetçiliği olmuştur.

Sırp milliyetçiliği 1980'lerde Miloseviç'in liderliğinde yükselişe geçmiştir. Dört ana unsuru mevcuttur. Birincisi; sosyalist sistem ve Yugoslavya Federasyonu'nun Sırp ulusunun ekonomik ve politik pozisyonunu zayıflatmak amacıyla Hırvat Tito ve Sloven Kardelj tarafından üretildiğidir. Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Kosova bölgelerindeki Sırlar baskıya, zulme ve şiddete maruz kalmışlardır. İkincisi; Sırların bu baskılardan kurtulmaları ve genişleyebilmeleri için tüm Sırların tek büyük bir Sırp Devleti içinde birleşmeleri gerektiğidir. Üçüncüsü; Kosova, Voyvodina, Bosna-Hersek, Karadağ, Makedonya ve Hırvatistan'ın bazı bölgelerinin Sırp toprakları olduğudur. Bunlar birleştirilip Büyük Sırbistan kurulmalıdır. Dördüncüsü ise; sosyalizmin sona erdirilip kapitalizme geçiş yapılması gerektiğidir. Bu Sırp milliyetçiliğinin bel kemiğini oluşturan üç aktör; milliyetçi akademisyenler, Sırp Ortodoks Kilisesi ve Miloseviç hükümetidir (Sancaktar, 2008: 91).

Sırp milliyetçiliğinin savunucusu Sırp edebiyatçı yazar Dobrica Cosic sıkı bir anti-sosyalist, anti-Yugoslavyacı ve anti-Titoist'tir. Çünkü ona göre Tito, Sırp ulusunu parçalatmış ve zayıflatmıştır. Ayrıca Yugoslavya içinde diğer uluslarla birlikte yaşamının Sırlara bir faydası olmamıştır. Sırların kendi devletlerini kurmaları gerektiğini savunmuştur (Banac, 1997: 109). Sırların 1980 sonrası dönemdeki bir diğer önemli aktörü Sırp Ortodoks Kilisesi olmuştur. Kilise, dini kullanarak Sırp toplumunu milliyetçi fikirlerle sarmış ve milliyetçi saldırganlığa hazırlamıştır (Letica, 1996: 104). Kiliseye göre

Ortodoksluk dini Sırp ulusal kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca Sırp Ortodoks Kilisesi 1990'lı yıllara kadar "Büyük Sırbistan" planının en önemli destekçilerinden biri olmuş ve Miloseviç hükümetiyle sıkı bir işbirliği içerisine girmiştir (Ramet, 1999: 110-104).

Sırp milliyetçiliğinin lideri olan Miloseviç'in dört temel amacı vardı. Bunlar; Sırbistan içinde yönetimi merkezileştirmek, Yugoslavya çapında yönetimi merkezileştirmek ve Sırbistan'ın hakimiyetini sağlamlaştırmak, sosyalizmden çıkıp kapitalist yönetime geçmek ve Büyük Sırbistan Devleti'ni kurmaktı (Lukic ve Lynch, 1999: 155-156). 1990'da oluşturulan yeni anayasaya dayanılarak Sırbistan'da yapılan ilk genel seçimde Miloseviç oyların %77'sini alarak iktidarını daha da sağlam hale getirdi. Ayrıca Miloseviç yönetimi Büyük Sırbistan planını gerçekleştirebilmek için 1990'lı yıllarda Hırvatistan ve Bosna-Hersek ile savaşa girdi. Miloseviç Sırp halkını milliyetçilik ile beslemek, Büyük Sırbistan'ı kurmak ve savaşlara hazır olabilmek için medyayı propaganda aracı olarak kullandı (Vejvoda, 1996: 107). Anti-sosyalizm, anti-Titoizm ve anti-Yugoslavya tezlerini benimsedi. Ayrıca yalan yanlış haberlerle milliyetçilik aracılığı ile Yugoslavya'yı oluşturan diğer uluslara karşı baskı ve şiddet arttırıldı.

Hırvat milliyetçiliği de 1980 sonrası yükselişe geçti ve bu milliyetçiliğin üç hedefi vardı. Bunlar sırasıyla; Yugoslavya'nın ekonomik ve politik yapısını federalizmden konfederal yapıya dönüştürerek Hırvatistan'ın bağımsızlığını arttırmak, sosyalist yönetimden çıkıp kapitalist yönetime geçmek ve Büyük Hırvatistan Devleti'ni kurmaktı. Hırvat milliyetçilerine göre Hırvatların en büyük düşmanı Sırlardı. Çünkü Sırlar kendi planlarını gerçekleştirebilmek için Hırvat topraklarına gireceklerdi. Hırvat milliyetçilerine göre Sırlar, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun etkisiyle Ortodoksluk dinine dönmüş eski Katoliklerdi ve maddi emelleri uğruna dinlerine ihanet etmişlerdi (Sancaktar, 2008: 95).

Hırvat Katolik Kilisesi politik açıdan 1989'dan itibaren Hırvat milliyetçiliğinin lideri olan Tudjman'ın başkanlığındaki Hırvatistan Demokratik Birliği (HDB)'ne destek vermiştir. Kilise ve HDB'nin işbirliği Hırvat toplumunun milliyetçi hale gelmesinde önemli rol oynamış ve bunun

sayesinde Ortodoks Sırlara karşı ortak mücadelede bulunmuşlardır (Bora, 1991: 148-149). Tudjman başkanlığındaki HDB'nin hedefleri ve politikaları şu şekildedir: Kapitalist sisteme geçerek Batı Avrupa sistemine yönelmek, Hırvatistan'daki Sırları politikadan uzaklaştırarak Hırvat nüfusunu Sırlardan arındırmak, liberal ve milliyetçi ilkelere dayalı yeni bir anayasa oluşturmak, güçlü bir Hırvat Ulusal Ordusu kurmak ve en sonunda Büyük Kapitalist Hırvatistan'ı oluşturmaktır (Sancaktar, 2008: 98). Tudjman yönetimi 1990 yılında iktidara geldiğinde ilk olarak devlet, medya ve üniversitelerdeki Sırları, sosyalist Hırvatları ihraç etmiş, yerlerine yandaşlarını yerleştirmiştir. Muhafız dergi ve gazeteler kapatılmış, anti-milliyetçi ve sosyalist akademisyenler birer şüpheli olarak damgalanmıştır (Woodward, 1995: 231-232).

Tudjman yönetimi hedeflerine ulaşabilmek adına medya kanallarını etkin bir şekilde kullanmıştır. Ayrıca 1990 yılının Temmuz ayında birçok yasal ve anayasal değişiklikler yapmıştır. Hırvatça, Hırvatistan'ın resmi dili ilan edilmiş ve Sırpça resmi dil olmaktan çıkarılmıştır. Sosyalist rejime ve Partizan hareketine ait olan ifadeler ve meydan isimleri değiştirilmiştir. Bu yapılanların hepsi Hırvatistan açısından "ulusal egemen devlet" olma yolunda atılan adımları simgelemiştir. Gücünü ispatlayan Tudjman, 1990 yılından sonra planlarını gerçekleştirmek adına savaflara girişmeye başlamıştır.

Balkanlar'daki aşırı milliyetçiliğin bölge halkları için son derece olumsuz, tahrip edici ve yıkıcı sonuçları olmuştur. Silahlı çatışmalar, etnik temizlikler ve savaflar meydana gelmiştir. Balkan ülkelerindeki sivil toplum ve politika, etnik ve dinsel açıdan parçalanmıştır. Balkan milletleri arasında tarihsel geçmişe dayanan bazı problemler ve düşmanlıklar daha da artış göstermiştir. Ayrıca bütün bu negatif sonuçlara ek olarak aşırı milliyetçilik, Balkan ulusları arasında olası bir bölgesel işbirliğine karşı engel teşkil etmiştir (Sancaktar, 2009: 190-191). Yaşanan bu gelişmelerden hareketle Balkanlar'da bölgesel işbirliğine gidilebilmesi için, milliyetçiliğin etkisinin en aza indirilmesi gerekmektedir. Günümüzde Balkanlar'da milliyetçilik akımının etkisi geçmişe kıyasla daha az olmasına rağmen, tam olarak ortadan kaldırılmış değildir.

2.3. Bosna-Hersek İç Savaşı ve Uluslararası Aktörlerin Tutumu

1992-1995 yılları arasında meydana gelen Bosna-Hersek İç Savaşı'nın ideolojik temeli bir memorandumun yayınlanması ile atılmıştır. Sırbistan Sanatlar ve Bilimler Akademisi'nin 1986 yılında hazırladığı memorandum Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'ni (YSFC) eleştirmiş ve YSFC'nin yeniden yapılandırılması gerektiğini belirtmiştir. Sırbistan'ın diğer cumhuriyetler tarafından haksızlığa uğratıldığını ve mağdur olduğunu savunmuş, bununla birlikte Miloseviç Kosova'nın özerklik statüsünü kaldırmıştır. Böylece Yugoslavya'nın parçalanma süreci hız kazanmıştır. Bu parçalanmanın sebepleri sırasıyla; Tito'nun ölümünün ardından etnik gruplar arasındaki bağın ortadan kalkması, Sırp milliyetçiliğinin giderek artması, Büyük Sırbistan hayalinin gün yüzüne çıkması, Slovenya ve Hırvatistan'ın ekonomik durumunun iyi olmasının onları Avrupa'ya özellikle Almanya'ya yakınlaştırması, komünizmin çökmesi sonucunda federal birliğin de çözülmeye başlaması ve eski, tarihsel, etnik, dinsel çatışmaların tekrar boy göstermeye başlamasıdır (Selver, 2003: 93).

Yugoslavya'nın parçalanmasında Sırp'ların etkisi en üst düzeyde olmuştur. Yugoslavya'da gerçekleşen savaşlarda Sırp'ların uyguladığı üç yöntem ortaya çıkmıştır. Birincisi yerel siyasetçiler ve medya aracılığıyla topluma yanlış bilgiler vererek Sırp nüfusunu radikalleştirmektir. İkinci yöntem gerilla hareketidir. Bu teknik bir olayı uydurarak, örneğin belirli bir köyün dışında çok sayıda Hırvat polisini vurarak, daha sonra köylülere silah dağıtıp polisin onları vuracağını yaymak şeklindedir. Üçüncü yöntem ise şiddet olayları yaratıp, sözde barış amaçlı olan ordunun olaylara engel olmasını istemektir (Malcolm, 1999: 338). Sırp'ların kullandığı bu yöntemler savaş esnasında olayları alevlendirmek adına oldukça etkili olmuştur.

Aşırı milliyetçi olan Sırp Radikal Partisi'nin lideri Seslj, 1991 yılının Ağustos ayı başlarında kendisiyle yapılan bir röportajda gazetecinin Bosna-Hersek'i sorması üzerine şu yanıtı vermiştir: "Bosna'daki Müslümanlar aslında İslamlaştırılmış Sırp'lardır ve sözde Hırvat nüfusunun bir bölümü de gerçekte Katolik Sırp'lardan oluşmaktadır." Gazeteci: "Peki ya eğer Müslümanlar, millet statülerinin bastırılmasına direnirlerse?" diye sorduğunda ise Seslj'in yanıtı şu

olmuştur: “Öyle bir durumda, onları Bosna topraklarından Anadolu’ya kovarız (Malcolm, 1999: 338).”

Bosna-Hersek, Sırp-Hırvat çekişmesinin ortasında kalan bir bölge halindeydi. Daha önceden Bosna-Hersek’te çoğulcu bir Bosnalı kimliği mevcutken, Saraybosna’da Ortodoks kilisesi, Katolik katedrali, Müslüman camisi ve Yahudi sinagogu bir arada bulunmaktaydı. Ancak 1990 yılından sonra artan milliyetçilikle birlikte Bosna-Hersek’teki Sırp ve Hırvat yayın organlarında “Bosnalı” teriminin yerini “Bosnalı Sırp” ve “Bosnalı Hırvat” terimleri almaya başlamış ve daha sonra bunlar sadece “Sırp” ve “Hırvat” tanımlarına dönüşmüştür (Bora, 1999: 70).

Bağımsızlıkların ilan edilmeye başlamasının ardından Sırbistan net tavrını göstermeye başlamıştır. Slovenya ve Hırvatistan’ın tanınması, Bosna-Hersek adına bir felaket olmuştur. Bosna-Hersek için üç ihtimal ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri federasyon içinde kalarak Sırbistan’ın boyunduruğu altında yaşamak, ikincisi etnik açıdan kantonlara ayrılmak, üçüncüsü ise Sırpların desteklediği parçalanmadır. Müslümanlar üçüncü ihtimali kesinlikle istememişlerdir. Çünkü parçalanma demek onlar için Sırp ve Hırvatlar arasında pay edilmek demektir. Bosnalı Sırlardan oluşan heyetin lideri Radovan Karadžić ise Bosna-Hersek’in herhangi bir bağımsızlık çabasının savaşa neden olacağını ilan etmiştir. Ayrıca Bosnalı Sırp hakim oldukları yerlerde özerk bölgeler kurmuşlar ve Temmuz 1991’den itibaren Belgrad’daki İçişleri Bakanlığı’nın yardımlarıyla silahlanmaya başlamışlardır (Crampton, 2007: 246). Sırbistan her ne kadar inkar etse de, bu durum bile Sırbistan’ın Bosnalı Sırlara ne ölçüde destekte bulunduğunu açıkça göstermiştir.

1991 yılında Slovenya ve Hırvatistan’ın bağımsız olmaları sonucunda Sırbistan’ın emrinde olan Yugoslav ordusu bu ülkelere saldırmış ve bunun üzerine Birleşmiş Milletler eski Yugoslavya’ya silah ambargosu uygulamaya başlamıştır. Bu ambargo Sırbistan’ı fazla etkilemezken, Müslüman Boşnaklar üzerinde ağır bir darbe olmuştur. Burada Bosna-Hersek Sırp için ilk hedef olarak görülmüştür. Çünkü Bosna-Hersek’in bağımsız olması halinde Sırbistan ile Karadağ arasında Müslümanlar baş gösterecek ve Karadağ ile fiziki temas sona erecektir. Bu sebeple Sırbistan Bosna-Hersek’in bağımsızlığını

engellemek için çok fazla uğraşmıştır (Selver, 2003: 99). Bosnalı Sırp lider Radovan Karadžić, Milosević ve Tudjman ile Bosna-Hersek'in geleceğini görüşmek üzere Şubat 1992'de Avusturya'da ülkenin pay edilmesi konusunda konuşmuşlardır. Bütün bu planlar ve ülkeyi bölme uygulamalarının sonucunda Bosnalı Sırpların haklarının savunulması bir bahane teşkil etmiştir. Maalesef ki dünya bu asılsız gerçeğe inandırılmaya çalışılmıştır (Malcolm, 1999: 360).

Bu gelişmeler sonucunda 15 Ekim 1991 tarihinde Bosna-Hersek Parlamentosu'nda Kasım 1990'daki seçimlerde çoğunluğu elde eden Müslüman Demokratik Hareket Partisi bağımsızlık kararı almıştır. Bu karar 29 Şubat ve 1 Mart 1992'de yapılan referandum ile Müslüman ve Hırvatların büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir. Bu referandum üzerine Sırlarda kıpırdanışlar başlamıştır. 7 Nisan 1992'de ise Bosna-Hersek, Avrupa Birliği ve ABD tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır. Ayrıca Bosna-Hersek ile birlikte Slovenya ve Hırvatistan 22 Mayıs 1992'de BM'ye kabul edilmiştir. Bunun üzerine Sırp Parlamentosu, Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Yeni cumhuriyetin başkentinin Banja Luka olduğu duyurulmuştur. Bosnalı Sırplar, Bosna-Hersek'in bağımsızlığı geri almasını talep etmiş, ancak bu talep İzzetbegović tarafından reddedilince savaş tam olarak başlamıştır (Holbrooke, 1999: 55).

Bosnalı Sırpların hedefi Sırp yoğunluklu yerleşim bölgelerinde kontrolü ele geçirmektir. Daha sonra bu hedef bu bölgede Sırbistan'a bağlanabilecek bağımsız bir devlet kurma fikrine dönüştü. Bosnalı Hırvatların hedefi de Hırvat bölgelerini Hırvatistan ile birleştirmektir (Dalar, 2008: 95). Müslüman Boşnakların hedefi ise Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak, cumhuriyetin parçalanıp Sırp ve Hırvatlar arasında paylaşılmasını önlemek ve tek taraflı uygulanan silah ambargosunu kaldırmaktır.

1992 yılının Nisan ayına gelindiğinde savaş karanlık yüzünü göstermeye başlamış ve ilk hedef olarak Bijeljina kenti seçilmişti. Bu ilk hedefin nedeni ise, Müslüman olan bu kasabanın Sırpların iki eksen üzerinde devam edecek olan işgallerinin çıkış noktası olmasıydı. Bu eksenlerden biri Sırbistan'ın kuzeyinden batıya doğuydu. Böylece Sırbistan'ın Banja Luka'daki Sırp askeri üssü ve Hırvatistan'ın Sırp işgali altındaki Krajina bölgesi ile birleştirilmesi

düşünülmüyordu. İkinci eksen ise tüm Doğu Bosna-Hersek'in işgal edilmesi ve Sırp sınırlarının Batı'ya doğru genişlemesiydi. Bu iki eksen üzerinden yürütülen operasyonun ilk beş haftası sonucunda Federal Ordu ve Sırp Paramiliterler (neo-Çetnikler) Bosna-Hersek topraklarının %60'ını, yani Foca, Bijelina ve Zvornik'i işgal etmişlerdi. Sırlar Bosna-Hersek ve Hırvatistan'da Sırpların yaşadığı bölgelerde bölgesel timler oluşturmuşlardı. Bosnalılar ise ciddi bir silah gücüne sahip olmadıkları için önemli bir direniş gösterememişlerdi (Yahya, 2002: 145).

Bosna-Hersek'in başkenti olan Saraybosna, 1992 yılının Nisan ayında Sırp milisler tarafından kuşatılmıştır. Uygulanan yaptırımlar Bosna-Hersek için çok ağır sonuçlar doğurmuş ve 1993 yılına kadar sekiz bin kişi hayatını kaybetmiştir. Mayıs 1992'nin sonlarından itibaren bu yaşananlar sonucunda Hırvatlar ve Müslümanlar Sırlara karşı birleşmişler ve böylelikle Sırlar dokuz ay boyunca önemli bir ilerleme gösterememişlerdir.

Kaynak: Şafak, 2010: 97

Şekil 2.3. Bosna-Hersek Savaşı Sırasında Bosna-Hersek'teki Durum (17.08.1992).

İç savaşın önemli bir dönüm noktası da Hırvat-Müslüman çatışmalarının başlamasıyla gerçekleşmiştir. Bosnalı Hırvatlar 1992 yılının Temmuz ayında Mote Boban önderliğinde bağımsızlık ilan etmişler ve böylece savaş üç taraflı bir mücadeleye dönüşmüştür. Bosnalı Sırlar ve Hırvatlar Bosna-Hersek'in kendi aralarında paylaşılması konusunda görüşmeler yapmışlardır. Bosnalı Sırlara Sırbistan destek verirken, Bosnalı Hırvatlara da Hırvatistan destek vermiştir. Federal orduyu kullanmalarına rağmen, Sırbistan her fırsatta Bosnalı Sırların yaptıklarından sorumlu olmadıklarını belirtmiştir. Bu esnada BM ise sadece Sırların yaptığı etnik temizlik ve toplama kampı uygulamalarını kınamakla yetinmiştir. Bosnalı Müslümanlar ile Hırvatlar arasındaki çatışmalar Mostar, Novi Travnik ve Vitez kentlerinde hızla devam etmiştir. Hırvatlar Mimar Sinan'ın öğrencisi Hayrettin tarafından 1566 yılında yapılan Neretva Nehri'nin iki yakasını birleştiren insanlık harikası Mostar Köprüsünü de 1993'te yerle bir etmişlerdir (Bayraktar, 1994: 27). Ayrıca Mostar'ı başkentleri ilan etmiş ve Prezer kentinden de 5 bin Müslümanı çıkartmışlardır. Ekim ayında Bosanski Bred ve Yayçe kentleri ise Sırların eline geçmiştir. Bosna-Hersek'te 1992 Aralık ayı itibariyle yaşadıkları yerleri terk edenlerin sayısı 200 bini geçmiş, toplama kamplarının sayısı ise 33'e yükselmiştir (Ülger, 2016: 151-153).

Sırbistan'ın hedefi bütün Müslümanları bu bölgeden çıkartıp "Büyük Sırbistan" hayalini gerçekleştirmektir. Büyük Sırbistan'ı kurma arzusu Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in 17 Aralık 1992'de Belgrad'da Taş Meydan'da yaptığı basın toplantısında söylediği şu sözlerle iyice anlaşılmıştır: "Büyük Sırbistan ve Sırp İmparatorluğu'nun kurulmasına az bir zaman kaldı. Tam, 1389 Kosova Meydan Muharebesi'nden bu yana Büyük Sırbistan kurulamadı. O gün artık gelmiştir. Dünya basınına bakmayınız. Batılılar toparlanıp üzerimize gelemezler. Aldıkları kararlar ve uyguladıkları ambargo, dünya kamuoyunu oyalamak içindir. Gizlice bizi destekliyorlar. ABD, AB ve BM Güvenlik Konseyi Balkan Savaşı çıkmasından korkar. O halde biz, Büyük Sırbistan'ın doğması için en kısa yoldan hareketimizi sürdürmeliyiz. Tek çare, Büyük Sırbistan'ın doğmasını bugüne kadar önleyenlerin tasfiye edilmeleri ve bu suçluların faturasını, kanları, malları, mabetleri ve ırzları ile ödemeleridir. Faturayı biz ödeyecek değiliz. Yugoslavya'nın tarihi birliğine ve Büyük

Sırbistan'ın kurulmasına varlıklarıyla engel olan bazı Hırvatlar ve Müslümanlar, Kosova ve Makedonya'daki Arnavut ve Türkler ödeyeceklerdir bu faturayı. Bu büyük ideal peşinde koşarken en büyük zaaf, acıma hissine kapılmaktır. Büyük Sırbistan'ın varlığına tahammül gösteremeyenlere biz de hoşgörü ile bakamayız. Yapılan şey, bir kurtuluş savaşıdır. Ve buna engel olanlar da cinsi ve yaşı ne olursa olsun, etnik temizliğe tabi tutulacaklardır. Engel olanları, kökleri ile sökmek vazifemizdir. Ya geçmişe bağlılık hayallerini bırakıp bizden yani Sırp ve Ortodoks olurlar; ya da yok edilirler. Hiç merak etmeyiniz. Batı kendini toparlayıp göstermelik hareket edinceye kadar, biz bu temizliği, Sırp olmayanları imhayı, ABD ve AB'nin gizli desteği ile bitireceğiz. Bu tarihi fırsatı kaçırsak beş yüz sene daha parçalanmış olarak yaşarız. Bu engellerin, her türlü silahla, topla, kişisel gayretlerle kaldırılmaları faaliyeti sürecektir. Acıma yok. Büyük Sırbistan'a mani olan kim olursa olsun, faturasını ödeyecektir. Bana “gülmeyen başkan” diyorlar. Son Müslüman engel de ortadan kalktıktan sonra ben de güleceğim (İlhan, 2010: 25-27).” Sarf edilen bu sözlerden Sırbistan'ın Müslümanlara karşı nasıl bir kin ve nefret beslediği, AB'nin Sırbistan'a gizlice yardımcı olduğu ve bu sebeple Sırpların hiçbir şeyden çekinmedikleri net bir şekilde anlaşılmıştır.

Ayrıca Saraybosna'da Müslüman devriyelerin yakaladığı Sırp çeteciler, televizyonların karşısında şunu itiraf etmişlerdir: “Evlere girip Müslümanları öldürmek için emir aldık. Bize, öldürdüğümüz her Müslüman için 3500 dolar ya da mark mükafat veriyorlar. Bu parayı, Hristiyan Kiliseler Birliği, ABD, Fransa, Almanya ödüyor.” Zaten birçok mağdur, şahit ve ele geçirilen Sırp suçlular da bu şekilde ifade etmişlerdir. Ayrıca Amnesty International 21 Ocak 1993'te yayınladığı bir raporda Sırp askerlerinin planlı bir şekilde en az 20 bin Müslüman kadına tecavüzde bulunduğunu belirtmiştir (İlhan, 2010: 31-32). Sırpolar tecavüzü etnik arındırma, korku, yıldırma, mağdur etme, göçe zorlama gibi politikalarının bir parçası olarak kullanmışlardır.

Sırpolar göre Bosna-Hersek'te yapılan soykırımın anormal bir tarafı yoktur. Bosnalı Sırpoların Komutanı Ratko Mladić, tüm bu olanları normal bulmuştur. Mladić Newsweek'e yaptığı açıklamada: “Bu benim ülkem ve ben kendi halkımı savunacağım... Ne olursa olsun, ben bunların savaş suçu

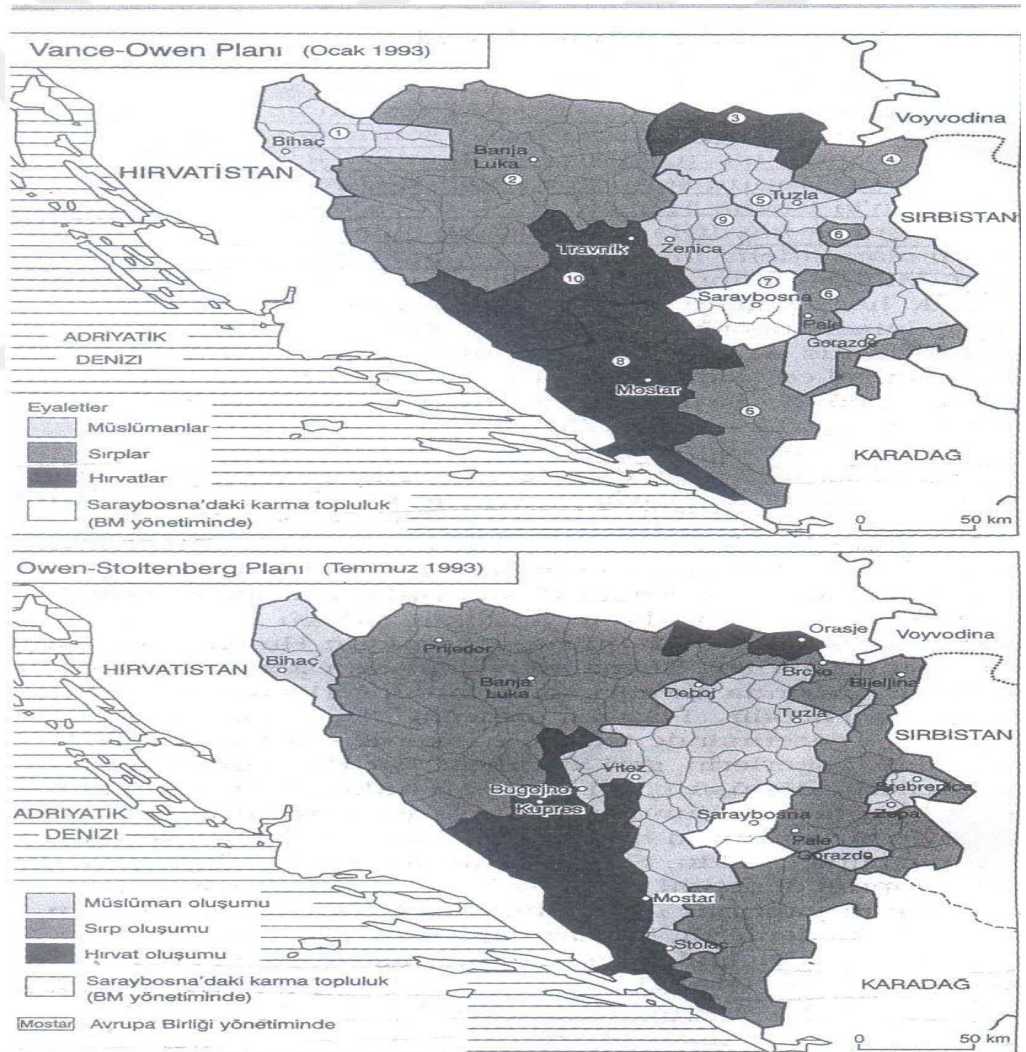
olduğunu sanmıyorum” demiştir (Newsweek, 1993: 14). Sırp'ların kendi yaptıklarını normalmiş gibi görmesinde asırlardır duydukları önerilerin önemli bir rolü olmuştur. Sırp Ortodoks Kiliselerinde papazlar: “Cennete girmek istiyorsanız Müslümanları öldürün. Müslüman çocuklarını öldürenlerin cennetteki makamları en yüksek olacaktır.” sözleriyle nefret tohumlarını ekmişlerdir (Özfatura, 1994: 5). Bu sözler düşmanlığı daha da körüklemiştir.

1993 yılından itibaren Bosna-Hersek'te yaşananlar korkunç bir hal almıştır. 1992'de insani yardım sağlamak amacıyla Bosna-Hersek'e gönderilen BM askerleri (UNPROFOR) etkisiz kalmıştır. Büyük Sırbistan yaratmak isteyen Sırp'lar tarafından Bosna-Hersek, diğer etnik gruplardan temizlenmiş ve toplama kampları oluşturulmuştur. Bu kamplarda Sırp'lar işkence, katliam, tecavüz gibi korkunç suçları işlemişlerdir. Bosna-Hersek'e yönelik uluslararası toplumun girişimleri başarısız ve yetersiz olmuştur. Uluslararası topluluk tarafından oluşturulan Vance-Owen Planı, Güvenli Bölgeler Planı ve Owen-Stoltenberg Planı taraflar arasında kabul edilmeyerek barışı sağlayamamıştır. 1993'te BM temsilcisi Vance ve AB temsilcisi Owen'in hazırladığı Vance-Owen Planı Bosna-Hersek'in on kantona bölünmesini içermekteydi. Burada en büyük haksızlık Boşnaklara yapılmıştır. Çünkü Bosna-Hersek topraklarının sadece %26'sının Boşnaklara verilmesi planlanmıştır. Bu plan daha çok Hırvat ve Müslüman rekabetini körüklemiş, Bosna-Hersek Savaşı'nı alevlendirmiş, Sırp'ları koruma altına almış ve Hırvat-Müslüman birlikteliğini sonlandırmıştır (Yapıcı, 2007: 4-5). Ayrıca haritadaki kantonların etnik açıdan ayrılması toprak paylaşımını zorlaştırmıştır. Bütün bunlar planın başarısız olması ve kabul edilmemesi sonucunu doğurmuştur.

İngiltere, Fransa, İspanya, Rusya ve ABD Dışişleri Bakanları'nın Washington'da toplandığı 22 Mayıs 1993 tarihli toplantıda “güvenli bölge” oluşturma kararı verildi. Bu bölgelerin de gerçekten güvenli olup olmayacağı konusu tartışmaya açıktı. Ayrıca BM kuvvetlerinin elindeki yetki Müslümanlara ateş edildiğinde değil, ancak kendilerine bir saldırı olduğunda ateş etme hakkını veriyordu (Malcolm, 1999: 386). “Güvenli bölge” kararı tüm Bosna-Hersek'i uçuşa yasak bölge ilan etti ve tüm önlemleri alma iznini NATO'ya verdi. Fakat BM yalnızca var olan durumu koruyan ve sonuç

alamadığı operasyonlarla ilgilendi. Uluslararası toplum NATO ile bağlantılar kursa da siyasi açıdan etkisizdi. BM'nin bu pasif durumu sonucunda savaştaki güçler faaliyetlerini arttırdı (Crampton, 2007: 254). Müslümanlar ise Sırp ve Hırvatların gösterdiği yoğun şiddet karşısında direnmeye çalışıyorlardı.

Ağustos 1993'te Lord Owen ile BM elçisi Thorvald Stoltenberg, Bosna-Hersek'in üç etnik devlete bölünmesi için yeni bir plan ortaya koymuşlardır. Plana göre Bosna-Hersek topraklarının %52'si Sırpların, %31'i Bosnalı Müslümanların, %17'si de Hırvatların olacaktır. Sırlara ve Hırvatlara uygun düşen bu plan, savunmasız bir devlet yaratacağı ve sınırların belirlenmesi zor olacağı için Bosna-Hersek tarafından reddedilmiştir (Yapıcı, 2007: 6).

Kaynak: Carnegie Komisyon Raporu, 1996

Şekil 2.4. Ocak 1993 Vance-Owen Planı, Temmuz 1993 Owen-Stoltenberg Planı.

1994 yılının Şubat ayında iki önemli değişiklik meydana gelmiştir. 5 Şubat'ta Saraybosna'da Sırlar tarafından pazar yerine düzenlenen havan topu saldırısında 68 sivil hayatını kaybetmiş, 100'den fazla kişi de yaralanmıştır. Bunun üzerine NATO Saraybosna çevresinde ağır silahları kapsayan bir “yasak bölge” oluşturmuş ve geri çekilmeleri konusunda Sırp komutanları uyarmıştır. General Mladić bununla birlikte yoğun bombardımanı kesmiştir. Diğer önemli gelişme ise Hırvat-Müslüman savaşının sona ermesidir. 1 Mart 1994 tarihinde ABD başkenti Washington'da Bosnalı Müslüman ve Hırvat grupları ile Hırvatistan Dışişleri Bakanı'nın olduğu görüşmeler sonucunda bir anlaşma imzalanmıştır. ABD baskısı neticesinde yapılan bu anlaşma ile bir Boşnak-Hırvat Federasyonu oluşturulmuş, daha sonra yeni bir anayasanın çıkarılması için 18 Mart'ta Aliya İzzetbegović ve Tudjman arasında anlaşma imzalanmıştır. 30 Mart 1994 tarihinde ise yeni anayasa Bosna-Hersek Parlamentosu tarafından resmen onaylanmıştır. Haris Siladzic Başbakan, İzzetbegović ise Cumhurbaşkanı seçilmiştir. ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve üç AB devleti daha Cenevre'de toplanmış ve Bosna-Hersek'in %51'ini federasyona, %49'unu ise Sırbistan'a veren planı onaylamıştır. Artık diplomatik üstünlük Batılı devletler tarafından oluşturulan bu temas grubuna geçmiştir. Müslüman-Hırvat Federasyonu'nun kurulmasıyla birlikte askeri denge ilk kez Sırlardan ayrılmıştır (Crampton, 2007: 255).

Ayrıca bu federasyon anlaşması etnik bölünmeye sebep olmuş, Hırvatistan'a Bosna-Hersek işlerine doğrudan karışma hakkı vermiş ve Dayton'un bir ön aşamasını teşkil etmiştir. Boşnakları bu barışa zorlama girişimleri, Sırların yaptıklarını ödüllendirircesine, onları daha da cesaretlendirmiştir.

1994 yılının Aralık ayında Bosna-Hersek'te sağlanan ateşkes bozulmaya başlamış, üç ordu da savaş hazırlıklarını hızlandırmaya başlamışlardır. Bosna-Hersek Savaşı genel itibariyle üç dönemden oluşmuştur. Birincisi, Müslüman ve Hırvatların 1992-1993 yıllarında Sırlara karşı savaşdır. İkincisi, 1993-1994 yıllarında yaşanan Müslüman-Hırvat Savaşı'dır. Üçüncüsü ise, NATO-Müslüman ve Hırvat güçlerinin 1995 yılında Sırlara karşı gerçekleştirdiği savaştır (Latif, 2006: 129). 1994 yılının Kasım ayında Sırlar savaş uçaklarıyla

Batı Bosna-Hersek'teki Müslüman ve Hırvat mevkilerine saldırmışlardır. Bu olay durgunlaşan savaşın alevlenmesine sebep olmuştur. Bunun üzerine NATO Udbina hava üssüne saldırıda bulunmuş, ancak bu saldırı küçük çapta olduğu için basında “iğne delikleri” ismini almıştır (Holbrooke, 1999: 86).

1995 yılına gelindiğinde çatışmalar iyice artmıştır. Çünkü AB, Sırp saldırıları karşısında gereken cevabı vermemiş ve Sırlar da caydırıcı bir güçle karşılaşmamışlardır. Mayıs ortalarında Saraybosna savaşındaki en ağır topçu bombardımanından birini yaşamıştır. BM gözlemcileri 16 Mayıs'ta altı saat içinde 800'den fazla top mermisi ve roketin kente indiğini saptamıştır. Fakat Sırp topçu mevzilerine karşı saldırı düzenlenmesi için izin almak üzere NATO komutanlarının yaptığı talep, BM tarafından geri çevrilmiştir. 1995 yılının Mayıs ayında Sırların Saraybosna'yı hedef alan bombaları sonucu NATO'da Sırp mevzilerine ateş açmıştır. Bunun üzerine Bosnalı Sırlar yüzlerce BM Barış Gücü askerini rehin almışlar, Tuzla'ya ateş açmışlar ve bir Amerikan F-16'sını da düşürmüşlerdir. Buna rağmen ABD'nin önemli bir cevabı olmamıştır. İlaveten, NATO'nun hava saldırılarını durdurmadığı takdirde rehinelere öldürüleceğinin belirtilmesi üzerine NATO, saldırıları durdurmuştur. Sonuç olarak 18 Haziran'da rehinelere serbest bırakılmış ve Saraybosna'daki BM Barışı Koruma Kuvvetleri geri çekilmişlerdir (Yapıcı, 2007: 8). BM'nin rehin alınan askerlerinin Sırlar tarafından öldürülmesi gibi bir olay söz konusu olamayacağı ve Sırların böylesi bir eyleme cesaret edemeyeceği gibi, bu doğrultudaki tehditler de asılsızdır. Amaç gözdağı verip istediği şeyleri gerçekleştirmektir. Bunlara rağmen NATO'nun saldırıları durdurması, Sırlara karşı teslim olunduğunu göstermiştir. Gerçekleşen bu olaylar BM'nin uluslararası alandaki prestijini olumsuz etkilemiştir. Rehine kriziyle birlikte askeri bir güç olan NATO'nun da itibarı sona ermiştir.

2.4. Srebrenitsa Soykırımı ve Uluslararası Açıdan Değerlendirilmesi

Uluslararası ortamda bir çözüm bulunamamasının sonucunda 1995 yılının Haziran ayında Sırlar yeniden saldırıya geçerek BM ve NATO tarafından “güvenli bölge” olarak ilan edilen Srebrenitsa'yı ele geçirmişlerdir. Sırların

burada yaptığı soykırım ile kadın, erkek, yaşlı ve çocuklara karşı yaptıkları uygulamalar son yüzyılda yapılan en büyük savaş suçları olarak tarihe geçmiştir. Sırpların bu dönemde tekrar saldırıya geçmesindeki en önemli sebep silah ambargosunun kaldırılmasına ilişkin Amerika Kongresi'nin aldığı karar olmuştur. Sırpların Srebrenitsa'ya ilerlemesi ve burada yaşanan vahşet sonucunda bölgede çok az Boşnak kalmıştır. BM Barış Gücü askerleri Srebrenitsa bölgesindeki sığınmacılardan ziyade dışarıdan gelen yardımları bile korumaktan aciz olmuştur. Bu yardımlar Sırpların bilgisi olmadan kasabaya sokulmamış ve tüm yardımlar Sırplar tarafından engellenmiştir. Geçişine izin verdikleri yiyecek ve içecekleri ise zehirlenmişlerdir. Kasabada her gün 20-30 kişi açlıktan veya hastalıktan ölmüştür (Dikici, 2005: 136). BM tarafından belirlenen altı güvenli bölgede toplamda 34.000 BM Koruma Gücü'nün görev yapması beklenirken sadece 7.600 asker görevlendirilmiştir. Bunlardan da sadece 600 tanesi Srebrenitsa'ya gönderilmiştir. Sırpların saldırıları başladığında Boşnaklar silahlarının geri verilmesi için BM yetkililerine gitmiş, ancak talepleri kabul edilmemiştir. 9 Temmuz'da şehre giren Sırplar 30 Hollandalı BM askerini rehin almış ve bunların karşılığında Müslüman Boşnakları istemiştir. Sırlara yönelik NATO müdahalesinin yapılması gerekirken, Hollanda'nın veto etmesi sebebiyle müdahale edilememiştir.

10 Temmuz'da Sırplar başka bir saldırı başlatmıştır. Bunun üzerine BM Hollandalı Birlik Komutanı Albay Tom Karremans NATO'dan hava desteği talep etmiştir. Janvier buna da karşı çıkarak hava saldırısına gerek olmadığını söylemiştir. NATO uçakları uyarı amaçlı Srebrenitsa üzerinde birkaç saat uçtukten sonra geri dönmüşlerdir (Dikici, 2005: 137). Böylece yaşananları umursamazlık, uluslararası güçler tarafından bir kez daha gösterilmiştir. 11 Temmuz'da ise Sırp komutan Ratko Mladić şehre girerek Müslüman Boşnakları alması konusunda Hollandalı General ile anlaşmıştır.

12 Temmuz itibariyle de kadın ve çocuklar başka bölgelere götürülecekleri söylenerek otobüslere bindirilmiş, 12-77 yaş arasındaki tüm erkekler savaş suçu zanlıları olarak katledilmiştir. Toplu katliam ilk kez Kravica yakınlarındaki bir depoda başlamıştır. Ne yazık ki Hollandalı Koruma Güçleri, rehin alınan Hollandalı askerler karşılığında, kendilerine sığınan 5 bin

Bosnalıyı Sırlara teslim etmiştir (Vatansever, 2011: 5). Bu insanları Sırlara teslim etmek demek ölüm fermanlarını imzalamak anlamına gelmiştir.

Yaklaşık beş gün süren bu soykırımın duyulması kaçmayı başaranlardan bazılarının Müslüman köylere ulaşmasıyla gerçekleşmiştir. Srebrenitsa soykırımında ölenlerin sayısı 8 bini geçmiştir. Savaşın genelinde ölen yaklaşık 200 bin kişinin 160 bini Boşnaklardan oluşmuştur. Bir milyon Boşnak ise evlerini, yurtlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu savaşta tecavüz özellikle Sırp askerleri tarafından Boşnak kadınlara karşı planlı bir şekilde etnik temizlik aracı olarak kullanılmıştır (Dalar, 2008: 96). Savaş başladığında taraflar arasındaki donanımlar oldukça dengesizdi. Sırp ordusunun elinde 300 tank, 200 zırhlı araç, 1.000 adet top, 21 uçak ve 30 helikopter varken; Hırvat ordusunda 50 tank, 100 top; Bosna-Hersek ordusunda ise yaklaşık 10 adet tank ve top bulunmaktaydı (Bora, 1994: 89).

Srebrenitsa'da yaşananlar üzerine Boşnak ve Hırvatlar yeniden birleşerek Sırlara karşı saldırıya geçmişlerdir. Bu sırada BM ile tam anlaşamayan NATO, hava bombardımanı için Hızlı Reaksiyon Gücü (HRG) oluşturmuştur. HRG, Sırp güçlerinin hava sahasını kullanmasını büyük ölçüde engellemiş ve Sırların geri çekilmesini sağlamıştır. Temmuz 1995'te NATO, BM ile kısmen anlaşarak "Deny Flight" operasyonunu başlatmış, Belgrad'ı ve Sırp güçlerini bombalamıştır. Birkaç hafta içinde de Sırlar anlaşmaya ikna olmuşlardır.

Bosna-Hersek'te ve Hırvatistan'da 1995 yazının ortasında üç önemli olay yaşanmıştır. İlki 11 Temmuz'da BM'nin güvenli bölgelerinden olan Srebrenitsa'nın Bosnalı Sırlar tarafından ele geçirilmesidir. Bu olay etkin bir güç olarak BM'nin itibarını sıfıra indirmiş ve oldukça etkisiz olduğunu göstermiştir. 21 Temmuzda ise NATO, BM'den onay almadan direkt faaliyette bulunma yetkisini elde etmiştir. İkinci önemli olay Hırvatistan'da Ağustos ayının başında Hırvat ordusunun en güçlü Sırp özerk bölgesi olan Karayina'ya planlı bir saldırı düzenlemesidir. Bu olay Sırp cephelerini psikolojik açıdan olumsuz etkilemiştir (Crampton, 2007: 258). Üçüncü önemli olay ise 37 kişinin ölümüyle sonuçlanan Saraybosna çarşı saldırısıdır. Bunun üzerine NATO, 30 Ağustos günü Bosna-Hersek'teki Sırp mevzilerini bombalamıştır. Saldırıların ardından Sırların geri çekildiği topraklar, Boşnak ve Hırvat birlikleri

tarafından denetim altına alınmıştır. Kasım 1995'te Richard Holbrooke'un aracılığıyla başlayan görüşmelere Boşnakları temsilen Aliya İzzetbegović, Hırvatları temsilen Tudjman ve Sırları temsilen Miloseviç katılmıştır. Üç hafta süren görüşmeler sonrasında 14 Aralık 1995'te Dayton Anlaşması imzalanmıştır (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010: 11).

3. BÖLÜM

BOSNA-HERSEK İÇ SAVAŞI VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

3.1. Birleşmiş Milletler ve Bosna-Hersek İç Savaşı'ndaki Etkisi

Birleşmiş Milletler'in savaş ve soykırım gibi insani krizleri engellemede başarısız olduğu olayların en önemlisi, Bosna-Hersek'te yaşananlar olmuştur. Savaş sırasında yapılan ambargo uygulaması, Boşnaklara gönderilen yardımların yerlerine ulaştırılmaması, sözde güvenli bölgelerin güvensizliği ve barış bahanesiyle birçok karar alınıp uygulanmaması gibi olumsuzluklar uluslararası güçler tarafından savaşın daha da çok çıkmaza girmesine sebep olmuş, Sırlara fazla cesaret vermiştir. BM tarafından getirilen ambargo uluslararası hukuku ihlal eden etik dışı bir uygulama olmuştur. Çünkü Bosna-Hersek'e bu ambargonun uygulanmasıyla BM Antlaşması'nın 51. maddesindeki meşru müdafaa hakkı engellenmiştir (BM Antlaşması, 1945: Md. 51).

BM, 1992 yılında Koruma Güçleri olan UNPROFOR askerlerini yardım dağıtmaları ve güvenliğini sağlamaları için Bosna-Hersek'e göndermiştir. Ancak bu askerler silahlarını sadece kendilerini savunmak ve çok zor durumlarda hayat kurtarmak için kullanmışlardır. Bosna-Hersek'te siviller ölürken, kent bombardımana tutulurken, insanlar açlıktan kırılırken ve katliamlar yapılırken bu görevli askerlerin güç kullanması ne yazık ki yasaklanmıştır (Kirkpatrick, 1995: 18). Bazı askerler ise yardımları ulaştırmak için Sırp askerlerden izin istemiş, kabul edilmeyince de mağdur insanların bulunduğu güvenli bölgelere malzemeler ulaşamamıştır. Bu durum bile uluslararası bir güç olan BM'nin müdahaledeki güçsüzlüğünü yeterince göstermiştir. AGİK (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı) ile birlikte çalışan Avrupalı bir diplomat, Bosna-Hersek'teki BM Barış Gücü ile ilgili şunları söylemiştir: "Bosna'daki BM Barış Gücü'nün çatışmaları durdurmak, Müslümanları kurtarmak gibi bir amacı yoktur. Barış Gücü, barış temin edici veya barış uygulayıcı gibi terimlerin hepsi aldatmacadır. Bizim orada yaptığımız tek şey, sadece bozulan barışı seyretmektir." BM Güvenlik Konseyi Üyesi ve Venezüella Büyükelçisi Diego Arria ise, BM'nin Bosna-Hersek'te altı Müslüman kentini güvenli bölge ilan etmesinin, kurbanların silahsızlandırılıp Sırların eline teslim edilmesine

yol açmak suretiyle “etnik temizlik” kampanyasını hızlandırdığını belirterek, bu bölgelerde BM’nin hiç etkili olmadığını ifade etmiştir (İlhan, 2010: 46-47).

Uluslararası toplum Bosna-Hersek krizine yeterince tepki göstermemiş, BM, NATO ve AB savaşı sonlandırmak ve çözüm bulmak için etkili önlemler almamıştır. Yapılan şeyler de savaştaki mağdurların durumunu daha da kötüleştirmiştir. Bosna-Hersek’e uygulanan silah ambargosundan daha çok Müslüman Boşnaklar zarar görmüştür. Sırplar zaten gayri resmi yollarla gerekli savaş malzemelerine ulaşmışlardır. Bosna-Hersek krizinde BM, hem yaptıkları hem de yapmadıklarıyla uluslararası alandaki itibarını büyük ölçüde zedelemiştir. BM’nin oluşturduğu uçuşa yasak bölgeler ve güvenli bölgeler bir işe yaramamış; güvenli bölgeler güvensiz, uçuşa yasak bölgeler de Sırp uçaklarının gezdiği yerler olmuştur. BM etkili yaptırımlarda bulunmak ve kuvvet kullanmak konusunda oldukça isteksiz davranmıştır. Bosna-Hersek’e yönelik askeri müdahale seçeneği doğru bulunmamış, müdahale yapıldığı takdirde buradaki 10.000’e yakın askerin tehlikeye düşeceği, özellikle Hollanda, İngiltere, Fransa ve Kanada tarafından öne sürülmüştür. Askerlerinin risk altında olduğunu savunan Hollanda, kendi askerleri Bosna-Hersek’i terk edene kadar hava saldırılarına izin vermemiştir. Bombalama başladığında dahi BM’nin kaygısı devam etmiştir.

Savaşı bitirmek adına oldukça geç gelen müdahalenin sonunda ise Sırplar özerk bir cumhuriyete sahip olmuşlardır. Böylelikle Bosna-Hersek Savaşı’nda yaşananları önlemek adına bir girişimde bulunmayan, soykırıma göz yuman BM, dolaylı bir şekilde Sırları ödüllendirmiştir. Mağdur olan ve ödüllendirilmesi gereken tarafın Boşnaklar olması gerekirken ödül Sırlara verilmiştir. BM eski Komutanı Briquemont Sırları haklı görmüş, katliamdan dolayı Bosnalı yöneticileri sorumlu tutmuştur. Sırp Kuvvetleri lideri Mladić ile eskiden beri tanışan Briquemont’un, 300.000 Müslüman ölürken “Henüz ölümün kokusunu hissetmiyorum” demesi BM Komutanlarının vurdumduymazlığını ve acımasızlığını göstermekte yeterli olmuştur (İlhan, 2010: 50).

Savaş sırasında ABD ve AB kendi aralarında çok gizli ve önemli bir plan yapmıştı. Bu plan iki temel üzerine oturuyordu. Birincisi; Rusya’nın

Balkanlar'a yönelik amaçlarını engellemek, ikincisi ise Avrupa'da Müslüman varlığını etkisiz bırakarak Bosna-Hersek'i bölmektir. Rusya'nın Slav kökenli halkların birleşmesi, sosyalist görüşün yayılması gibi emelleri vardı. Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte bir süre Balkanlar'da yaşanan gelişmelerden uzak durmak zorunda kalan Rusya Federasyonu, 1994 yılında tekrar geri dönerek bölgedeki gücünü genişletmeye çalıştı. Bu durum Sırbistan'ı memnun ederken, ABD ve AB'nin hoşuna gitmedi. Bu sebeple ABD ve AB'nin, Rusları Balkanlar'dan uzaklaştırmak adına yaptıkları gizli planın aşamaları devreye girdi. Birinci aşama Sırların suç işlemesine fırsat vermek ve el altından kışkırtmaktır. İkinci aşama ise suçlu durumuna düşen ve yapılan soykırımdan dolayı sorumlu tutulan Rus yanlısı Miloseviç ve ekibini iktidardan söküp almaktır. Böylece Rusya Federasyonu'nun da bölgedeki gücü kırılacaktı. Bu plan dahilinde Miloseviç ve kadrosuna daha fazla suç işletmek için bölgeye Batılı ve Amerikalı siyasilerden oluşan heyetler gönderildi. Bunlar Miloseviç, R. Karadziç ve Ratko Mladiç gibi Sırp milliyetçi liderlere: "Bosna'da bir Müslüman devletinin kurulmasını önlediniz, sizi kutlarız; ancak biz şunu açıkça ifade edemiyoruz. Siz zaten gereğini yapıyor ve yapacaksınız, biz size engel olmamakla gizli destek vermiş oluyoruz" diyerek onları daha çok suç işlemeleri için teşvik etmişlerdir. Daha sonra Lahey Adalet Divanı'na suçlu olarak çıkarılan Miloseviç ve Karadziç bu konuda yaptıkları gizli görüşmelerde, gizli planlar yapıldığını ve kendilerinin kışkırtıldığını itiraf etmişlerdir (Koçak, 2010: 190-199).

Bosna-Hersek'te Sırlar işkencelerine ve katliamlarına devam ederken, BM, NATO ve AB planlarını uygulayabilmek için oyalama politikası izlemişlerdir. Bu amaç doğrultusunda uluslararası konferanslar, geleneksel el sıkışmalar, sınırlı yaptırımlar, uygulanmayan kararlar gibi girişimlerle zaman geçirmişlerdir (Koçak, 2010: 199). BM'nin müdahalesini gerektirecek maddeler olan 39, 40, 42 ve 51. maddeler Bosna-Hersek için maalesef uygulanmamıştır (BM Antlaşması, 1945: Md. 39, 40, 42, 51). Saldırıları engellemek amacıyla BM tarafından çok sayıda karar çıkartılmış, fakat hepsi göstermelik olarak kalmıştır. Böylece Müslüman sayılarını azaltıp Balkanlar'daki Müslüman etkisini kırmışlardır. Ayrıca ellerindeki bu işbirliği ile birlikte katliamın tüm bilgi ve belgeleri de yok edilmiştir (Koçak, 2010:

315-317). Rusların Balkanlar'da devre dışı bırakılması uğruna Srebrenitsa Sırlara verilmiş ve bütün bunlar katliamda etkisiz kalınmasına sebep olmuştur.

3.1.1. Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek ve Sırbistan Kararı

Bosna-Hersek Cumhuriyeti 20 Mart 1993 tarihinde, Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin (FYC) 9 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle, Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) başvurmuştur. Bu başvuru Soykırım Sözleşmesi'nin 9. maddesine dayandırılarak gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple UAD, 11 Temmuz 1996'da uyuşmazlık hakkında davaya bakmaya yetkisi olduğunu ve Bosna-Hersek başvurusunun kabul edilebilir olduğunu açıklamıştır (Çakan, 2009: 2-3).

26 Şubat 2006 ile 9 Mayıs 2007 tarihleri arasında gerçekleşen duruşmalar sonucunda bir sonuca varan UAD, 26 Şubat 2007 tarihinde kararını kesinleştirmiştir. Davanın açılmasıyla, UAD'nin kararını açıklamasının arasında 14 yıllık bir süre bulunmaktadır. Bu süreç içerisinde UAD'ye başvuran Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin yerine Dayton Anlaşması ile Bosna-Hersek Devleti geçmiş; ilk başvuruda davalı konumda olan FYC'nin adı önce 4 Şubat 2003'te Sırbistan-Karadağ olmuş, daha sonra ise davalı taraf 3 Haziran 2006 tarihinde Sırbistan Cumhuriyeti olmuştur (Aybay, 2007: 67).

Bosna-Hersek başvurusunda FYC'nin grup üyelerini öldürmek, grup üyelerine ağır bedensel ve zihinsel zararlar vermek, kasıtlı olarak grup üyelerini tamamen veya kısmen yok etmeye yönelik yaşam koşulları altına koymak ve grup içerisinde doğumları engellemeye yönelik dayatma yapmak suretiyle Soykırım Sözleşmesi'ndeki yükümlülükleri ihlal ettiğini, soykırım için işbirliği yaparak, soykırım suçuna iştirak ederek, soykırım suçuna teşebbüs ederek ve soykırım suçunu kışkırtarak sözleşmeyi ihlal ettiğini ve ihlal etmekte olduğunu, soykırım eylemleri ile bağlantılı kişilere veya gruplara yardım ederek, onları teşvik ederek sözleşmeyi ihlal ettiğini ve ihlal etmekte olduğunu, soykırım eylemlerini engellemekte ve failleri cezalandırmakta başarısız olarak

sözleşmeyi ihlal ettiğini ve ihlal etmekte olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca davacı, kendisi ve vatandaşları adına, yargılama aşamasında UAD tarafından belirlenecek zarar ve kayıpları için FYC'den tazminat istemeye hakkı olduğunu ve FYC'nin bunu karşılaması gerektiğini iddia etmiştir. FYC ise savunmasında davacının gerçekleştirildiğini iddia ettiği eylemlerin tümünün gerçekleşmediğini, gerçekleşenlerin ise davacının iddia ettiği boyutlarda olmadığını, gerçekleştirilen eylemlerin soykırım kastı ile gerçekleştirilmediğini ve eylemlerin, belli bir etnik ya da dini gruba yöneltilmediğini ya da söz konusu gruplara mensup oldukları için gerçekleştirilmediğini iddia etmiştir (Değer, 2009: 80). Oysaki yapılan eylemlerin planlı bir şekilde yapıldığı kanıtlarla ortadadır.

UAD 26 Şubat 2007 tarihli kararında; Soykırım Sözleşmesi'nin 9. maddesi gereğince davaya bakmaya yetkili olduğuna, Sırbistan'ın soykırım, anlaşma ve soykırıma iştirak fiillerini işlemediğine, Sırbistan'ın Srebrenitsa olayları bakımından soykırımı önleme yükümlülüğünü ihlal ettiğine, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (EYUCM) General Mladiç'i teslim etmeyerek Soykırım Sözleşmesi'ndeki bir yükümlülüğünü ihlal ettiğine, Sırbistan'ın geçici tedbirlere uyma yükümlülüğünü ihlal ettiğine, Soykırım Sözleşmesi'ne göre cezalandırma ve zanlıları Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne teslim etme yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmek için gerekli adımları atması gerektiğine, UAD'nin bu tespitlerinin uygun tazmin aracı olduğuna ve maddi tazminat veya tekrar etmeyeceğine dair ek teminat veya garanti alınmasının gerekli veya uygun olmadığına karar vermiştir (UAD Kararı, 2007).

Divan aldığı kararda, Bosna-Hersek'in tamamında soykırım suçunun işlendiğini inkar ederek, Sırbistan'ı soykırım suçundan aklamıştır. Divana göre ülkede etnik temizlik yapılmış, işkence ve tecavüzler gerçekleşmiş, insanlığa aykırı suçlar ve savaş suçları da işlenmiştir. Ancak tüm bunlar soykırım sayılmamıştır. UAD yalnızca 7.000 kişinin öldürüldüğünü iddia ettiği Srebrenitsa'daki katliamları soykırım olarak nitelendirmiştir. Fakat kışkırtma, planlama, suça ortak olma anlamlarında Sırbistan'ın suçu olmadığına karar vermiştir (Tekin, 2011: 37).

Toplu öldürmelerin kasıtlı olup olmadığı konusunda ise UAD; ortada tamamen veya kısmen yok etmeye yönelik bir plan olmadığına inandığı için ve bir etnik ya da dini topluluğa yönelik sistemli ve planlı bir imha hareketini içeren bir belge, bir ispat olmadığına inandığı için soykırımdan söz edilemeyeceğine hükmetmiştir. Ayrıca UAD bazı mahallelerde ve Bosna-Hersek'teki esir kamplarında kitlesel öldürmelerin yapıldığının kuvvetli kanıtlarla ispatlandığını belirtmiş, kurbanların koruma altındaki gruplardan oluştuğunu ve bu kişilerin sistematik olarak hedef alındıklarının da anlaşıldığını söylemiştir. Fakat bunlara rağmen UAD, Bosnalı Müslümanlara uygulanan kitlesel öldürmelerin, özel kasıtlarla ve bilinçli bir şekilde işlendiğine inanmamıştır. Gerçekleşen öldürmelerin Sırbistan ile ilgisi olmadığını ve bazı liderler tarafından yapıldığını belirtmiştir. 26 Şubat 2007 tarihinde dava hakkında verilen karara kadar sadece bireylerin soykırım suçundan sorumlu tutulabilecekleri kabul edilmiş ve devletlerin yükümlülük alanı soykırımı önleme ve sorumlularını cezalandırma yükümlülüğüyle sınırlandırılmıştır. Ancak açılan davada UAD, devletlerin de soykırım suçunu işlemekten dolayı sorumlu tutulabileceklerini karara bağlamıştır (UAD Kararı, 2007).

Srebrenitsa soykırımını gerçekleştiren Bosnalı Sırp Ordusu bir devlet kurumu olmadığından dolayı yargılanamamıştır. Çünkü UAD'de sadece ülkeler yargılanabilmektedir. Böylece hem Bosnalı Sırplar hem de Sırbistan suçlardan aklanarak büyük bir sorumluluktan kurtulmuşlardır. Soykırımdan dolayı sadece birkaç kişi sorumlu tutulmuş ve Müslümanlara yapılan bu soykırım Dünya Mahkemesi tarafından kişileştirilmiştir. UAD kararının temel nedeni, Sırbistan'ın Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi (ICTY) ile yaptığı gizli anlaşmadan kaynaklanmıştır. New York Times'ın makalesine göre ICTY'de yargılanan eski Sırbistan Cumhurbaşkanı Miloseviç'in davasında kanıt olan dokümanların kamuoyundan gizli tutulacağı ve UAD'ye verilmeyeceği konusunda Sırbistan ile ICTY Başsavcısı Karla Del Ponte arasında 2003'te anlaşma sağlanmıştır. Saklanan dokümanlar, Federal Yugoslavya'nın siyasi ve askeri liderlerinin yaptığı toplantıların tutanaklarından oluşmaktaydı. Ayrıca Bosna-Hersek birkaç defa ICTY'deki bu

kanıtların UAD tarafından istenmesi için başvuru yapmış, ancak UAD bu talebi reddetmiştir (Mujezinoviç, 2007).

BM ve AB'nin uygulanan bu kontrolsüz gücün karşısında Sırbistan'a karşı "kınama" sözcüğünü bile kullanamamaları ne kadar adaletsiz olduğunu gözler önüne sermiştir. AB iki sebep yüzünden Sırbistan'ın soykırım suçundan aklanmasını istemiştir. Birincisi; Sırbistan'ın eski Yugoslavya için oluşturulan Uluslararası Ceza Mahkemesi ile işbirliği yapmasını sağlayarak savaş suçlularını bu mahkemeye teslim etmesini kolaylaştırmaktır. İkincisi ise; soykırım suçu işlemiş bir devletin AB'ye üyeliği engelini ortadan kaldırmaktır (Tekin, 2011: 38). AB ülkelerinin düşünceleri kısmen birbirlerine paraleldir. Bu doğrultuda soykırımdaki en önemli aktörün Sırbistan olduğunu tüm dünya bilmesine rağmen, UAD yaşanan bu trajediyi yalnızca etnik temizlik olarak geçiştirmiştir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın böyle bir karar almasında önemli siyasi ve ekonomik gerekçeler de rol oynamıştır. Eğer Sırbistan Srebrenitsa soykırımından dolayı suçlu bulunmuş olsaydı, Boşnaklar milyar dolarlık tazminatlar elde edecek ve toprak talebinde bulunabileceklerdi (Hacıoğlu, 2009: 30). Bu karar ile ekonomik durumu kötü olan Sırbistan koruma altına alınmıştır. Bosna-Hersek için ise bu karar olumsuz bir şekilde sonuçlanmıştır.

3.1.2. Savaş Suçlarının Yargılanması

Tam ismi Eski Yugoslavya Savaş Suçluları Mahkemesi olan ve Hollanda'da Lahey'de bulunduğundan dolayı kısaca Lahey olarak bilinen mahkeme, BM Güvenlik Kurulu'nun 827 sayılı kararıyla, eski Yugoslavya'da işlenen suçların faillerinin ortaya çıkması amacıyla 25 Mayıs 1993'te kurulmuştur. 27 Temmuz 1994'te 936 sayılı kararla Güney Afrikalı Richard Goldstone başkanlığa getirilmiştir. Mahkeme eski Yugoslavya bölgesinde 1991'den beri işlenmiş tüm uluslararası insani kanunların ihlallerini soruşturmak ve cezalandırmakla görevlidir. Nüremberg ve Tokyo'dan sonra kurulan ilk uluslararası ceza mahkemesi olan bu kurum, BM'nin kurduğu ilk mahkeme olma özelliğini taşımıştır ve ilk yargılamasına 1996 yılında

başlamıştır. Yargılama temeli, 1949 Cenevre Sözleşmesi'nde geçen soykırım, savaş kanunlarının ihlali ve insanlığa karşı işlenen suçlarla ilgili hükümlere dayanmıştır. Ayrıca sadece sıradan bireyler değil, devlet başkanları ve üst düzey yöneticiler de mahkemede yargılanabilmektedir. Mahkemenin uluslararası statüde olduğu ve ulusal yargı organlarına göre daha üstün olduğu kabul edilmiştir. Mahkeme 53 ayrı ülkeden toplam 561 kişilik çalışanıyla ve her yıl arttırılan bütçesiyle BM'ye bağlı olarak çalışmaktadır. ABD'den Gabrielle Kirk McDonald 19 Kasım 1997'de görevi Goldstone'dan devralmıştır. Başsavcılığa ise Kanada'dan Louise Arbour getirilmiştir (Karatay, 2002: 78).

Geniş yetkiler tanınan ve bağımsız olan savcının Güvenlik Konseyi tarafından atanacak olması bağımsızlığıyla ilgili kuşklara sebep olmuştur. Mahkemenin en önemli eksikliklerinden biri BM Güvenlik Konseyi'nin kontrolünde kurulmuş olmasıdır. Çünkü Güvenlik Konseyi kendi çıkarlarını önde tutmaya çalışan büyük güçlerin müzakerelerini sürdürdükleri siyasi bir organdır. Uluslararası bir mahkemenin siyasi etki ve dış baskılardan uzak olması gerekirken, mahkemenin BM Güvenlik Konseyi'nin kontrolüne verilmesi önemli bir eksikliktir. Ayrıca mahkemenin 1996'da faaliyete başlaması ve katliamların 1991'de başlamış olduğu düşünüldüğünde, konseyin ilk kez 1993 yılında sorunla ilgilenmiş olması, aslında konseyin olaylara ne kadar ilgili olduğunu açık bir şekilde göstermiştir (Çakmak ve Atılgan, 2012: 17-19). Mahkemenin kuruluş statüsünün 16. maddesi mahkemeyi uluslararası bağımsız bir yargı olarak kabul etmiştir. Fakat mahkemenin Amerikalı Başkanı, Yargıç Gabrielle Kirk McDonald, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Madelaine Albright'ı mahkemenin anası olarak ilan etmiştir. Kuruluş statüsünün 32. maddesi ise mahkeme giderlerinin BM bütçesinden karşılanmasını öngörmüştür. Fakat mahkeme 1994-1995 yıllarında ABD'den 700 bin dolar nakit ve 2 milyon 300 bin dolarlık ekipman sağlamış, Amerikalı milyarder George Soros'un Açık Toplum Enstitüsü'nün 150 bin dolarlık, Rockefeller Vakfı'nın ise 50 bin dolarlık bağışını kabul etmiştir. Ayrıca mahkeme Miloseviç'i yargılamakla birlikte, en az Miloseviç kadar suçlu olan Tudjman'ı ve UÇK (Kosova Kurtuluş Ordusu) liderlerini yargılamamıştır.

Bütün bunlar mahkemenin samimiyetini ve inandırıcılığını zedelemiştir (Sancaktar, 2006: 3).

Mahkemeye ilk gelen suçlu Dusko Tadić olmuştur. Almanya'da iken Boşnaklar tarafından ihbar edilen ve Münih'te tutuklanarak 26 Nisan 1995'te Hollanda'ya gönderilen Tadić, yargılaması tamamlanan ilk suçlu olmuş ve 20 yıl hapis cezası almıştır. Boşnak güçler 13 Şubat 1996'da Saraybosna havaalanında iki Sırp komutan olan General Dorde Dukić ve Albay Aleska Maksimoviç'i tutuklayarak NATO'ya teslim etmişlerdir. 30 Mart'ta Lahey'e gönüllü teslim olan Drazen Erdemoviç ve Radoslav Kremenoviç de katılmıştır. Ancak Radoslav Kremenoviç suçsuz bulunarak ülkesine geri gönderilmiştir. Bu şekilde daha birçok tutuklama gerçekleşmiştir. İlk üç yıl içerisinde suçluların 7'si bulundukları yerin güvenlik güçleri tarafından ve 9'u da SFOR'un düzenlediği operasyonlarda tutuklanmış, 12'si ise gönüllü bir şekilde teslim olmuştur (Karatay, 2002: 80-81).

Çoğunluğunu Müslüman Boşnakların oluşturduğu yaklaşık 200 bin kişinin öldüğü Bosna-Hersek Savaşı'nda, katliamın baş sorumluları olan Slobodan Miloseviç, Radovan Karadzić ve Ratko Mladić'in yakalanıp yargı önüne çıkartılmaları tam 16 yılı almıştır. Etnik temizlik uygulamaları sistemli ve planlı olarak Ratko Mladić liderliğinde ve Radovan Karadzić'in siyasi denetiminde yapılmıştır. Savaştan sonra Sırbistan Cumhurbaşkanı olan Miloseviç, 2001 yılında Sırp yetkililerle yapılan uzun pazarlıkların ardından teslim olarak mahkemeye çıkartılmıştır. Fakat yargılama süreci devam ederken 2006 yılında Lahey'deki hücresinde ölü bulunmuştur. Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi, 11 Kasım 2002'de Sırp milliyetçiler tarafından işlenen suçları belli başlıklar altında toplamıştır. Buna göre Mladić, savaş hukuku ve geleneklerini ihlal ettiği için toplam 6 ayrı suç türü, insanlığa karşı işlenen suçlardan dolayı toplam 7 ayrı suç türü ve Srebrenitsa'da yaşananlardan dolayı da toplam 2 ayrı soykırım suçlaması ile itham edilmiştir. 15 Ekim 2009'da ise Mladić'in suçlarının Karadzić'e göre daha ciddi olduğu gerekçesiyle, Mladić'in dosyasının tek başına incelenmesine karar verilmiştir. 26 Mayıs 2011'de Ratko Mladić'in yakalandığı haberi Cumhurbaşkanı Boris Tadić tarafından gurur kaynağı olarak sunulmuştur. Mladić'in yakalanana kadar sahte

bir kimlikle Voyvodina bölgesindeki bir köyde rahatça günlük hayatını sürdürdüğü tespit edilmiştir (Vatansever, 2011: 12-14). ICTY kararının 2017 sonlarına doğru açıklanması beklenen Ratko Mladić'in yargılaması hala devam etmektedir.

Bosna-Hersek Savaşı'nın suçlularından ve soykırımın ana sorumlularından olan, "Bosna kasabı" olarak bilinen Radovan Karadžić ise 2008'de Belgrad'da üzerinde sahte bir kimlikle serbestçe yaşarken yakalanmıştır. 1992-1996 yılları arasında Bosna-Hersek ve Sırp Cumhuriyeti Başkanlığı görevini yürüten Karadžić hakkında soruşturma 1995 yılında başlamıştır. 2008'e kadar kaçak olarak yaşayan Karadžić, yakalandıktan 9 gün sonra yargılanmak üzere Lahey'e gönderilmiştir. Tespit edilen bilgilere göre Sırp lider kaçak olduğu yıllarda, Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da Dragan Dabić ismiyle fizik tedavi ve alternatif tıp uzmanı olarak yaşamıştır. Hatta sahte ismiyle birçok bilimsel makale yayınlamış ve konferanslara katılmıştır. 497 gün süren yargılama boyunca 586 tanık dinlenmiş ve 155.000 sayfaya yakın delil toplanmıştır. Karadžić'in Bosnalı Sırp'ların en üst düzey yetkilisi olduğunu söyleyen mahkeme başkanı, Sırp güçlerinin homojen bir Sırp Cumhuriyeti kurmak amacıyla etnik bir temizlik yaptığını ve Karadžić'in de bu eylemlerin baş sorumlusu olduğunu belirtmiştir. Mahkeme yapılan her türlü işkenceden bizzat haberi olan Radovan Karadžić'i, başta Srebrenitsa soykırımı olmak üzere on farklı suçun baş faili olduğu gerekçesiyle kırk yıllık hapis cezasına çarptırmıştır (Gümüşbaş ve Büyük, 2016).

Bahsedilen bu savaş suçluları bazı Bosnalı Sırp ve Sırbistan'daki Sırp'lar tarafından hala bir "milli kahraman" olarak görülmekte ve yüceltilmektedir. Bu durum da milliyetçiliği körüklemekte, Sırbistan ve Bosna-Hersek ilişkilerini kesilme noktasına getirmekte ve barış için var olan umutları yok etmektedir. Nitekim de Sırbistan'da Sırp Radikal Partisi (SRS) Genel Başkan Yardımcısı Dragan Todorović, Mladić'in yakalanmasının ardından gazetecilere yaptığı açıklamada, "Sırp milleti, Mladić'i asker ve subayların, yetenekli ve cesur bir simgesi olarak algılamaya devam edecektir. Bu tutuklama karşılıksız kalmayacak, vatandaşları düzenleyeceğimiz barışçıl mitinge çağırıyorum." demiştir (Vatansever, 2011: 13).

Eski Yugoslavya’da savaş suçlularının yakalanması için kurulan mahkeme, uluslararası ceza hukukunun gelişimine katkı yapması açısından büyük önem taşımıştır. Ancak mahkemenin başarısızlıkları da oldukça fazladır. Bu sınırlı başarı BM’nin bu bölgedeki soruna yeterince önem vermemesinden kaynaklanmıştır. Bosna-Hersek yönetimine göre olayın en büyük sorumlusu hiç kuşkusuz BM’dir. Aranan suçluları mahkemeye teslim etmeyen, işbirliği yapmayan devlet için BM yaptırım uygulamamıştır. Mahkemenin kurulması ne çatışmayı önleyebilmiş, ne de çatışmanın şiddetinde azalmaya yol açmıştır. Mahkemenin kurulmasının ardından uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen, mahkemenin etkisizliği yüzünden Miloseviç bu sefer Kosova’daki katliamlara öncülük etmiştir. 2000’li yıllarda bile 30’dan fazla savaş suçu zanlısı Sırp Özerk Cumhuriyeti ya da Sırbistan’da serbestçe dolaşabilmiştir. BM Güvenlik Konseyi ve Dayton Anlaşması gibi iki siyasi birimin yöneticileri, zanlıları mahkemeye teslim etmekte direnmişlerdir. Bosna-Hersek’te gerçekleşen savaş suçlularının en önde gelen isimlerinden olan Tadiç bile 1994’te Almanya’da tutuklanmasına rağmen, 1995’te Lahey’deki mahkemeye teslim edilebilmiştir. Almanya, Fransa, Avusturya gibi bazı devletlerin yardımları sonucu zanlılar mahkemeye gönderilebilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise bu yakalama ve yargılamalarda BM’nin önemli bir etkisinin olmamasıdır (Çakmak ve Atılğan, 2012: 20-22).

Birleşmiş Milletler’in kendi çıkarları doğrultusunda siyasi amaçlı birçok hamlesi olmuştur. Richard Goldstone’un mahkeme savcısı olarak atanmasının geciktirilmesi de tamamen siyasi bir girişimdir. Burada asıl amaç BM’nin zoraki kurduğu ancak gönüllü katkıları ile faaliyet gösteren, Bosna-Hersek Savaşı hakkında 35 saha araştırması yapan ve toplu mezarların kazılması gibi detaylı yöntemler kullanan Uzmanlar Komisyonu’nun topladığı delillerin ve hazırladığı raporların savcının eline geçmesini önlemektir. Komisyonun çalışmaları savaşta işlenen korkunç suçların boyutunu delillerle ortaya koyduğu için, bu çalışmalar artık büyük güçlerin çıkarlarını tehdit etmeye başlamıştır. Bu doğrultuda komisyonun çalışmaları erkenden durdurulmuş ve görevine son verilmiştir. Ancak bütün bu engellere rağmen Komisyon Başkanı Bassiouni ve Goldstone, suçlular hakkında işlem başlatılmasını sağlamışlardır (Çakmak ve Atılğan, 2012: 27-28).

3.2. NATO Müdahalesi

Balkanlar'da meydana gelen olaylar neticesinde ABD o bölgede güçlü bir mtfek kazanmak, s kurabileceği topraklara sahip olmak, böylece Rusya'yı baskı altına almak ve genişlemesini önlemek amacıyla kendi çıkarlarına yönelik bazı politikalar belirlemiştir. Ancak Amerika'nın Bosna-Hersek'te doğrudan bir çıkarının olmaması, BM-NATO arasında yaşanan görünürdeki birtakım anlaşmazlıklar ve Bosna-Hersek'te yaşananlar için kendi askerlerini tehlikeye sokmak istememeleri NATO müdahalesinin oldukça geç olmasına sebep olmuştur.

ABD Dışışleri Bakanlığı sözcüsü Richard Boucher: "Bosna, Avrupa'nın göbeğinde bir yerdedir. Bu yüzden bu sorun bir Amerikan sorunu değildir. Daha çok bir Avrupa sorunudur." diyerek Amerika'yı ilgilendirmediğini belirtmiştir. Yine ABD Dışışleri Bakanlığı sözcüsü Margaret Tutwiler ise gelişmelerden Sırları sorumlu tutmuş ancak: "Mevcut durum içinde hiç kimse masum değildir." diyerek Bosnalı Müslümanlara da suç yüklemiştir. ABD bir taraftan barış için çözüm yolları aradığını gösterirken, diğer taraftan da Sırları desteklemiştir. Sırbistan'a yardım amaçlı giden gemiler bir sorun yaşamazken, Bosna-Hersek'e giden gemideki malzemelere ABD'nin emriyle el konmuştur (lhan, 2010: 60-61). Ayrıca ABD Başkanı Bill Clinton herhangi bir askeri müdahale içermeyen ve göstermelik bazı önlemlerin yer aldığı bir plan hazırlatmış, ancak plan mevcut durumun devamını sağlar nitelikte olduğu için bir sonuca varamamıştır.

AB ile birlikte ABD de Boşnaklara karşı acımasızca tavır sergileyen Sırlara herhangi bir müdahalede bulunmada oldukça etkisiz kalmıştır. Dünyada meydana gelen herhangi bir olayı engellemede etkili bir gücü elinde bulunduran ABD, Bosna-Hersek'teki etkisiz politikaları ile Sırlara birçok avantaj sağlamıştır. En başta uygulanan silah ambargosu Sırların içine yaramıştır. ABD'nin sürekli olarak barış planlarından bahsetmesi kamuoyunu oyalamıştır (lhan, 2010: 64-65). 1995 yılında BM içerisinde ye devletlerarasında kolay bir şekilde anlaşma sağlanamadığından dolayı, hava saldırıları öncesinde ayrı bir BM Güvenlik Konseyi kararı ıkartılamamıştır. Barış gücü operasyonundan sorumlu olan Kofi Annan 29 Ağustos 1995

tarihinde BM sivil yetkilileriyle, Bosna-Hersek hava saldırılarını veto etme haklarını bir süreliğine askıya aldığını ABD'ye bildirmiştir. Böylece ilk defa hava saldırıları alma kararı NATO'nun yani ABD'nin eline geçmiştir (Holbrooke, 1999: 127). Bazılarına göre 1995 yılının Ağustos ayındaki askeri müdahalenin NATO'nun idaresi altında gerçekleşmesi, müdahalelerin sadece BM kontrolü altında gerçekleşmesine izin veren BM Şartı'nı ihlal etmiştir. Ancak sonuçta bu müdahaleyi NATO'nun yapmasına izin veren yine BM olmuştur (Yapıcı, 2007: 21). Bu sebeple Bosna-Hersek'teki kuvvet kullanımı hukuka uygundur.

30 Ağustos 1995 tarihinde başlayan NATO harekatı 11 gün sürmüş ve Bosna-Hersek'teki Sırp askeri hedeflerine yönelik olarak 3.500 sefer düzenlenmiştir. Ancak harekatın zamanlama açısından başarılı olmadığı net bir şekilde ortadadır. Geç gerçekleşen harekat sonucunda pek çok sivil hayatını kaybetmiş, durum daha da vahim bir hal almış, kentler yerle bir olmuş ve çoğu Boşnak göç etmek zorunda kalmıştır. Uluslararası güçler tarafından çeşitli bahanelerle müdahale yapılmamış ve çok geç kalınmıştır. NATO'nun Bosna-Hersek Savaşı'nı ve orada yaşanan katliamı önleme konusunda gerçekleşmeyen uygulamaları ve Sırlara karşı göstermelik hava müdahaleleri olmuştur. Sözde çatışmaları önlemeye yönelik olan bu hamlelerin etkisiz olması Sırların baskılarını daha da arttırmıştır. İtalya'daki NATO Kuvvetleri Komutanı Lenghton N. Smith, NATO'nun Banja Luka'daki Sırp mevzilerini bombalaması konusunda asıl amaçlarının Bosna-Hersek'teki BM Barış Gücü'nü korumak olduğunu ve Müslümanları korumak gibi bir niyetlerinin olmadığını itiraf etmiştir (İlhan, 2010: 56).

Bosna-Hersek'te yaşanan Sırların yaptığı işkenceleri NATO yetkilileri soğukkanlılıkla karşılamışlardır. Bosna-Hersek'in dağlık olması, kara harekatının gerekliliği, Sırp ordusunun güçlü olması, sivillerin zarar görmemesi, Bosna-Hersek'in ikinci bir Vietnam'a dönüşmemesi gibi gerekçeler NATO'nun Bosna-Hersek'e müdahale etmemek için açıkladığı mazeretler olup hepsi tamamıyla geçersizdir. Çünkü NATO'nun ve Sırp kuvvetlerinin gücünün bir olmadığı, istese NATO'nun 24 saatte Sırp ordusunu etkisiz hale getirebileceği bilinen bir gerçektir. İlaveten Times dergisi

yazarlarından olan Bruce W. Nelan, NATO'nun Bosna-Hersek'teki umursamazlığını çeşitli nedenlere bağlayarak şunları söylemiştir: "NATO müttefiklerinin hiçbiri müdahale eğiliminde değil. Almanya Körfez Savaşı'nda yaptığı gibi, anayasal gerekçeler öne sürerek kendini dışarıda bırakıyor. Yardım konvoylarını koruma amacıyla, Bosna-Hersek'te 7.400 askeri bulunan İngiltere ve Fransa ise, Sırp uçaklarına ateş açıldığı takdirde kendi askerleri hedef olacağından bahisle müdahale istemiyor. ABD'ye gelince üst düzey bir İngiliz diplomatın da dediği gibi, karada hiçbir askeri olmadığı için sadece şovmenlik yapmaktadır (Nelan, 1993: 21)."

Geç kalınmış bir NATO müdahalesinin ardından imzalanan Dayton Anlaşması ile Bosna-Hersek'teki 4 yıllık savaş sona ermiştir. Ancak asıl amacın savaşı durdurmak mı, yoksa Bosna-Hersek'i tek bir devlet altında çok kültürlü şekilde yeniden oluşturmak mı olduğu tartışma konusudur. NATO müdahalesinin ve ardından imzalanan Dayton Anlaşması'nın gerçek amacı bilinmemekte, fakat birtakım çıkarımlar yapılabilmektedir. Günümüzde Dayton Anlaşması'nın şartları gereği Bosna-Hersek, uluslararası güçlerin himayesi altında yönetilmektedir.

3.2.1. Dayton Anlaşması

Bosna-Hersek Savaşı'nın ardından Kasım 1995'te Richard Holbrooke'un katkısıyla başlayan görüşmeler sonucunda 21 Kasım 1995'te ABD'nin Ohio eyaletindeki Dayton kentinde taslağı hazırlanan Dayton Anlaşması, 14 Aralık 1995 tarihinde Paris'te Boşnakları temsil eden Aliya İzzetbegoviç, Hırvatları temsil eden Tudjman ve Sırpı temsil eden Miloseviç tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Bosna-Hersek Devleti kurulmuş ve devlet 10 kantondan meydana gelen Bosna-Hersek Federasyonu ile Sırp Cumhuriyeti adında iki entiteye bölünmüştür. Ayrıca Brcko adında küçük bir özerk bölge de oluşturulmuştur. Entiteler hukuken gerçek bir sınır özelliği taşımayan ve NATO güdümlü SFOR (Stabilization Force) tarafından desteklenen yaklaşık 1400 km uzunluğundaki bir sınır ile ayrılmıştır. Bosna-Hersek Federasyonu'nun %52.18'ini Boşnak, %22.13'ünü Hırvat ve %17.51'ini Sırp

nüfus oluşturmuştur. Bu oranlar Sırp Cumhuriyeti'nde sırasıyla %28.26, %9.40 ve %55.40 şeklindedir. Anlaşma ile beraber BM Güvenlik Konseyi eski Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetler için silah ambargosunun kaldırılmasına yönelik karar almıştır (Selver, 2003: 157-158).

Kaynak: <http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/bosniemdv1999>

Şekil 3.1. 1995 Tarihinde İdari Kompozisyonu Dayton ile Şekillenen Bosna-Hersek.

Bosna-Hersek Cumhuriyeti, Hırvatistan Cumhuriyeti ve Yugoslav Federal Cumhuriyeti'nin yanında, AB, Fransa, Almanya, Rusya, İngiltere ve ABD temsilcilerinin de gözlemci olarak imzaladıkları Dayton Anlaşması askeri ve sivil alanda düzenlemeler içeren bir ana metin ile 11 ekten oluşmuştur (Ek-2 ve Ek-3).

Çıkabilecek problemleri önlemek ve anlaşmanın askeri yönünü uygulayabilmek adına bir yıllık süre için IFOR (Implementation Force) adı altında NATO ülkelerinden oluşan yaklaşık 60.000 kişilik askeri birlik Bosna-Hersek topraklarına konuşlandırılmıştır. Savaş sırasında bölgede görevde bulunan BM Koruma Gücü (United Nations Protection Force-UNPROFOR), anlaşma sonrası yerini Uygulama Gücü olan IFOR'a bırakmıştır. IFOR'un görevleri; barışı, güvenliği, istikrarı sağlamak, anlaşmanın uygulanmasına katkıda bulunmak olarak belirlenmiştir. NATO planına göre IFOR'un sorumluluk alanları Tuzla'da Amerikan, Gornı Vakuf'da İngiliz, Mostar ve Saraybosna'da ise Fransız kontrol bölgeleri olmuştur. IFOR'un bölgeye yerleşmesinden kısa bir zaman sonra etnik sorunlardan dolayı küçük çaplı çatışmalar yaşanmıştır. Bölgenin üç etnik unsuru barındırmasının yanında milliyetçiliğin de son derece etkili olması çatışmaların temel sebeplerini oluşturmuştur. 1997 yılında IFOR'un ismi SFOR (Stabilization Force) olarak değiştirilmiş ve asker sayısı 36 bine indirilmiştir. Çalışma kuralları IFOR'unkilerle aynı olan SFOR'a, görevini yerine getirmesi ve kendisinin güvenliğini sağlaması için gerektiğinde kuvvet kullanma yetkisi verilmiştir (NATO El Kitabı, 1958: 114). SFOR'da yer alan devletler ise; ABD, Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye, İngiltere, Arnavutluk, Avusturya, Arjantin, Bulgaristan, Estonya, Finlandiya, İrlanda, Litvanya, Letonya, Rusya, Slovakya, Slovenya, İsveç, Fas, Romanya, Avustralya ve Yeni Zelanda olmuştur.

2004 yılının Haziran ayında NATO'nun İstanbul Zirvesi'nde SFOR'un yerine AB liderliğinde yeni bir askeri gücün getirilmesine karar verilmiştir. Karar 2 Aralık 2004'te uygulamaya sokulmuş ve SFOR'un yerini 6.500 kişilik AB gücü olan EUFOR (European Union Force) almıştır. Dayton Anlaşması sivil yönlerin uygulanması amacıyla Bosna-Hersek'te bir Yüksek Temsilcilik Ofisi (The Office of High Representative-OHR) kurmuş ve bu ofise yedi görev vermiştir. Bu görevler; anlaşmanın uygulanışını denetlemek, anlaşmanın taraflarıyla yakın ilişkide olup tarafların şikayetlerini değerlendirmek, ülkedeki sivil örgütlerin faaliyetlerini denetlemek ve koordine etmek, sivil konularla ilgili ortaya çıkan sorunları çözmek, ülkeye iktisadi bağışta bulunan örgütlerin

ve devletlerin toplantılarına katılmak, anlaşmanın uygulanışı ve ülkenin durumu hakkında düzenli bir şekilde BM, AB, ABD ve Rusya Federasyonu'nu bilgilendirmek, BM Uluslararası Polis Gücü'ne yardımcı olmak, tavsiyede bulunmaktır (Sancaktar, 2006: 2). Bu anlaşma ile kısmen savaş durdurulmuş, barış sağlanmış, fakat ülkede tam anlamıyla bir istikrar ortamı oluşturulamamıştır.

ABD'nin gözetiminde imzalanan Dayton Anlaşması yeni bir döneme girildiğini göstermiş ve uluslararası topluma geniş yetkiler vermesinden dolayı özel bir anlaşma olarak tanımlanmıştır. Anlaşmanın bölümleri savaşı sona erdirmekten çok, uluslararası örgütlerin misyonlarını, hedeflerini ve Bosna-Hersek'in inşasını içermiştir. Bu şekilde uluslararası toplum Bosna-Hersek Devleti'nin ve kurumlarının üzerinde bir yetkiye sahip olmuştur. Bu sebeple ülke yönetimi bağımsız olmak konusunda eksik kalmıştır (Dalar, 2008: 103). Hem Avrupalı hem de Amerikalılar bu anlaşma ile Bosna-Hersek'in çok daha karışık ve belirsiz bir sürece doğru gitmesine katkı sağlamışlardır. Ayrıca anlaşma Avrupa basını tarafından eleştirilmiş, savaş suçu işleyen ve soykırım yapan Bosnalı Sırp'ların siyasi sisteminin devamına göz yumulmasının büyük bir ikilem yarattığı belirtilmiştir.

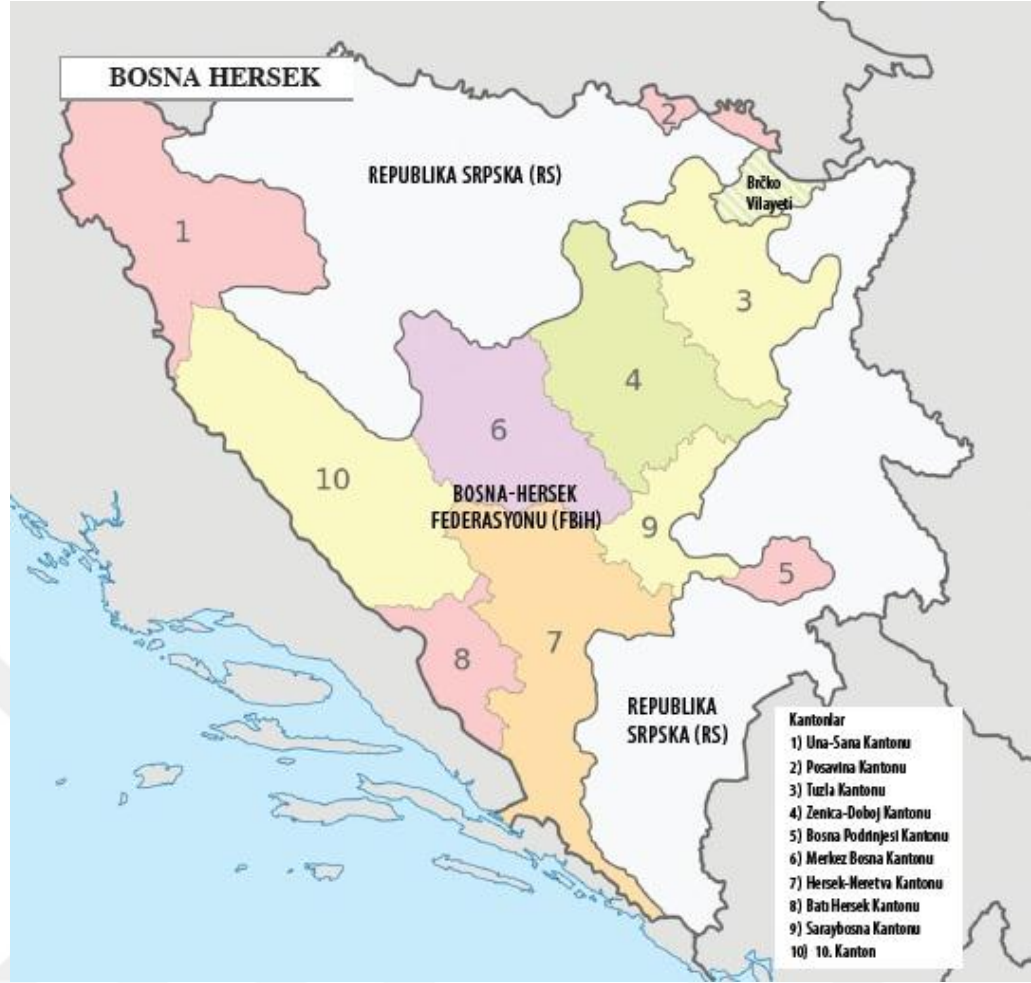
Anlaşma Bosna-Hersek'te yaşayan üç taraf arasında da keskin bir ayrışmaya sebep olmuştur. Bölgede zaman zaman yaşanan gerilimlerin en önemli nedeni Dayton Anlaşması'nın dengesiz bir anlaşma olmasıdır. Öncelikle savaş boyunca yoğun etnik kıyımın yaşandığı Vişegrad, Srebrenica, Zvornik, Foça ve Drina'daki Boşnak bölgelerinin Sırp Cumhuriyeti toprakları olarak belirlenmesi bu anlaşmanın önemli istikrarsızlıklarındandır. Dayton Anlaşması uzun vadeli değil, kısa vadeli bir çözüm olanağı sağlamıştır. Anlaşma, savaş sonucunda oldukça bozulan ekonominin gelişmesine katkı sağlayamamıştır. Ülkede işsizlik oranı %44 olup, dış borcu 10 milyar dolar civarındadır. Dayton'un siyasi nitelikte bir anlaşma olması ekonomiye yeterince önem verilmemesine sebep olmuştur. Ayrıca savaş sırasında Sırp'lar çok fazla sayıda Boşnak'ı katletmiş ve Boşnaklardan arındırılan bölgelere de hızla Sırp'ları yerleştirmişlerdir. Hırvatlar da bu boşalan bölgelere yoğun göçler düzenlemişlerdir. Dayton Anlaşması önceki durumu dikkate almayarak, o anda

orada yaşıyan insanları bölge halkı olarak kabul etmiş ve bu dağılıma göre düzenleme yapılmıştır (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010: 17-20).

Sırlar bu anlaşma ile üzerlerindeki baskıyı atarak Bosna-Hersek'te siyasi haklar kazanmışlar, Hırvatlar da Bosna-Hersek'teki Hırvat azınlık için diğerleriyle eşit bir statü elde etmişlerdir. Bunun sonunda Bosna-Hersek'te dönüşümlü devlet başkanlığı sistemi getirilmiştir. Ayrıca aynı derecede olmasa da Hırvatistan ve Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti'nde var olan azınlıklar göz ardı edilerek bu ülkelerde tek millet üzerine devlet sistemleri kurulmuştur. Fakat Bosna-Hersek'te bu şekilde bir sistem gerçekleşmemiştir. Bosna-Hersek'te bir dönem Sırlardan, bir dönem Hırvatlardan ve bir dönem de Boşnaklardan bir kişi devlet başkanlığı yapacak şekilde düzenleme yapılmıştır. Bu durum resmen Boşnaklar için ceza, Sırlar için ise ödül olmuştur (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010: 20).

3.2.2. Dayton Anlaşması Çerçevesinde Bosna-Hersek'teki Siyasi ve İdari Yapı

1995'te imzalanan Dayton Anlaşması ile Bosna-Hersek iki farklı entiteye ayrılmış ve entitelerden biri olan Bosna-Hersek Federasyonu (FBİH) kendi içerisinde on kantona bölünmüştür. Diğer bir entite olan Sırp Cumhuriyeti (RS) ise daha merkezi bir yönetim şekline sahiptir. Her iki entitenin altında yerel yönetimlerden sorumlu olan belediyeler yer almaktadır. Ayrıca her iki entite birbirinden bağımsız siyasi ve idari yapılara sahiptir. Bu entitelerin ortak hakimiyeti altında özerk olarak yönetilen Brcko vilayeti bulunmaktadır. Entitelerin kendi anayasaları, cumhurbaşkanları, hükümetleri, yasama organları, bayrak ve sembolleri vardır. Bosna-Hersek vatandaşı aynı zamanda iki entiteden birinin vatandaşlığına da sahiptir. Her bir katmanın kendi meclisinin, anayasasının ve yürütme organlarının olması ülkede büyük bir karmaşıklığa yol açmaktadır (Ekinci, 2014: 33-34). Devlet, entite, kanton ve belediyelerin sorumlulukları net bir şekilde belirlenmediği için uyumsuzlukların çıkması da kaçınılmazdır.

Kaynak: Ekinci, 2014: 16

Şekil 3.2. Bosna-Hersek'in Entite ve Kantonları.

Ülkenin üç farklı etnik topluluktan oluşması ve kendine has bu karmaşık siyasi yapısı Bosna-Hersek'i dünyanın en karışık idarelerinden biri yapmıştır. Ülkede 3 cumhurbaşkanlığı konseyi üyesi, 3 başbakan, 13 hükümet, 16 parlamento, 300'den fazla bakan, bunların hepsinin başında ise uluslararası topluma bağlı olarak yüksek bir temsilci bulunmaktadır. Bir kararın alınabilmesi için üç etnik grubun da onayı gerektiğinden ülkede bazı işler aksamaktadır. Üç etnik gruba da verilmiş olan bu haklar ülke siyasetinin milliyetçi temelde bölündüğünü göstermektedir. Entitelerdeki milliyetçi partilerin her biri kendi uluslarının çıkarlarını savunmakta, bu yönde politikalar izlemekte ve korku siyasetine başvurumaktadırlar. İdari çok katmanlılığın yarattığı karmaşıklık ve etnik bölünmüşlük ülkedeki iki temel sorundur. Siyasi

aktörlerin çoğunun başarısızlığı da toplumun siyasete yabancılaşmasına sebebiyet vermiş ve son yıllarda sokak eylemleri artış göstermiştir. 2014 yılının Şubat ayında ekonomik sorunlar sebebiyle Tuzla, Saraybosna, Bihac, Mostar ve Banja Luka gibi şehirlerde kamu binaları ateşe verilmiş ve birçok kişi zarar görmüştür (Ekinci, 2014: 34-35).

Devlet yapısı oluşturulurken önemli gelişmelerden biri de serbest seçimlerin gerçekleştirilmesi olmuştur. İlk genel seçimler 14 Eylül 1996'da AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) gözetiminde yapılmıştır. Etnik bölünmüşlük Bosna-Hersek halkının milliyetçi partileri desteklemesiyle kendini göstermiştir. Seçim sonuçlarına göre Boşnakların desteklediği SDA %45, Sırpların desteklediği SDP %21 ve Hırvatların desteklediği HDZ %19 oy almıştır. Bosna-Hersek'te üçüncü seçimler yapılana kadar milliyetçi partiler önde olmuştur. Yapılan reformların birçoğu ise Yüksek Temsilcilik Ofisi'nin çabasıyla gerçekleşmiştir. Ayrıca Bosna-Hersek'te devlet düzeyinde Temsilciler Meclisi ve Halk Meclisi olarak iki kamaralı parlamento bulunmaktadır. Halk Meclisi Boşnak, Sırp ve Hırvat olmak üzere 15 delegeden meydana gelmektedir. Bunların 5'i Sırp Cumhuriyeti'nden, 10'u Federasyon'dan seçilmektedir. Halk Meclisi, Temsilciler Meclisi'nde kabul edilen bir kararı veto etme yetkisine sahiptir. Temsilciler Meclisi ise 42 delegeden oluşmaktadır. Bu parlamenterlerin 28'i Federasyon'dan, 14'ü Sırp Cumhuriyeti'nden seçilmektedir. Bir kararın bu meclisten geçebilmesi için en az üçte iki çoğunluk gerekmektedir (Tekin, 2011: 42-48).

Bosna-Hersek'te yürütme organı olarak merkezi hükümetin görev ve yetkileri; dış politika, dış ticaret, gümrük, para politikaları, göçmen ve mültecilerin durumu ve ulusal hava trafiğinin düzenlenmesi gibi belli alanlarla sınırlıdır. Bunların dışındaki her konuda entite yönetimleri yetkilidir. Yürütme organları Üçlü Başkanlık Konseyi ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşur. Üç kişilik bir devlet başkanlığı olarak düşünülebilecek Üçlü Başkanlık Konseyi, devletin başı olup dış politika ve bütçeden sorumludur. Üç kurucu halktan da birer üye bulunur. Boşnak ve Hırvat üyeler Bosna-Hersek Federasyonu'ndaki, Sırp üye ise Sırp Cumhuriyeti'ndeki halk tarafından 4 yıllığına seçilir. Böylece bu üç etnik grubun dışındaki gruplar ve karışık evliliklerden doğan çocuklar temsil

edilememektedir (Tekin, 2011: 47). Bosna-Hersek'te yargı organı olarak ise mahkemeler ülke ve entite düzeyinde karmaşık bir yapıyla örgütlenmiştir. Devlet düzeyinde yargı Anayasa Mahkemesi ve Bosna-Hersek Devlet Mahkemesi'nden oluşmaktadır. Ayrıca Bosna-Hersek'in hukuksal yapısı oldukça zayıftır. Çünkü devlet kurumlarında ciddi gevşeklikler vardır ve federe cumhuriyetlerin alt birimleri merkezi devletten daha güçlüdür.

Bosna-Hersek'te iki entiteden birini oluşturan Bosna-Hersek Federasyonu ilk defa Boşnak ve Hırvatlar arasında 31 Mart 1994 tarihinde imzalanan Washington Antlaşması ile kurulmuş ve 1995 Dayton Anlaşması ile de bugünkü sınırları çizilmiştir. Federasyonu oluşturan kantonların beşinde Boşnaklar, üçünde Hırvatlar yoğunlukta olup kalan ikisinde de karışık etnik gruplar mevcuttur (Huntington, 1998: 87). Her kantonun bir başkanı ve bir meclisi bulunmaktadır. Boşnakların ve Hırvatların çoğunlukta yaşadığı Bosna-Hersek Federasyonu ülkenin orta, doğu ve güney bölgelerini kapsamaktadır. Başkenti Saraybosna'dır. Kantonların kendi anayasaları, bakanlar kurulları, yasama meclisleri, yargı ve polis teşkilatları bulunmaktadır. Ayrıca burada yasama organı Temsilciler Meclisi ve Halklar Meclisi olarak iki kamaralı bir yapıya sahiptir. Kantonların kendi hükümetleri ve her hükümetin başında bulunan başbakanları vardır. Bosna-Hersek Federasyonu'nu oluşturan kantonlar; Una-Sana, Posavina, Tuzla, Zenica-Doboj, Bosna-Podrinje, Merkez Bosna, Hersek-Neretva, Batı Hersek, Saraybosna ve Livno kantonlarıdır (Tekin, 2011: 49-50).

Federasyonun içinde yer alan Hırvatlar da FBİH içerisinde neredeyse bağımsız bir yönetim oluşturmuş ve Boşnakların hakimiyeti altında ezildiklerini belirterek kendi entitelerini istemeye başlamışlardır. Ayrıca Hırvatları temsil eden birçok parti milli çıkarlarını koruyabilmek amacıyla 2011 yılında Hırvat Milli Konseyi'ni (HNS) oluşturmuşlardır. Hırvatlar üç kurucu halktan biri olmalarına rağmen yeterince milli iradelerine sahip çıkılmadığını düşünmektedirler. Genel seçimlerde Üçlü Başkanlık Konseyi'nde kendi gösterdikleri adaylar yerine Boşnakların desteklediği Hırvat adaylarının seçilmiş olmasının Hırvat milli çıkarlarına aykırı olduğunu savunmaktadırlar. Sırp bölgesinin özerkliği gündeme geleceği için Sırp, Hırvatların üçüncü

entite fikrine olumlu olarak bakmaktadırlar. Ancak böyle bir durumu Boşnakların kabul etmesi mümkün gözükmemektedir (Ekinci, 2014: 36-37).

1992 yılında Bosna-Hersek'in bağımsızlığıyla birlikte Sırp milletvekilleri Sırp Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. Sınırları da Dayton Anlaşması ile belirlenmiştir. Sırp savaşı sırasında yaptıkları etnik temizlik ve zorlama gibi yollarla Bosna Sırp Cumhuriyeti'ni elde etmişlerdir. Savaş öncesinde %37'sini Sırp savaşı oluşturduğu bölgenin Sırp nüfus oranı, savaşta yaşanan kıyımlar, caydırma ve zorla göç ettirme gibi sebepler sonucunda %90'lara ulaşmıştır. Sırp savaşı yaşadığı bu zorluklara rağmen Sırp Cumhuriyeti merkezi bir yönetime sahipken, Bosna-Hersek Federasyonu on adet kantona bölünmüştür. Sırp Cumhuriyeti ülke topraklarının %49'una, Bosna-Hersek Federasyonu ise toprakların %51'ine sahiptir. Ayrıca Sırp savaşı başkenti Banja Luka şehridir. Mostar şehri ise savaş sonunda fiili olarak ikiye bölünmüştür. Müslümanlar şehrin doğusuna, Hırvatlar da gelişmiş taraf olan batı tarafına yerleşmişlerdir (Ekinci, 2014: 38). Şehirde hala bu bölünmüşlük devam etmektedir.

Sırp entitesi olan Bosna Sırp Cumhuriyeti ülkenin kuzey ve batı bölgelerini kapsamıştır. Yasama organı Milli Meclis'tir ve bu organın faaliyetlerine yardımcı olan Halklar Şurası ve Senato bulunmaktadır. Ayrıca Bosna-Hersek'teki Sırp nüfusun tamamına yakınının burada yaşaması, Sırp savaşı ülkedeki diğer etnik gruplarla ortak bir bilincinin oluşmamasına sebep olmaktadır. Bağımsız bir cumhuriyet gibi politika izleyen Bosna Sırp Cumhuriyeti Başkanı Milorad Dodik'in ayrılıkçı söylemleri bağımsızlık istediklerini göstermektedir (Tekin, 2011: 45). Boşnaklar Sırp Cumhuriyeti'ni devre dışı bırakarak idari yapının tek bir merkezi hükümet altında yeniden oluşmasını istemektedir. Hırvatlar ise üçüncü bir entite olmayı arzu etmektedir. Bunun olması halinde ise Bosna-Hersek Federasyonu'nun bölünme durumu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ayrı olarak Brcko bölgesi Bosna-Hersek egemenliği altında kendi özerkliğine sahip uluslararası denetime tabi olan bir yönetim birimidir. 5 Mart 1999 tarihinde özerk bölge olarak ilan edilmiştir. Brcko'da yaşayanlar yapılan seçimlerde hangi entitenin vatandaşlığındalarsa oranın seçmeni gibi oy kullanırlar. Ayrıca özerk statüye sahip Brcko

vilayetinin kendi meclisi bulunmaktadır. 31 üyeden oluşan bu meclis dört yıllığına seçilmektedir (Ekinci, 2014: 23).

Ülkede eğitim ve sağlık alanında herkes kendi etnik grubuna mensup olan öğretmen ve doktorlardan hizmet görmektedir. Bu göstermektedir ki Dayton Anlaşması etnik temelli, bürokratik ve işlevsiz bir devlet yapısı ortaya çıkarmıştır. Ülkede etnik ayrımcılık hala devam etmekte ve bu karmaşıklıklar içerisinde başka bir anayasanın gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Anayasada köklü değişiklikler yapılarak bu sorunların önüne geçilmeli ve bu karışık siyasi yapı sadeleştirilmelidir.

Bosna-Hersek'in ekonomisi ise idari yapının çok katmanlı olması sebebiyle olumsuz bir durumdadır. Toplam 180 bakan, 600 milletvekili ve 70.000'e yakın devlet memuru barındıran Bosna-Hersek kamu masrafları açısından Avrupa'da birinci sıradadır. 2008'deki global finansal kriz sebebiyle ülke ekonomisi 2009 yılında %3'lük bir küçülme yaşamıştır. Kişi başına düşen yıllık gelir 4.000 dolar civarındadır. Dış yatırımları sınırlı olması sebebiyle ek istihdam yaratmak zorlaşmış ve firmaların iflası sonucu birçok kişi işsiz kalmıştır. Ülkede %44 olan işsizlik oranı oldukça yüksektir. Bosna-Hersek'teki büyük sorunlardan biri de yolsuzluktur. Etnik temelli partilerin gerçekleştirdikleri yolsuzluklar siyaseti ve ekonomiyi olumsuz etkilemektedir (Ekinci, 2014: 40-41). Bu sebeple yolsuzlukların önüne geçilerek ülkede ekonomiyi üst seviyelere taşıyacak politikalar geliştirilmeli ve dışa odaklı yatırımlar yapılmalıdır.

Dayton Anlaşması sonucu oluşan karmaşık yapı sebebiyle Bosna-Hersek'in gerçek bir devlet olmadığı ve uluslararası toplumun himayesinde olduğu görülmektedir. Sonuçta Yüksek Temsilcilik üzerinden bir ABD-AB ortaklığı tarafından yönetilmekte ve ekonomisi de IMF ile Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası arasında idare edilmektedir. Birçok uluslararası gözlemci bunu doğrulamakta ve Yüksek Temsilci de bu gerçeği açıkça dile getirmektedir (Tekin, 2011: 48). Ayrıca Dayton Anlaşması ile bir devlet altında toplanan üç ayrı etnik grubun ortak hareket etmesi oldukça zor bir durumdur. Çünkü Bosnalı Sırp ve Hırvatlar veto yetkilerini kullanarak alınan kararları engellemektedir. Bu sebeple Dayton ile oldukça hassas dengeler üzerine kurulu

olan bu sistem, yapılacak ufak bir değişiklik ile kolaylıkla bozulacak bir özelliğe sahiptir (Vatansever, 2011: 8-9).

Anlaşmanın birçok yönden önemli eksiklikleri vardır. Öncelikle anlaşma ülkenin bölünmüş halini etkinleştirmekte ve gelişmeyi zorlaştırmaktadır. Merkezi yapı zayıf olduğundan entitelerde yaşayan kişilerin tek bir devletin vatandaşı olduklarına dair kimlik bilinçleri yoktur. Anlaşma etnisiteyi onaylamakla beraber, barışın askeri ve güvenlik yönü üzerinde daha çok durmaktadır. Ayrıca anlaşmanın hedefi olan siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelere önem verilmemektedir (Dalar, 2008: 106). Bu demektir ki, ülkenin siyasi, idari, ekonomik ve sosyal yapısı bir bütünlük oluşturmamaktadır. Halkın milli birlik ve beraberlik içinde ortak kimlik bilincine sahip olması gerekmektedir. Bu sebeple yeni bir anayasa ile köklü bir şekilde yeniden yapılanmaya ve idari sadeliğe gidilmelidir.

3.3. Avrupa Birliği ve Savaşdaki Etkisi

Yugoslavya'nın dağılmaya başladığı zamanlarda Avrupa, ülke bütünlüğünün bozulmamasını amaçlamıştır. Bunun nedeni başka etnik grupların kurulma ihtimali ve böylelikle SSCB'ye kadar yayılacak çatışmaların çıkma ihtimalinin olmasıdır (Bora, 1999: 226). Bosna-Hersek gibi bölgede tehlikeli çatışmaların olması durumunda devletler örgütler aracılığıyla çok taraflı girişimlerde bulunmayı tercih etmişlerdir. Avrupa devletleri Avrupa Birliği bünyesi altında bütüncül bir politika izlemişlerdir. Ancak yine de İngiltere, Fransa, Almanya gibi önemli devletlerin kendilerine göre politikaları olmuştur.

Avrupa Birliği Bosna-Hersek'in bağımsızlığını 6 Nisan 1992'de ilk tanıyan örgüt olması sebebiyle, Bosna-Hersek sorununa ilk dahil olan güç olmuştur. 1991 yılında ABD, Yugoslavya krizine yönelik Avrupa Birliği'nin girişimlerini tamamen destekleyeceğini açıklamış, ancak AB tarafından 1991'de gerçekleşen Brioni Anlaşması, barış konferansı ya da yaptırımlar uygulanması gibi hamlelerin bir yararı olmadığı, Yugoslavya'da istikrarı sağlayamadığı görülmüştür. AB'nin Bosna-Hersek'te üç etnik grup olan

Sırp, Hırvatlar ve Boşnaklar ile 1992 yılında barışa yönelik yaptığı görüşmelerin bir sonuç vermediği görülmüş ve Müslümanlar ile Hırvatlar 1992 yılının Şubat ayında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. 1992 yazında ise eski İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Carrington, AB adına taraflar arasında Londra Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasını sağlamış, ancak bu anlaşma çok kısa süreli olmuş ve AB bu anlaşmanın uygulanabilmesi için yaptırım uygulamakta yetersiz kalmıştır. Daha sonra Carrington yerine gelen AB temsilcisi Lord Owen ile BM temsilcisi Cyrus Vance bir araya gelip daha önceden belirtilen Vance-Owen barış planı üzerine görüşmelere başlamışlardır (Yapıcı, 2007: 13-15).

30 Mayıs 1992 tarihinde Sırlara karşı yaptırım ve ambargo kararı alan AB, Vance-Owen Planı'nı güçlü bir şekilde desteklemiştir. 1992 yılının Ekim ayında BM ve AB temsilcileri Cyrus Vance ve Lord Owen'in Cenevre görüşmelerinde Bosna-Hersek için önerdiği Vance-Owen Planı Bosna-Hersek'in on eyaletten oluşan bir devlet olmasını öngörmüştür. Bu plana göre Bosna-Hersek topraklarının %43'ü Sırp, %26'sı Müslümanların ve %31'i de Hırvatların olacaktır. AB liderleri Bosna-Hersek'e haksızlık yapılan bu planı 22 Mayıs 1993'te reddetmiş ve kendi çıkarları gereği güç kullanımından uzak durmuşlardır. Yaptırım gücünden uzak olması sonucunda etkisiz girişimlerde bulunan AB, Bosna-Hersek adına giriştiği sorumluluğu yavaş yavaş BM'ye devrederek, çatışmalardan uzaklaşmıştır (Yapıcı, 2007: 15).

1991 yılının Haziran ayından 1992'nin başına kadar devam eden Sırp-Hırvat Savaşı'nda, üç buçuk yıl süren Bosna-Hersek Savaşı ve Srebrenitsa soykırımında ve ayrıca 1998-1999 yıllarında meydana gelen Kosova çatışmalarında Avrupa Birliği etkili bir varlık gösterememiştir (Ülger, 2016: 140-146). AB Batı Balkanlar'da meydana gelen siyasal gelişmelere hazırlıksız yakalanmış ve mevcut çatışmalar karşısında etkisiz kalmıştır. O döneme kadar daha çok ekonomik bütünleşmeye ağırlık veren AB, siyasal gelişmelerle yakından ilgilenmemiştir. AB'nin Bosna-Hersek sorununa herhangi bir çözüm üretememesi, 1992 yılında Maastricht Zirvesi'nde ortaya konan yaklaşımlardan "ortak dış ve savunma politikası" geliştirme yaklaşımına önemli bir darbe olmuştur. 7 Şubat 1992'de imzalanan ve 1993 yılının Ekim ayında yürürlüğe

giren Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını almış ve AB'nin üç temel boyutu oluşturulmuştur. Bunlar; ekonomik ve parasal birlik, ortak dış ve güvenlik politikası ve adalet ve içişleri alanında işbirliğidir. Ortak dış ve güvenlik politikası ile Bakanlar Konseyi, uzlaşma yöntemiyle bu alanlarda ortak eyleme konu olabilecek sorunları ve hangi alanlarda kararlar alınacağını belirlemiştir. Bosna-Hersek krizinde AB'nin etkisiz olması sonucunda, belirlenen bu politikalar zedelenmiştir. Makro bir örgütün uluslararası barış ve güvenliği bozan bir sorun karşısında çözüm üretememesi, örgütün geleceğe yönelik yapılanmasının incelenmesi gerektiğini göstermiştir. Ayrıca bu kriz, Avrupa kıtasının hemen alt bölgesinde meydana gelmişse, bu inceleme zorunlu hale gelmiştir (Emiroğlu, 2006: 68).

3.3.1. Bosna-Hersek ve Sırbistan'ın AB Üyelik Süreci

1950 yılında Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın planının bir sonucu olarak, 1951 yılında Belçika, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, Fransa ve İtalya'dan oluşan altı üye ile iktisadi amaçlı Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. 1957 Roma Antlaşması ile de Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. 1965 Füzyon Antlaşması sonucunda ise bu üç topluluk olan AKÇT, AET ve EURATOM'un yürütmeleri birleştirilerek Avrupa Topluluğu (AT) oluşturulmuştur. AT'nin amacı; iktisadi bütünleşme sayesinde Avrupalı devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözmek, Avrupa ekonomisini güçlendirmek, komünizmin batıya doğru gelişimini engellemek ve ABD'nin hakimiyetini sınırlandırmak olmuştur. AT'yi iktisadi alandan siyasi alana doğru yönlendiren, iktisadi, mali ve siyasi açıdan tekleşmeyi amaçlayan Avrupa Tek Senedi 1987 yılında yürürlüğe girmiştir.

7 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması ile topluluğun ismi Avrupa Birliği'ne dönüştürülmüştür. Bu antlaşmayı 1993 Kopenhag Kriterleri, 1997 Amsterdam Antlaşması, 2001 Nice Antlaşması takip etmiştir. 1990'dan sonra AB, siyasi bir bütünleşme sonrasında hızlı bir derinleşme sürecine

girmiştir (Sancaktar, 2006). 1995'te Avusturya, Finlandiya, İsveç; 2004'te Kıbrıs, Malta, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, Slovakya, Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti; 2007'de ise Romanya ve Bulgaristan AB'ye üye olmuştur. Genişlemeye devam eden birlik 2013'te Hırvatistan'ın da üye olmasıyla 28 üyeye kavuşmuştur. Slovenya'dan sonra Hırvatistan AB'ye üye olan ikinci eski Yugoslavya ülkesi olmuştur.

AB Kurucu Antlaşmaları'na göre, birliğin demokratik değerlerine saygı duyan ve birlik üyeleriyle birlikte bu değerleri geliştirmek isteyen tüm Avrupa ülkeleri başvuru hakkına sahiptir. Üye olmak isteyen ülkelerin 1993 yılında Kopenhag'da gerçekleşen ve AB Konseyi Zirvesi'nde belirlenen Kopenhag kriterlerini gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu kriterlere göre üye olmak isteyen devletlerin; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların varlığına, işleyen bir pazar ekonomisinin yanında birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesine, siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uyma dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olması gerekmektedir. Bu kriterlerin yanında AB "İşbirliği ve Ortaklık Süreci" çerçevesinde, Batı Balkan ülkelerinin üyelik süreçleri için üç özel amaca sahiptir. Bunlar; ülkelerin siyasal olarak dengeli bir konuma gelmesine katkı sağlarken, bölge ülkelerinin piyasa ekonomisine geçişlerini desteklemek, bölgesel işbirliğini sağlamak ve süreci nihai üyelik ile sonuçlandırmaktır (Büyük, 2014). AB derinleşme sürecindeki son önemli aşama 2007'de imzalanıp 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile gerçekleşmiştir. Bu antlaşma ile AB'nin karar alma mekanizmalarındaki aksaklıkların giderilmesi ve birliğin daha demokratik, daha etkili bir yapıya kavuşması hedeflenmiştir.

AB, 1990'lı yıllarda hem meydana gelen çatışma ve savaşların kendisine zarar vermesini büyük ölçüde engellemiş, çatışmalardan uzak durmuş, hem de bölge üzerindeki hakimiyetini büyük ölçüde sağlamıştır. Derinleşme ve genişleme politikası kapsamında birliğe üyeler dahil etmiştir. İstikrar ve Ortaklık Antlaşması 2008'de imzalanmış, fakat reformlar gerçekleştirilemediği için yürürlüğe girmemiştir. Bosna-Hersek'te 2010 seçimlerinden sonra 16 ay

boyunca hükümetin kurulamamış olması, ülkenin AB tarafından eleştirilmesine sebep olmuştur.

Dayton Anlaşması sonrası ortaya çıkan karmaşık siyasal yapı ve ülkenin kurumlarının ortak bir amacının olmayışı, AB yolunda büyük bir engel teşkil etmektedir. Avrupa Komisyonu 2012 yılında Bosna-Hersek'in AB'ye üyelik başvurusunda bulunabilmesi için önkoşul olan İstikrar ve Ortaklık Antlaşması'nın yürürlüğe girebilmesi için yapması gerekenleri sıralamıştır. Buna göre, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) 2009 yılında aldığı Sejdic-Finci kararı doğrultusunda üç kurucu halk olan Boşnak, Sırp ve Hırvatlar dışındaki etnik grupların da üst düzey kamu görevlerine seçilebilmesine imkan sağlayacak şekilde, Bosna-Hersek'in anayasasını değiştirmesi gerekmektedir. Söz konusu Sejdic-Finci davası; Üçlü Başkanlık Konseyi ve Halklar Meclisi'ne yalnızca üç kurucu halktan üye seçilebilmesinin diğer etnik gruplara bir ayrımcılık olduğu gerekçesiyle, iki Bosna-Hersek vatandaşı olan Roman Sejdic ve Yahudi Finci'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne açtığı davadır. AB Komisyonu, Bosna-Hersek'e gerekenler yapılmadığı sürece AB'ye üye olabilmek için ilerlemenin mümkün olamayacağını söylemiş ve katılım öncesi mali yardımların bir kısmını 2013'te dondurmıştır (Ekinci, 2014: 42).

2015 yılı Bosna-Hersek İlerleme Raporu'nda, reform gündemini Temmuz 2015'te kabul edilmesi olumlu bir gelişme olarak görülmüş ve yolsuzlukla, örgütlü suçlarla mücadele dahil olmak üzere hukukun üstünlüğü alanındaki reformlarla sosyoekonomik reformların hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bosna-Hersek 15 Şubat 2015 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bosna-Hersek toplumunun %85'i AB üyeliğini desteklemiştir. 20 Eylül 2016 tarihinde AB, Bosna-Hersek hükümetinin üyelik başvurusunu kabul ederek Avrupa Komisyonu'ndan ülkenin AB kriterlerine ne derecede uygun olduğunu incelemesini istemiştir. 2016 yılındaki İlerleme Raporu'na göre, Bosna-Hersek'in sosyoekonomik reformlarını sürdürmesi, yapısal sorunlarla uğraşması, tüm yönetim düzeylerinde hukukun üstünlüğü ve kamu yönetimini güçlendirmesi gerekmektedir (İKV, 2017). Bir yıl sürmesi

beklenen inceleme sonucunda komisyonun hazırlayacağı raporun ardından, Bosna-Hersek'in AB ile üyelik müzakerelerine başlaması beklenmektedir.

Sırbistan-Karadağ Federasyonu ile AB ilişkileri ise 2000 yılının Ekim ayında Miloseviç iktidarının yıkılması ve yerine Kostunica hükümetinin kurulması ile hızla gelişmeye başlamış, iki taraf arasında destek ve yardım anlaşması yapılmıştır. Aynı yılda iki taraf arasında İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (İOA) imzalanmış ve bu anlaşma doğrultusunda yönetim, adalet, içişleri, ticaret, bankacılık ve telekomünikasyon alanlarında işbirliği geliştirilmiştir. Ancak 4 Mayıs 2006'da AB, savaş suçlularının yakalanıp Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne teslim edilmesi konusunda gereğinin yapılmadığı gerekçesiyle Sırbistan ile İOA ilişkilerini durdurmuştur. 21 Mayıs 2006'da toplanan Karadağ Parlamentosu 4 Haziran 2006'da Karadağ'ın bağımsızlığını ilan etmiş ve AB, Karadağ Cumhuriyeti'ni hemen tanımıştır (Sancaktar, 2006: 3).

Sırbistan'a 2009'dan itibaren AB ülkelerine vizesiz seyahat hakkı tanınmıştır. 22 Aralık 2009 tarihinde AB'ye üyelik için başvuran Sırbistan, soykırım ve çeşitli suçlar işleyen suçluların Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne gönderilmesi ve Kosova konusunda bir anlaşmaya varılması sonucunda 1 Mart 2012'de aday ülke ilan edilmiştir. Savaş suçluları olan Karadziç ve Mladiç'in yakalanmasıyla üyelik için büyük bir engel ortadan kalkmıştır. Suçluların yakalanmasının ve özellikle de Mladiç'in adalete teslim edilmesinin altında bazı siyasi hesaplar olduğu düşünülmüştür. Bu hesapların en başında ise Sırbistan'ın AB üyeliği gelmiştir. AB'nin Sırlara Mladiç'in yakalanmasının üyeliğin önemli şartlarından biri olduğunu belirtmesi ve Mladiç'in yakalanması üzerine Belgrad'ın önündeki önemli bir sorun ortadan kalkmıştır. AB'nin genişlemeden sorumlu komiseri Stefan Füle de "Sırbistan'ın AB yolundaki büyük bir engeli ortadan kalktı" diye konuşmuştur. AB yetkilileri ise Sırbistan'ın üyelik sürecindeki rolünü içtenlikle karşılamış ve Sırlara kapılarını açmıştır (Vatansever, 2011: 15). Avrupa Komisyonu, Sırbistan ile üyelik müzakerelerine başlayabilmek için Kosova ile ilişkilerini normalleştirmesini ve geliştirmesini şart koymuştur. 19 Nisan 2013 tarihinde Sırbistan ile Kosova Başbakanlarının ülke ilişkilerini normalleştirme

konusundaki anlaşmayı imzalamaları sonucunda, 28 Haziran 2013'te Sırbistan ile katılım müzakerelerine başlanmasına karar verilmiştir (AB Kararı, 2013). 21 Ocak 2014'te yapılan Hükümetler arası Katılım Konferansı ile müzakere süreci resmen başlamıştır (AB Bakanlığı, 2017).

Kosova ile ilişkilere Müzakere Çerçeve Belgesi'nin birçok maddesinde yer verilmiş, bu durumun "35. Diğer Konular" faslı altında bahsedileceği, faslın süre boyunca açık kalacağı ve ayrıca diğer fasıllarda da Kosova sorununun ele alınabileceği belirtilmiştir. Sırbistan ile 14 Aralık 2015'te yapılan Hükümetler arası Katılım Konferansı'nda, 32. Mali Kontrol ve 35. Diğer Konular olan Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi başlıklı ilk iki fasıl açılmıştır. 17-18 Aralık 2015 AB Zirvesi'nde de Sırbistan'ın gösterdiği ilerlemeden hoşnut oldukları ve bu iyileşmelerin fasılların açılmasına sebep olduğu söylenmiştir. 15 Aralık 2015 tarihli Genel İşler Konseyi sonuçlarında belirtildiği gibi yargı reformu, örgütlü suçlar ve yolsuzlukla mücadele, ifade ve basın özgürlüğü, temel haklar, azınlık hakları, cinsiyet ayrımcılığı, demokratik kurumların ve kamu yönetiminin bağımsızlığı alanlarında ilerlemeye ihtiyaç vardır. Sırbistan'ın Müzakere Çerçeve Belgesi'nde belirtildiği gibi, 35. fasıl çerçevesinde Kosova ile ilişkilerini normal devam ettirmesi ve AB'nin "Ortak Dış ve Güvenlik" politikasına uyum göstermesi gerekmektedir. 2016 yılında oluşturulan Genişleme Strateji Belgesi'nde ise Nisan 2016'da yapılan seçimlerin ardından hükümetin AB'ye üyelik sürecini oldukça önemseydiği ve Sırbistan'ın müzakere sürecinde hızlı ilerlemesinin Kosova ile ilişkilerine bağlı olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca Strateji Belgesi'nde kapsayıcılık, şeffaflık, yasa yapımının niteliği ile yürütmenin etkin şekilde denetimi konularında gelişme sağlanması gerektiği ve AB müktesebatına uyum amacıyla bazı konularda anayasal değişikliklere gereksinim olduğu belirtilmiştir (AB Bakanlığı, 2017).

Avrupa Birliği'ne üye olabilmek ve üyelik sürecini hızlandırabilmek için Sırbistan'a konular şartlar bu şekilde sınırlandırılmış ve savaş suçlarına bulaşmış bir ülkenin üyelik süreci oldukça hızlı ve pürüzsüz ilerlemiştir. Yine de Sırbistan'ın AB'ye üyelik yolunda sorunları göz önüne bulundurulduğunda bu üyeliğin nasıl ve hangi şartlarda gerçekleşeceğini zaman gösterecektir.

3.3.2. Srebrenitsa Soykırımının Sırbistan-AB İlişkilerine Etkisi

Sırbistan'ın AB'ye üyelik yolundaki engellerini dörde ayırmak mümkündür. Birincisi hiç kuşkusuz Kosova sorunudur. İkinci en önemli sorunu iç sorunlar oluşturur. Ülkede hukuk sistemi, kamu reformu, insan hakları, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, ekonomik sorunlar ve azınlık hakları gibi konularda değişiklik ve yeniliklerin yapılması gerekmektedir. Üçüncü sorunu da Sırbistan'ın dış sorunları oluşturmaktadır. Ülkenin güneyindeki Müslüman nüfus, Arnavutluk, Kosova, Bosna-Hersek ve Sırbistan arasında yaşananlar bu dış sorunlardandır. Son olarak Sırp diasporası ve ülke dışında yaşayan Sırp lar, Sırbistan'ın AB yolundaki önemli engellerindendir. Çünkü diasporayla birlikte milliyetçi gruplar Sırbistan'ın AB üyesi olmasını istememekte, bu üyeliğin “Büyük Sırbistan” hayalini engellediğini ve Kosova'nın toprak bütünlüğünü kabul etmek zorunda bırakacağını savunmaktadır (Büyük, 2014). Sorunların önemli bir bölümünü Bosna-Hersek Savaşı sonrasında yaşananlar, açılan davalar ve işlenen suçlar oluşturmuştur. Fakat Sırp lar tarafından işlenen bu soykırımın üyelik için bir engel olmadığı açıkça hissettirilmiştir. Sorunlar arasında Bosna-Hersek'te yaşananlara da yer verilmiş, fakat AB yolunda gerekli kriterler incelendiğinde soykırımda işlenen suçlara yer verilmediği görülmüştür.

AB üyelik süreci genel olarak üç aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak ülkeye resmi açıdan “aday ülke” statüsü verilir. İkinci aşamada aday ülke AB kriterlerine yönelik düzenlemeleri yapar. Son aşamada ise tüm üye ülkelerin onaylarının ardından aday ülke AB üyesi olur. Sırbistan henüz ilk aşamayı tamamlamış durumdadır. Ancak adaylık sıfatını 2012'de kazanan Sırbistan, 21 Ocak 2014 tarihinde AB üyelik müzakerelerine başlayarak oldukça hızlı bir yol almıştır (Büyük, 2014). Avrupa Birliği genişleme rotasını Batı Balkanlar'a çevirmiş, Hırvatistan ve Slovenya'nın ardından diğer bölge ülkelerini de bu oluşumun içerisine dahil etmeyi amaç edinmiştir. AB bu üyeliklerle birlikte bölgesel sorunların çözülebileceğine, işbirliğinin ve toplumsal refahın artacağına inanmıştır. AB'nin Sırbistan'ı birliğe üye yapmak konusunda istekli olması, UAD'nin Sırbistan'ı soykırım suçundan aklaması, Sırbistan'ın Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi ile soykırım delillerinin kamuoyundan gizli

tutulacağı konusunda anlaşma yapması, Sırbistan'ın AB'ye üye olabilmesi için en temel şartın Kosova ile olan sorunlarını çözmek olması, Sırbistan Devlet Başkanı Miloseviç'in yaptıkları soykırımda ABD ve AB'nin gizli desteğini aldıklarını açıkça belirtmesi ve AB'nin Sırbistan'ın üyelik müzakerelerini 2014 yılında başlatarak hızlı bir yol alması soykırımın Avrupa Birliği üyeliğine bir engelinin bulunmadığını destekleyen bulgulardır.

Avrupa Birliği, Sırbistan, Bosna-Hersek ve Hırvatistan'ın birliğe katılımını BM mahkemesi ile tam işbirliği sağlanması koşuluna bağlamıştır. Karadziç ve Mladiç başta olmak üzere önemli savaş suçlularının uzun süre yakalanamaması uluslararası adaleti tehlikeye atmıştır. Eski Başsavcı del Ponte, "Uluslararası toplum, Srebrenitsa katliamı gibi olaylara engel olamadıysa da en azından bu ve benzeri diğer ciddi suçların cezasız kalmamasını sağlaması gerekir." şeklinde sürekli uyarılarda bulunmuştur. Sırbistan yönetimi ise bu baskılara uzun süre boyun eğmemiştir. Sırp yönetimi sürekli olarak eski Yugoslavya topraklarında yaşanan insanlık dışı katliamların sorumlusu olarak sadece kişileri göstermiş ve devlet olarak soykırımla bir ilgilerinin olmadığını iddia etmiştir. Uluslararası toplumun da suçluların teslim edilmesi gerektiği konusunda yaptığı baskıların ardından tartışmalar karşılıklı pazarlığa dönüşmüştür. Sırbistan yönetimi, Sırbistan devleti olarak sorumlu tutulmaması şartıyla ve bir de AB ile olan ilişkilerini ilerletmek amacıyla eski Devlet Başkanı Miloseviç'i tutuklayıp Lahey'deki mahkemeye teslim etmeyi ve mahkemeye işbirliğini kademeli olarak gerçekleştirmeyi kabul etmiştir (Koçak, 2010: 348).

Raporlar ve delillerle desteklenerek Sırbistan'ın yaptığı kesinleştirilen Srebrenitsa soykırımı Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği kararla kişileştirilmiş, Sırbistan'ın aklanıp savaş suçlularının yakalanmasıyla birlikte AB'nin üyelik için şart koştuğu etkenlerden biri tamamlanmıştır. Üyelik sürecindeki soykırım sorunu konusunda savaş suçluları olan Karadziç ve Mladiç'in yakalanması AB açısından yeterli olacak ki, bu gelişmeden sonra ortada daha birçok sorun varken Sırbistan ile görüşmeler ilerlemiş ve adaylıktan iki yıl sonra üyelik müzakereleri başlamıştır. Sırpların AB yolundaki engelleri teker teker kaldırılarak ülkeye üyelik yolu açılmıştır.

3.4. Uluslararası Krizlerde Uluslararası Örgütlerin Genel Değerlendirilmesi

Devletlerarasında uluslararası düzeyde çıkan ortak sorunlar için uluslararası kuruluşlar olmazsa olmazdır ve bu sorunların çözümü için bir araç olarak görülmektedirler. Bu kuruluşların kararları ve uygulamaları aslında üye ülkelerin eylemlerini teşkil etmektedir. Ancak her üye ülkenin kuruluş üzerindeki etkisi aynı olmamakta, özellikle güçlü devletlerin oldukça etkili oldukları bilinmektedir. Ayrıca birçok uluslararası örgüt güçlü devletlerin çıkarları ve istekleri doğrultusunda yönünü çizmektedir. Güçlü devletler de uluslararası sistemi kontrol altında tutmak konusunda bu örgütleri bir aracı olarak görmektedirler. Devletleri uluslararası kuruluşları kurmaya iten temel nedenler ise; baş edilemeyen ortak sorunlar, yoğun ilişkiler sonucunda küreselleşme, güvenlik çıkarları, soğuk savaş döneminin ortaya çıkması ve refah arayışıdır (Baharçiçek, 2011: 230-235).

Uluslararası platformda tarihten bugüne milyonlarca savaş ve suç meydana gelmiştir. Uluslararası örgütler kurulmaya başladıkları zamandan itibaren birçok sorunla ilgilenme fırsatı bulmuşlar, ne yazık ki çoğunu engelleyememişlerdir. Ya şartlar elvermemiş, ya bilerek yapılmış, ya da güçlü ülkelerin çıkarları gereği hareket etmişlerdir. Örneğin Irak ve Afganistan işgalinde kimyasal silahlar bahane edilerek, özgürlük ve demokrasi getirileceği iddiaları ile petrol kaynaklarını ele geçirmek için Irak'ı yakıp yıkan ABD, o bölgede insanlık dışı eylemler gerçekleştirmiştir. Afganistan da Irak'tan farklı olmamış, Taliban militanlarını yakalama bahanesiyle binlerce sivil katledilmiştir. Irak ve Afganistan'daki haksız işgal ve sonrasında yaşananlar toplu katliamlara sebep olmuştur. Fakat BM'nin kalbi olan ABD ve uluslararası bir güç olan BM, bu sorunda etkisiz kalmıştır. Filistin sorununda da İsrail'in Filistin'e yönelik sınırsız, kontrolsüz, denetimsiz saldırganlığı ve işgali gerçekleşmiş, toplu katliamlarla birlikte bir soykırım söz konusu olmuştur. Sınırları belli olmayan ve yayılmacı bir politika izleyen İsrail, Filistin'i sürekli işgal altında tutmuştur. Filistin'in dışına da yayılan İsrail, Suriye'nin Golan bölgesini ve Lübnan'ın Şebaa mezasını da işgal etmiştir. Yahudi militanlar 1948 yılında Filistin'in Arap köylerinde etnik temizlik

başlatmışlar ve bugüne kadar yüzbinlerce insan bu savaşlarda hayatını kaybetmiştir. Yakılıp yıkılan yerleşim yerleri ile haberleşme, enerji, ulaşım yerleri ve su, akaryakıt depoları, köprüler, şehrin alt yapıları yerle bir edilmiştir. İsrail 1982’de, İsrail-Lübnan savaşını başlatmış ve Sabra ve Şatilla mülteci kamplarına girerek en büyük katliamlardan birini gerçekleştirmiştir. İsrail; BM kayıtlarına göre 2000 yılında Güney Lübnan’dan çekildikten sonra sınırı defalarca ihlal etmiştir. İsrail’in Lübnan’da bıraktığı hasar çok büyük olmuş, Ciye enerji santraline düzenlenen saldırıdan sonra 30 bin ton petrol Akdeniz’e yayılmıştır. Uluslararası toplum İngiltere ve ABD başta olmak üzere, ateşkes çağrısında bulunmuştur (Koçak, 2010: 441-448). Bu olaylar zinciri BM’nin en büyük başarısızlıklarından biri olmuştur. Filistinli mülteciler sorunu, güvenlik, sınırlar ve Yahudi yerleşim yerleri konularında ilerleme sağlanamamış, çatışmalara çözüm bulunamamıştır. Bu katliamları sadece izlemekle yetinen ABD önderliğindeki BM, hala buna devam etmektedir.

Kıbrıs sorununda ise İngilizler 1912-1974 döneminde Kıbrıs adası üzerindeki egemenliklerini sağlamak amacıyla Rumların enosisi gerçekleştirmelerine göz yumarak, Türklere karşı saldırı başlatmışlardır. 1912’de adada yaşayan Rumlar, Kıbrıs’ın 35 ayrı noktasında Türklere ait işyerleri, cami ve evleri yakıp yıkmaya, insanları katletmeye başlamışlar ve 1952’de EOKA adlı terör örgütünü kurmuşlardır. EOKA planlı ve sistematik bir şekilde başlattığı saldırılarda 100 Türk’ü, 100 İngiliz vatandaşını öldürerek 30 Türk köyünü yakmıştır. 1963 yılındaki saldırılarda ise 500 Türk öldürülmüş, 130 Türk köyü yakılmış ve 25 bin Türk evlerini terk etmek zorunda kalmışlardır (Koçak, 2010: 461-462). O günlerden bugünlere BM tarafından bu sorun için siyasi bir çözüm sağlanmış değildir.

Uluslararası kuruluşlar bazı krizlerde gereğini yaparken, kendi çıkarlarına ters düşen bazı uluslararası krizlerde de tutarsız davranışlar sergilemişlerdir. Örneğin Kosova’nın tek taraflı bağımsızlık ilanını hiç çekinmeden tanıyan, bunu barış ve demokrasi alanında büyük bir gelişme olarak tanımlayan Batı İttifakı, Gürcistan’ın Abhazya ve Güney Osetya özerk bölgelerinin tek taraflı bağımsızlık ilanlarını tanımamış ve bunu uluslararası hukuka aykırılık, dünya barışına ve demokrasiye yönelik tehdit olarak değerlendirmiştir. Bu durum

ABD merkezli Batı İttifakı'nın tutarsız bir davranışdır (Sancaktar, 2008). Kosova'nın geleceğini önemseyen, bunu demokrasi adına atılmış önemli bir adım olarak değerlendiren Avrupa'nın, Gürcistan'daki özerk bölgelere Rusya ile arasındaki çıkar çatışması uğruna aynı özeni göstermemesi, hem kendi istekleri doğrultusunda hareket ettiğini, hem de çelişkili davrandığını göstermiştir.

Bir diğer sorun olan Suriye krizinde, binlerce kişinin hayatını kaybettiği iç savaşta arabuluculuk çalışmaları bir sonuç vermeyen BM, bazı bölgelere insani yardım göndermek dışında etkili olamamıştır. Bunun da sebebi veto yetkisi verilmiş, adil olmayan BM sistemi ve müdahale konusunda başı çeken ABD'dir. BM kurulduğu tarihten beri uluslararası ilişkilerde belirgin bir rol oynamıştır. Fakat hem şartların değişmesi, hem örgüt yapısı, hem de evrensel bir oluşum olma idealinden kaynaklanan nedenlerle özellikle uluslararası terörizm konusunda kendisinden beklendiği kadar etkin değildir (Tekel, 2015: 1366). Bu sebeple her ne kadar çok zor gibi gözükse de, tüm dünya devletlerinin ortak bir davranış ve yardımlaşma içinde bulunmaları gerekmektedir.

BM'nin kurucu anlaşmasına göre BM Güvenlik Konseyi; barışı bozmaya yönelik tehditleri veya saldırganlığı belirlemek, çözüm üretmek için tavsiyelerde bulunmak, gerektiğinde kuvvet kullanımını içeren bağlayıcı kararlar almak amacıyla, 2. Dünya Savaşı sonrasında büyük güçler ve diğer devletler arasında yapılan anlaşma sonucunda ortaya çıkmıştır. BM Antlaşması'nın 24. maddesine göre uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, korunması konusunda birinci derecede sorumlu olan organ, Güvenlik Konseyi'dir (BM Antlaşması, 1945: Md. 24). Fakat uygulamaya gelince Güvenlik Konseyi'nin risk almaktan çekindiği gözlenmiştir. Birçok uluslararası sorunda yüzlerce çözüm önerisi sunan BM, bunların çoğunu uygulamaya koyamamıştır. Güvenlik Konseyi'nin kurucu beş üyesinin, özellikle ABD'nin etkisinde kalması da bir başka zayıf noktasıdır. Ayrıca BM Anlaşmasının 26. maddesinde uluslararası barışın sağlanması için silahlanmanın kontrol altına alınması ve silahlanmaya daha az bütçe ayrılması gerektiği belirtilirken, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinin dünyada silah satışları en yüksek

olan ülkeler olması da yine bir çelişkidir. Başka devletlere karşı BM'nin uyguladığı silah ambargoları gibi yaptırımlar da genellikle geç gerçekleşmekte ve çatışmaları önlemede yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple silah kaçakçılığı ve ticareti de engellenememektedir (Birdişli, 2010: 178-180). Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü raporlarına göre 1990 ve 2001 yılları arasında tüm dünyada 57 büyük çaplı silahlı çatışma gerçekleşmiş ve bunlardan sadece 8'ine karşı BM silah ambargosu uygulayabilmiştir (SIPRI, 2001). Ayrıca Angola, Etiyopya, Eritre, Irak, Libya ve eski Yugoslavya'ya silah ambargosu uygulanmasına rağmen yine de silah temin etmelerinin önüne geçilememiştir. Hatta ambargo sebebiyle silahlar daha pahalıya satılmıştır (Mazower, 2006: 553).

Genel olarak bir Amerikan projesi olan Birleşmiş Milletler, 2. Dünya Savaşı galiplerinin Güvenlik Konseyi'nde sahip oldukları veto hakları sebebiyle adaletsiz bir işleve sahiptir. Kurulduğu tarihten beri BM dünya genelinde meydana gelen birçok sorunla ilgilenme fırsatı bulmuştur. Her şeyden önce İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi temel belgelerin ortaya konması ve yaygınlaşması konusunda önemli çalışmalar yapmıştır. Ayrıca eğitim, sağlık, temel hak ve özgürlükler, ticaret, çevre sorunları, kadın ve çocuk hakları gibi konularda da çalışmalar yürütmüştür. Fakat bütün bunların yanında BM çelişkili bir şekilde, Filistin-İsrail sorunu, Afganistan, Bosna-Hersek, Suriye ve Irak örneklerinde olduğu gibi haklının değil de güçlünün yanında yer almıştır (Birdişli, 2010: 180-181). Bu durum BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin tutumlarıyla ilgili olup, BM'ye önemli oranda prestij kaybettirmiştir.

Güçlü devletler sahip oldukları ekonomik, siyasi ve askeri güç kaynaklarından dolayı uluslararası kuruluşların davranış ve uygulamaları üzerinde her zaman etkili olmuşlardır. Örneğin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin uluslararası bir kriz ile ilgili olarak aldığı kuvvet kullanma kararı ancak güçlü ülkeler tarafından yapılabilmektedir. Bu doğrultuda, NATO veya BM'nin Bosna-Hersek ve Kosova krizleri için aldığı kuvvet kullanma kararı ABD'nin izni olmadan uygulanamazdı. Yani uluslararası kuruluşlar güçlü ve sözü geçen devletlerin kararları ve çıkarları çerçevesinde hareket etmektedirler.

Bu doğrultuda hareket etmeleri 1. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti (MC) sisteminin çökmesine sebep olmuştur (Gönlübol, 1975: 157).

Maalesef benzer adaletsiz uygulamalar Birleşmiş Milletler sisteminde de devam etmektedir. Bu durum ayrıca hukuka ve uluslararası kurumlara olan güveni sürekli zedelemektedir. Güvenlik Konseyi'nin bazı ülkelere karşı kuvvet kullanma kararı alırken, bazı devletlere karşı da uluslararası güvenliği tehdit etmelerine rağmen herhangi bir yaptırım uygulamaması, daimi üyelerinin çıkarlarıyla ilgili bir meseledir (Bahar  ek, 2011: 238). Bu da güven kaybına sebep olmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Bosna-Hersek Savaşı'ndaki Srebrenitsa soykırımı ve uluslararası örgütlerin politikaları çerçevesinde, BM, NATO ve AB'nin bu savaşta ciddi başarısızlık ve ihmallerinin olduğuna edinilen bulgular sonucunda ulaşılmıştır. NATO, Bosna-Hersek Savaşı'nı sona erdirmek amacıyla yaptığı müdahalede çok geç kalmıştır. BM ve AB'nin de Bosna-Hersek Savaşı sırasında daha çok Sırların lehine olan öneri ve girişimleri olmuştur. Ancak, yapılan bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmış ve sadece göstermelik olarak kalmıştır. Uluslararası örgütlerin ciddi ihmalleri sonucunda, Bosna-Hersek Savaşı'nda barış, istikrar, güvenlik ve adalet sağlanamamış, bu konuda güçlü örgüt üyelerinin sözü geçmiştir.

Yugoslavya'yı oluşturan altı federe devletten biri olan Bosna-Hersek'in 3 Mart 1992'de bağımsızlığını ilan etmesinin sonucunda Sırbistan buna karşı çıkmış ve etnik açıdan milliyetçi grupların da güçlenmesiyle Bosna-Hersek İç Savaşı patlak vermiştir. 1992'den 1995'e kadar geçen sürede Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar arasında yoğun bir savaş yaşanmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin bölgeye yönelik uyguladığı silah ambargosu, bu savaşın Boşnaklar için tam bir felaketle sonuçlanmasına sebep olmuştur. Bosna-Hersek Savaşı için uluslararası alanda bir çözüm üretilememiş ve 1995 yılının Temmuz ayında Sırlar yeniden saldırıya geçerek, "güvenli bölge" olarak ilan edilen Srebrenitsa'da Müslüman Boşnaklara yönelik acımasız bir soykırım gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca, insanları göçe zorlamak amacıyla gün boyu dayak, tecavüz, aç bırakmak, taş ve dışkı yedirmek, kulak ve burun kesmek gibi çeşitli işkence yöntemleri uygulayarak Boşnakları yerlerinden etmişlerdir. Osmanlı'dan kalan tarihi eser niteliğindeki çeşmeler, eski taş yollar, camiler, tarihi eserler, kültürel yapılar yok edilmiştir. Bu boyutlara ulaşan yıkım, tarihten kalan eserlerin yok edilmesi ve direkt kültürel mirasa yönelmeleri saldırıların planlı olduğunu ortaya koymuştur.

Yoğun sivil ölümleri ve yapılan işkencelerin ardından NATO, geç kalınmış bir müdahale ile bölgeye yönelik bir hava operasyonu düzenlemiş ve 1995 yılının Aralık ayında imzalanan Dayton Anlaşması ile savaş sona ermiştir. Ayrıca, anlaşma ile savaş suçu işleyen ve soykırım yapan Bosnalı

Sırp'ların siyasi sisteminin devamına izin verilmesi de büyük bir ikilem yaratmıştır. Anlaşma Bosna-Hersek'te yaşayan üç taraf arasında da keskin bir ayrışmaya sebep olmuştur. Dengesiz bir anlaşma olan Dayton Anlaşması ülkeye oldukça karışık bir siyasi sistem getirmiştir. Öncelikle savaş boyunca yoğun etnik kıyımın yaşandığı Vişegrad, Srebrenica, Zvornik, Foça ve Drina'daki Boşnak bölgelerinin Sırp Cumhuriyeti toprakları olarak belirlenmesi bu anlaşmanın önemli istikrarsızlıklarındandır. Dayton Anlaşması uzun vadeli değil, kısa vadeli bir çözüm olanağı sağlamıştır. Ayrıca, savaş sırasında çok sayıda Boşnak türlü türlü uygulamalarla yerlerinden edildiği ve göçe zorlandığı için, boşaltılan yerlere Sırp'lar ve Hırvatlar yerleşmişlerdir. Ancak, Dayton Anlaşması önceki durumu dikkate almayarak anlaşmanın imzalandığı anda o bölgelerde yaşayan insanları bölge halkı olarak kabul etmiş ve bu dağılıma göre düzenleme yapılmıştır.

Sırp'lar, bu anlaşma ile Bosna-Hersek'te siyasi haklar kazanmışlar, Hırvatlar da Bosna-Hersek'teki siyasi azınlık için diğerleriyle eşit bir statü elde etmişlerdir. Bunun sonunda Bosna-Hersek'e dönüşümlü devlet başkanlığı sistemi getirilmiştir. Bu durum resmen Boşnaklar için ceza, Sırp'lar için ise ödül olmuştur. Bu sebeple Dayton Anlaşması bölgede dengeli bir sistem oluşturamamış, anlaşmanın hedefi olan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelere önem verilmemiştir. Yani uluslararası örgütlerin savaş sırasındaki başarısızlıkları, savaş sonucunda imzalanan Dayton Anlaşması ile devam etmiştir.

UAD'nin 2007 yılında soykırıma yönelik verdiği karar da üzerinde durulması gereken bir başka noktadır. UAD, Soykırım Sözleşmesi'nde sayılan suç fiillerinin mutlaka soykırım olmadığını, Sırp'ların Boşnakları bir grup olarak kısmen veya tamamen yok etmek kastıyla bu fiilleri işlemediklerini kararlaştırmıştır. Buna karşın Srebrenitsa'da yapılanları soykırım olarak tanımlamış, fakat savaş sırasında Bosnalı Sırp'lara her türlü silah yardımı yaptığı kanıtlanmış olsa da, Sırbistan suçlu sayılmamıştır. Bulunan kanıtlara rağmen, UAD'nin yapılan soykırımda Sırbistan'ın bağlantısını bulamaması büyük tartışma konusu olmuştur. Ayrıca, savaş suçlularından olan Slobodan Miloseviç, Radovan Karadžić ve Ratko Mladić'in yargılanmaları, yapılan

soykırım için adaletli bir sonuç alınmasına imkan vermemiştir. Ancak, suçluları yakalama ve yargılama da BM'nin önemli bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Bunun en önemli sebeplerinden biri de Bosna-Hersek Savaşı ve Srebrenitsa soykırımındaki kendi etkisizliğinin farkında olan BM'nin, bu olumsuzlukların daha fazla gün yüzüne çıkmasını istememesidir.

1951 tarihinde yürürlüğe giren BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin soykırım suçunun önlenmesi ve cezalandırılması konusunda bizzat devletleri sorumlu tutmasına rağmen, Sırbistan suçlu bulunmadığından dolayı soykırım suçundan hiçbir yaptırıma uğramadan ve savaş tazminatı ödemedi kurtulmuştur. Bu karar ile ekonomik durumu kötü olan Sırbistan koruma altına alınmış, olumsuz etkilenen ise Bosna-Hersek olmuştur. Bir devletin savaş suçu işlemiş olmasına rağmen tüm dünyanın gözü önünde korunup kollanması, diğer devletler için soykırım ve savaş suçlarını teşvik etme riskini ortaya çıkarmıştır. Soykırım Sözleşmesi ile çelişen mevcut UAD kararı, Birleşmiş Milletler'in barışı sürdürme ve barışı koruma ilkesine ters düşmektedir. Suriye krizi, Filistin sorunu, Abhazya ve Güney Osetya, Kıbrıs gibi sorunlarda da zaten o günlerden bugünlere BM tarafından siyasi bir çözüm sağlanmış değildir. Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için gerçekleştirilen müzakereler de bir sonuca ulaşmadan başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Soykırım Sözleşmesi ile UAD'nin Srebrenitsa soykırımına yönelik kararı karşılaştırıldığında da Bosna-Hersek Savaşı'nın BM'nin en büyük başarısızlıklarından biri olduğu açıkça görülmüştür. Aynı zamanda Hollandalı askerler katliamların yaşandığı BM Güvenli Bölgesi olan Srebrenitsa'da gerekli koruma ve güvenlik önlemlerini almadan 8 bin Boşnak'ı Sırlara teslim etmiştir. Buna rağmen, Hollanda İçişleri Bakanlığı'nın Hollandalı askerlere "onur madalyası" vermesi de bölgede büyük bir olumsuz yankı uyandırmıştır.

Sırbistan'ın Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi ile soykırım delillerinin kamuoyundan gizli tutulacağı konusunda anlaşma yapması ve buna tepkisiz kalınması sonucunda Sırbistan, AB desteğini yanına almıştır. UAD'nin 2007'de Sırbistan'ı yaptığı soykırımdan aklamaları sonucunda Sırbistan ile AB arasındaki ilişkiler ilerlemiş ve olumlu bir etki oluşturmuştur. Adeta Sırların

AB yolundaki engelleri teker teker kaldırılarak Sırbistan'a üyelik yolu açılmıştır. Sırbistan Devlet Başkanı Miloseviç'in yaptıkları soykırımda ABD ve Avrupa Birliği'nin gizli desteğini aldıklarını açıkça belirtmesi, UAD'nin Srebrenitsa'da yaşananları soykırım olarak nitelendirmesi, fakat Sırbistan'ı soykırım suçundan aklamasi, Sırbistan'ın AB'ye üye olabilmesi için temel şartın Kosova ile olan sorunlarını çözmek olması, Sırbistan'ın AB üyelik sürecinin hızlı bir şekilde ilerlemesi ve aday ülke statüsünde iki yılın dolmadan üyelik müzakerelerinin başlaması soykırımın üyelik için olumsuz bir etkisinin olmadığını ve uluslararası güçlerin destekleriyle Sırbistan'ın AB yolunun açıldığını açıklamıştır.

Bosna-Hersek Savaşı ve Srebrenitsa soykırımında yaşananlar ve Sırların acımasızca faaliyetleri sonucunda uluslararası güçlerin, yani BM, NATO ve AB'nin oldukça yetersiz kaldığı, gerekli tepkiyi vermedikleri görülmüştür. Bosna-Hersek'te Sırlar işkence ve katliamlarına devam ederken, BM, NATO ve AB Rusya Federasyonu'nu saf dışı bırakmakla ilgili olan planlarını uygulayabilmek için oyalama politikası izlemişlerdir. BM tarafından savaşı sona erdirme konusunda çok sayıda karar çıkartılmış, fakat hepsi göstermelik eylemlerin ötesine geçememiştir. Uluslararası konferanslar, geleneksel el sıkışmalar, sınırlı yaptırımlar, uygulanmayan kararlar gibi girişimlerle zaman geçirmişlerdir. Böylece uluslararası güçlerin savaşı önleme konusunda herhangi bir işe yaramaması ve yetersiz kalmaları neticesinde, bu diplomatik çabaların göz boyayıcı hamleler olduğu ortaya çıkmıştır.

Batılı güçler Hristiyanların yanında yer alıp, Müslümanlar söz konusu olduğunda tepkisiz kalmışlardır. Üretilen birçok çözüm önerisi de daha çok Sırp tarafına hitap ettiği için uygulamaya sokulamamıştır. Ayrıca yaptıkları işbirliklerinin yanında katliamların tüm bilgi ve belgeleri de yok edilmiş, bölgede savaş sonrası çalışan araştırma komisyonlarının çalışmaları engellenmiştir. Rusların, Balkanlar'da devre dışı bırakılması suretiyle, Sırların savaş suçu işlemesine ve katliamlarına seyirci kalınmıştır. İnsan haklarına ve evrensel değerlere önem gösterdiğini, bunların temsilcisi olduğunu her fırsatta belirten BM, ne yazık ki Bosna-Hersek Savaşı'nda masum insanlara karşı uygulanan bu katliamları önlemede sınıfta kalmıştır. Birleşmiş Milletler'in bu

başarısızlıkları ve savaş sonunda çok geç kalınmış müdahalesi neticesinde, örgüt hem kendini tartışmalı hale getirmiş, hem de uluslararası camiada ciddi oranda prestij kaybına uğramıştır. Ayrıca uluslararası güçlerin adil davranmak yerine, güçlü devletlerin kararlarını uygulamaları, güçlü devletlerin istekleri ve çıkarları doğrultusunda hareket edildiğini açık bir şekilde ortaya koymuş ve güven kaybına sebep olmuştur.

Bütün bunlara ek olarak Bosna-Hersek'in bugün bu halde olmasının baş sorumluları Sırbistan ve AB olmasına karşın, yine AB, Bosna-Hersek'in birliğe üye olup olamayacağı konusunda eleştiriler yöneltmekte ve yapısal eksiklikleri sıralamaktadır. Sırbistan, UAD tarafından suçsuz bulunmuştur. Ayrıca, soykırım ve savaş suçlularını izole etmesi ile AB'ye aday ülke statüsünü elde etmiştir. Eylemli olarak soykırım suçunu işlemesine rağmen, Bosna-Hersek'ten önce aday ülke olması da son derece düşündürücüdür.

Dayton Anlaşması sonrasında, ülkenin oldukça karmaşık bir hale gelen siyasi, idari, ekonomik ve sosyal yapısı bir bütünlük arz etmemektedir. Bu sorunun çözümü için halkın milli birlik ve beraberlik içinde ortak kimlik bilincine sahip olması gerekmektedir. Bu sebeple yeni bir anayasa oluşturulmalı, karmaşık bir durumda olan siyasal yapı yeniden tesis edilerek merkezi yönetime ağırlık verilmelidir. Ülkede etnik bir bölünmüşlük durumu hakim olduğundan dolayı entite ve kanton yapısının oluşturduğu sınırlar giderek eritilmelidir. Yani köklü bir şekilde yeniden yapılanma ve idari sadeliğe gidilmelidir.

Ülkede etnik gruplar arasındaki keskin ayrım yumuşatılırken, ekonomik ilişkilerin gelişmesi amacıyla Bosna-Hersek'in güçlü devletlerle ilişkileri iyileştirilmeli, ekonomiye önem verilerek kalkınma sağlanmalıdır. Ayrıca ülkede Boşnak, Sırp ve Hırvat milliyetçiliği zayıflatılmalı, birlik ve bütünlük duygusu geliştirilerek milliyetçi olmayan partilere destek verilmelidir. Bosna-Hersek'te Uluslararası Azınlık Hakları Sözleşmeleri gereğince etnik azınlıkların haklarına saygı gösterilmeli ve korunmalıdır. Ülkede birlik ve bütünlüğün sağlanabilmesi için entite ve kantonlarla parçalanmış bir yapı değil, tek devlet tek millet politikasının izlendiği ve Boşnak Devlet Başkanlığı modelinin devam ettiği bir sistem yaratılmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aksar, Y. (2003). *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Usul Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Akşin, S. (1993). *İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar*. OBİV. İstanbul: Eren Yayınları.
- Aljaghoub, M. M. (2006). *Advisory Function of the International Court of Justice*. Leipzig: Springer.
- Alpkaya, G. (2002). *Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Arman, M. N. ve N. Mandacı (Ed.). (2012). *Çağdaş Balkan Siyaseti*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aslan, M. (2006). *Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları*. Ankara: Bilge Yayınevi.
- Ateş Ekşi, C. (2004). *Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerindeki Yargı Yetkisi*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Azarkan, E. (2003). *Nuremberg'ten La Haye'ye Uluslararası Ceza Mahkemeleri*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Banac, I. (1997). *Sırbistan'da Milliyetçilik*. G. Özcan (çev.). Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar. K. Saybaşı (ed). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Başak, C. (2003). *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bora, T. (1991). *Yugoslavya: Milliyetçiliğin Provokasyonu*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bora, T. (1999). *Bosna-Hersek: Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Crampton, R. J. (2007). *İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar*. E. Kurt (çev.). İstanbul Yayın Odası: Mas Matbaacılık.
- Çınar, M. F. (2004). *Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı*. Çanakkale: Kazancı Matbaacılık.

- Dragnich, A. N. (1992). *Serbs and Croats (The Struggle in Yugoslavia)*. New York.
- Erol, M. S. (2001). *Balkanlar El Kitabı*. O. Karatay (drl.). Cilt:1. Ankara: KaraM&Vadi.
- Gölen, Z. (2001). *Balkanlar El Kitabı*. O. Karatay (drl.). Cilt:1. Ankara: KaraM&Vadi.
- Gönlübol, M. (1975). *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*. Ankara: Sevinç Matbaası. 3. Baskı.
- Güller, N. ve H. Zafer. (2006). *Uluslararası Ceza Mahkemesi El Kitabı*. GSI. Bonn.
- Hoare, M. A. (2007). *The History Of Bosnia*. London: Saqi.
- Holbrooke, R. (1999). *Bir Savaşı Bitirmek*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Huntington, P. S. (1998). “*Sukob Civilizacija i Preustroj Svjetskog Poretka*”. Zagreb.
- Işıklı, A. (1983). *Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi*. İstanbul: Alan Yayınları.
- İlhan, M. S. (2010). *Bosna-Hersek Vahşeti ve Dünya Kamuoyu*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Jelavich, B. (2006). *Balkan Tarihi*. Cilt: 1. 18.-19. Yüzyıl. İstanbul: Küre Yayınları.
- Jelavich, Charles and Barbara. (1977). *The Establishment of the Balkan National States (1804-1920)*. Seattle. University of Washington Press.
- Johnstone, D. (2004). *Ahmakların Seferi*. İstanbul: Bağlam.
- Julliard, J. (1994). *Geliyorum Diyen Faşizm*. Z. Üskül (çev.). İstanbul: AFA Yayınları.
- Karatay, O. (2002). *Bosna-Hersek Barış Süreci*. Ankara: KaraM Yayınları.
- Koçak, M. (2010). *Srebrenica*. İstanbul: Batu Yayıncılık. 1. Baskı.
- Köchler, H. (2005). *Küresel Adalet mi? Küresel İntikam mı?*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Lampe, J. R. (1995). *Yugoslavia as History: Twice there was a country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Letica, S. (1996). *Genesis of the Current Balkan War. Genocide After Emotion: The Past Balkan War*. Stjepan G. Mestrovic (ed). London: Routledge.

- Lukic, R., L. Allen (1999). *Europe from the Balkans to the Urals: Dsintegration of Yugoslavia and of the Soviet Union*. New York: Oxford University Press.
- Lydall, H. (1984). *Yugoslav Socialism (Theory and Practice)*. Oxford: Clarendon Press.
- Malcolm, N. (1999). *Bosna*. A. Karadağılı (çev.). İstanbul: Om Yayınevi.
- Meier, V. (1991). *Yugoslavia-Worsening Economic and National Crises. Central and Eastern Europe (The Openin Curtain)*. William E. Griffitt (ed). London.
- Mudry, T. (1994). *Histoire de Bosnie et Hercegovie*. Paris: Eclipses.
- NATO El Kitabı*. (1958). Hollanda.
- Ortaylı, İ. (2006). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Alkım.
- Önok, R. M. (2003). *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öztuna, Y. (1983). *Büyük Türkiye Tarihi*. Cilt: 12. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Pazarcı, H. (1998). *Uluslararası Hukuk Dersleri*. Ankara: Turhan Kitabevi. 5. Baskı.
- Pazarcı, H. (2008). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ramet, S. P. (1999). *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the War of Kosovo*. Colorado: Westview Press.
- Sander, O. (1984). *Siyasi Tarih*. Ankara: SBF Yayınları.
- Sander, O. (1989). *Siyasi Tarih. Birinci Dünya Savaşı'nın Sonundan 1980'e Kadar*. Ankara: İmge Yayınları.
- Schabas William, A. (2004). *Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş*. G. Arslan (çev.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sells, M. (1998). *The Bridge Betrayed Religion and Genocide in Bosnia*. Berkeley: Berkeley.
- Selver, M. (2003). *Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Singleton, F. B. (1970). *Yugoslavia-The Country and Its People*. Quenn Anne Press. Kent.
- Şahin, İ. (1992). *Osmanlı Döneminde Sarayova'nın Kurtuluşu ve Yükselişi. Bosna-Hersek*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı ve Vakıfbank Yayını.

- Tekin, C. H. (2011). *Bosna-Hersek Devleti*. Konya: Çizgi Kitabevi. 3. Baskı.
- Tezcan D. , Erdem, Ö. R. M. (2009). *Uluslararası Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Tomasic, D. A. (1957). *National Communism and Soviet Union*. Washington: Public Affairs Press.
- Tönel Şen, S. (2010). *Uluslararası Hukukta Soykırım, Etnik Temizlik, Saldırı*. İstanbul: On iki Levha Yayıncılık.
- Ulam, A. B. (1952). *Titoism and the Cominform*. Cambridge: Harvard University Press.
- Ülger, İ. K. (2016). *Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası*. 2. Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Ünaltay, A. (1996). *Postmodern Ortaçağ*. İstanbul: Birleşik.
- Vejvoda, I. (1996). "Serbian Perspective" *International Perspectives on the Yugoslav Conflict*. A. Danchev, T. Halverson (ed). London: Macmillan Press.
- Woodward, S. L. (1995). *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War*. Washington, DC: the Brookings Institution Press.
- Yahya, H. (2002). *Gizli El Bosna 'da*. 2. Baskı. İstanbul: Araştırma Yayıncılık.
- Yenisey, F. (Ed.). (2007). *Uluslararası Ceza Divanı 'nın Görev Alanı ve Uygulanan Hukuk*. İstanbul: Arıkan Basım Yayım.
- Yıldız, Z. (1993). *Geçmişten Günümüze Bosna-Hersek*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.
- Zyberi, G. (2008). *The Humanitarian Face of the International Court of Justice*. 26. Cilt. Intersentia.

Bildiri ve Makaleler

- Aktan, G. (2001). Devletlerarası Hukuka Göre Ermeni Meselesi. *Türkiye Günlüğü*. Sayı: 64.
- Alibaba, A. (2000). Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kuruluşu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Ankara. Cilt: 49. Sayı:1.
- Aybay, R. (2007). Bosna-Hersek İnsan Hakları Mahkemesi'nin Srebrenitsa Toplu Kıyım Kararı. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Sayı:2.
- Baharçipek, A. (2011). Uluslararası Kuruluşların İşlevleri. 38. ICANAS *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi* (10-15 Eylül

2007, Ankara). Bildiriler: Uluslararası İlişkiler. Cilt: 1. Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. s. 229-241.

Bayraktar, K. (1994). BM Ne mi Yapıyor?. *Mesaj*. Sayı: 119. 8-14 Mart 1994.

Beşiri, A. (2013). Soykırım ve Soykırıma İlişkin Uluslararası Mekanizmalar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. Sayı: 108.

Bingbin, L. (2004). Reform of the International Court of Justice – A Jurisdictional Perspective. *Perspectives*. Cilt: 5. Sayı: 2.

Birdişli, F. (2010). BM'nin Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Sayı: 3/11.

Büyük, H. F. (2014). Sırbistan'ın AB Macerası ve Geleceği. *USAK Analiz*. <http://www.usak.org.tr/tr/usak-analizleri/yorumlar/sirbistan-in-ab-macerasi-ve-gelecegi> (11 Ocak 2017).

Canikoğlu Dikmen, M. (2009). Görebildiğimiz Kadar Hukukun, Aklın ve Vicdanın Penceresinden İnsanlığa Karşı Suçlar ve Soykırım. *İstanbul Barosu Dergisi*. Cilt: 83.

Carnegie Komisyon Raporu. (1996). *Barışa Çağrı*. İstanbul: Sabah.

Colic, M. J. (1994). The Serbian Question in International Politics. *Aussen Politik*.

Çakmak, C. ve Atılgan C. (2012). BM, Bosna Soykırımı ve Küresel Adalet. *Bilge Strateji*. Cilt: 4. Sayı: 7.

Çakmak, Z. (2003). Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti ile Yaptığı Antlaşma. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları 4*.

Dalar, M. (2008). Dayton Barış Anlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt: 1. Sayı: 16.

Değer, O. (2009). Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek ve Sırbistan-Karadağ Kararı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. Cilt:6. Sayı: 22.

Değirmenci, O. (2007). Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. Sayı: 70.

Dikici, A. (2005). Bosna Savaşı'nda Bir İhanetin Öyküsü: Srebrenica Katliamı. *Karadeniz Araştırmaları*. Sayı: 6.

Dzermal, N. (2008). Britanska Politika U Bosni I Hercegovini, 1991-1995. Sarajevo. *DES*.

Ekinci, M. U. (2014). Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu. *SETA*.

http://file.setav.org/Files/Pdf/20141103175216_bosna-hersek-siyasetini-anlama-kilavuzu-pdf.pdf
(23 Ocak 2017).

- Elekdağ, S. (2008). Uluslararası Adalet Divanı Kararı: Soykırım Hukukuna Önemli Bir Katkı. Uluslararası Suçlar: Bosna-Hersek Örneği. Avrasya Bir Vakfı. *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi*.
- Emiroğlu, H. (2006). Soğuk Savaş Sonrası Birleşmiş Milletler: İşlevi-Sorunları. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt: 7. Sayı: 2.
- Göktepeoğlu, E. (2014). Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. Sayı:19.
- Gülgeç, Y. B. (2015). Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi ve Yargı Yetkisini Genişletme Çabalarının Eleştirisi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. Sayı: 117.
- Gümüşbaş, A. ve Büyük, H. F. (2016). Bosna Kasabı Karadzic Soykırımından Suçlu Bulundu. *USAK Analizleri*. <http://www.usak.org.tr/tr/usak-analizleri/yorumlar/adalet-bosna-kasabi-karadzic-soykirimdan-suclu-bulundu> (20 Mart 2017).
- Gürkan, U. (2015). Malta Yargılaması ve Önemi. *Tesam Akademi Dergisi*. Cilt: 2. Sayı: 1.
- Hacıoğlu, Ü. (2009). Tanıdık Tehlike Çanlarının Yeni Adresi: Kosova-Bosna Eksenli. *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Sayı:2.
- Halatçı, Ü. (2005). Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisini Kullanabilmesinin Önkoşulları. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*. Cilt:1.
- Hobs, H. H. (1993). "Whither Yugoslavia? –The Death of a Nation" *Studies in Conflict and Terrorism*. Cilt:15.
- İlkiz, F. (2005). Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt: 11. Sayı: 22.
- Kocaoğlu, S. (2005). Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu. *Ankara Barosu Dergisi*. Ankara Barosu Yayınları. Sayı:3.
- Latif, D. (2006). Etnik Çatışma Sonrası Barış İnşası Ne Kadar Mümkün? Dayton Sonrası Bosna-Hersek. *Kıbrıs Yazıları*. Sayı: 3. Yaz-Güz 2006.
- Lemkin, R. (1944). *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposal for Redress*.
- Llazarom, A. P. (2008). Jurisdiction and Compliance in Recent Decisions of the International Court of Justice. *The European Journal of International Law*. Cilt: 18. Sayı: 5.

- Mazower, M. (2006). An International Civilization Empire, Internationalism and Crisis of the Mid-Twentieth Century. The Royal Institute of International Affairs. 82-3.
- Mujezinoviç, M. (2007). Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek-Sırbistan Davasındaki Olumsuz Kararın Nedeni. *USAK Analiz Dergisi*. <http://www.usak.org.tr/tr/usakanalizleri/yorumlar/uluslararasi-adalet-divani-nin-bosna-hersek-sirbistan-davasindaki-olumsuz-kararin-nedeni> (4 Mayıs 2016).
- Sancaktar, C. (2006). Avrupa Birliği ve Balkanlar. *TASAM*. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/400/avrupa_birligi_ve_balkanlar (12 Haziran 2017).
- Sancaktar, C. (2006). Dayton Barış Anlaşması'nın 10. Yılında Bosna-Hersek. *TASAM*. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/347/dayton_baris_anlasmasinin_10_yilinda_bosna-hersek (11 Nisan 2017).
- Sancaktar, C. (2006). Miloseviç'in Ölümü Üzerine Farklı Bir Değerlendirme. *TASAM*. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/366/milosevicin_olumu_uzerine_farkli_bir_degerlendirme (22 Mayıs 2017).
- Sancaktar, C. (2008). 1980 Sonrası Yugoslavya'da Sırp ve Hırvat Milliyetçiliği. Uluslararası Balkan Kongresi. *TASAM*. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3711/1980_sonrasi_yugoslavyada_sirp_ve_hirvat_milliyetciligi (13 Nisan 2017).
- Sancaktar, C. (2008). Kosova'dan Abhazya ve Güney Osetya'ya: Batı'nın Tutarsızlığı. *TASAM*. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/936/kosovadan_abhazya_ve_guney_osetyaya_batinin_tutarsizligi (19 Temmuz 2017).
- Sancaktar, C. (2009). Balkanlar'da İşbirliğine Bir Engel Olarak Aşırı Milliyetçilik. 3. Uluslararası Balkan Kongresi. *TASAM*. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3829/balkanlarda_isbirligine_bir_engel_olarak_asiri_milliyetcilik (14 Nisan 2017).
- Savran, S. (1999). *Sınıf Bilinci Dergisi*. İstanbul. Süreli Yayınlar. Güz.
- Tekel, S. (2015). Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Terörizm. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/TEKEL-Suna-BİRLEŞMİŞ-MİLLETLER-VE-ULUSLARARASI-TERÖRİZM.pdf> (10 Mayıs 2017).
- Tuporkovsky, V. (1993). The Dissolution of Yugoslavia-An Insider View. *Mediterranean Quarterly*. Vol: 4. No: 2. Spring.
- Uzgel, İ. (1992). Sosyalizmden Ulusçuluğa Yugoslavya'da Ulusçuluğun Yeniden Canlanması. *SBF Dergisi*. Cilt: 47. (Ocak-Haziran).

- Vatansever, M. (2011). Zamanın Unutturamadığı Dram: Srebrenitsa. *USAK Analiz Dergisi*. No: 10.
- Yapıcı, M. İ. (2007). Bosna-Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. Cilt: 2. No:8.
- Yenigün, C. ve Hacıoğlu, Ü. (2010). Bosna-Hersek: Etnik Savaş, Eksik Andlaşma. https://www.researchgate.net/publication/260984291_Bosna-Hersek_Bati'nin_Guvenini_Kaybettigi_Medeniye (14 Nisan 2017).
- Zizmond, E. (1992). "The Collapse of the Yugoslav Economy". *Soviet Studies*. Vol: 44. No: 1.

Tezler ve Ansiklopediler

- Allcock, J. B., M. Milivojevic, J. J. Horton. (1998). *Conflict In The Former Yugoslavia: An Encyclopedia*. Denver. ABC-CLIO.
- Berberer, H. M. (2007). Soykırım Suçu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakan, H. (2009). Soykırım Suçu ve Devletin Uluslararası Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Hersek Soykırım Davası Kararı. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. *Tezsiz Yüksek Lisans Programı*.
- Seren, M. (2009). Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Birliği Enstitüsü.
- Şafak, Y. (2010). Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın Parçalanması. Kadir Has Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluada, M. (2006). Geçmişten Günümüze Ermeni Meselesi ve Söзде Soykırımın Uluslararası Kriterler Açısından Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Gazeteler

- Bruce W. Nelan, "Serbia's Spite", Time, 18 Ocak 1993.
- Jeane Kirkpatrick, "Weak President Worsens Bosnian Situation Under U.N.", Human Events, Vol: 51, No: 25, 30 Haziran 1995, s.18.
- Murat Belge, "Genocide Kavramı", Radikal Gazetesi, 2 Haziran 1998.
- Mustafa Necati Özfatura, "Bosna'da Soykırımın Asıl Suçlusunu Kim?", Türkiye

Gazetesi, 25 Eylül 1994, s.5.

Newsweek, “Let’s Kill The Muslims!”, 8 Kasım 1993, s.14.

İnternet Kaynakları

AB Kararı. (2013). http://europa.eu/european-union/about-eu/history/2010-today/2013_en (8 Nisan 2017).

Birleşmiş Milletler Antlaşması. (1945).
<https://www.un.org/en/sections/un-charter/introductory-note/index.html>
(2 Mart 2017).

Birleşmiş Milletler Antlaşması ve UAD Statüsü. (1945).
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>
(11 Mayıs 2017).

BM Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme. (1948). www.unicankara.org.tr/tr/belgeler/ (5 Ocak 2017).

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü. (1991).
http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf
(14 Nisan 2017).

SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute). (2001). SIPRI Year Book 2001: Armament, Disarmament and International Security.
http://books.sipri.org/product_info?c_product_id=9 (17 Ağustos 2008).

T.C. Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.tr/uluslararasi-ceza-divani-ve-turkiye.tr.mfa> (25 Şubat 2017).

UAD’nin Bosna-Hersek ve Sırbistan Kararı. (2007). <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?pr=1897&code=bhy&p1=3&p2=3&p3=6&case=91&k=f4> (22 Mart 2017).

Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü. (1993).
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/mevzuat_CDRS.htm
(8 Şubat 2017).

<http://www.ab.gov.tr/49043.html> (26 Haziran 2017).

<http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/bosniemdv1999> (15 Mayıs 2017).

<http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=282> (28 Mart 2017).

EKLER

Ek-1. Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi

“Sözleşmeci taraflar, BM Genel Kurulu’nun 11 Aralık 1946 tarihli ve 96(I) sayılı kararında soykırımın, Birleşmiş Milletlerin ruhuna ve amaçlarına aykırı olan ve uygar dünya tarafından lanetlenen, uluslararası hukuka göre bir suç olarak beyan edilmesini dikkate alarak, tarihin her döneminde soykırımın insanlık için büyük kayıplar meydana getirdiğini kabul ederek, insanlığı bu tür bir iğrenç musibetten kurtarmak için uluslararası işbirliğinin gerekli olduğuna kanaat getirerek aşağıdaki hükümlerde anlaşılmıştır:

Madde 1- Sözleşmeci Devletler, ister barış zamanında isterse savaş zamanında işlensin, önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt ettikleri soykırımın uluslararası hukuka göre bir suç olduğunu teyit eder.

Madde 2- Bu sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden her hangi biri, soykırım suçunu oluşturur.

- a)** Gruba mensup olanların öldürülmesi;
- b)** Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;
- c)** Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek;
- d)** Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;
- e)** Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek;

Madde 3- Aşağıdaki eylemler cezalandırılır:

- a)** Soykırımda bulunmak;
- b)** Soykırımda bulunulması için işbirliği yapmak;
- c)** Soykırımda bulunulmasını doğrudan ve aleni surette kışkırtmak;
- d)** Soykırımda bulunmaya teşebbüs etmek;

e) Soykırıma iştirak etmek;

Madde 4- Soykırım suçunu veya üçüncü maddede gösterilen fiillerden birini işleyenler, anayasaya göre yetkili yöneticiler veya kamu görevlileri veya özel kişiler de olsa cezalandırılır.

Madde 5- Sözleşmeci Devletler, bu sözleşmenin hükümlerine etkililik kazandırmak ve özellikle soykırımdan veya üçüncü madde belirtilen fiillerden suçlu bulunan kimselere etkili cezalar verilmesini sağlamak için, kendi Anayasalarında öngörülen usule uygun olarak gerekli mevzuatı çıkarmayı taahhüt eder.

Madde 6- Soykırım fiilini veya üçüncü maddede belirtilen fiillerden birini işlediğine dair hakkında suç isnadı bulunan kimseler, suçun işlendiği ülkedeki devletin yetkili bir mahkemesi veya yargılama yetkisini kabul etmiş olan Sözleşmeci Devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanır.

Madde 7- Soykırım fiili ve üçüncü maddede belirtilen diğer fiiller, suçluların iadesi bakımından siyasal suçlar olarak kabul edilmez. Sözleşmeci Devletler bu tür olaylarda kendi yasalarına ve yürürlükteki sözleşmelere göre suçluları iade etmeyi üstlenir.

Madde 8- Sözleşmeci Devletlerden her hangi biri, soykırım fiillerinin veya üçüncü maddede belirtilen her hangi bir fiilin önlenmesi ve sona erdirilmesi için gerekli gördükleri takdirde, Birleşmiş Milletler'in yetkili organlarından, Birleşmiş Milletler Şartı'na göre harekete geçmesini isteyebilir.

Madde 9- Sözleşmeci devletlerarasında bu sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi ve ayrıca soykırım fiillerinden veya üçüncü maddede belirtilen fiillerin her hangi birinden bir devletin sorumluluğu ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı önüne götürülür.

Madde 10- Bu sözleşmenin eşit ölçüde geçerli olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri 9 Aralık 1948 tarihini taşır.

Madde 11- Bu sözleşme 31 Aralık 1949 tarihine kadar Birleşmiş Milletler üyelerinin ve üye olmayıp da Genel Kurul tarafından bu sözleşmeyi imzalamaya davet edilen devletlerin imzasına açıktır.

Bu sözleşme onaylanır ve onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilir.

Bu sözleşmeye 1 Ocak 1950 tarihinden sonra Birleşmiş Milletler üyeleri ile üye olmayıp da yukarıda belirtildiği gibi davet edilen devletler katılabilir. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilir.

Madde 12- Bir sözleşmeci taraf her hangi bir zamanda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne hitaben göndereceği bir bildirimle, bu sözleşmenin uygulanmasını, bu sözleşmeci tarafın dış ilişkileri bakımından sorumlu olduğu ülke veya ülkeler bakımından genişletebilir.

Madde 13- İlk yirmi onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinin tamamlandığı gün, Genel Sekreter bir tutanak düzenler ve bunun bir kopyasını Birleşmiş Milletler'in bütün üyelerine ve on birinci maddede belirtilen üye olmayan devletlere iletir.

Bu sözleşme, yirminci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesini izleyen doksanıncı gün yürürlüğe girer.

Daha sonraki bir tarihte tevdi edilen bir onay veya katılma belgesi, bu onay veya katılma belgesinin tevdi tarihini izleyen doksanıncı gün yürürlüğe girer.

Madde 14- Bu sözleşme yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on yıl süreyle yürürlükte kalır.

Bundan sonraki beş yıllarda, bu sürelerin bitiminden en az altı ay önce çıkma beyanında bulunmamış Sözleşmeci Devletler bakımından yürürlükte kalmaya devam eder.

Çıkma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne hitaben gönderilecek yazılı bir bildirimle yürürlük kazanır.

Madde 15- Sözleşmeden çıkmalar nedeniyle bu sözleşmeye taraf devletlerin sayısı on altının altına düşerse, sözleşme bu çıkma bildirimlerinden en sonuncusunun yürürlük kazandığı tarihten itibaren yürürlükten kalkar.

Madde 16- Sözleşmeci taraflar Genel Sekretere hitaben gönderecekleri yazılı bir bildirim vasıtasıyla her zaman bu sözleşmede değişiklik yapılmasını talep edebilirler.

Genel Kurul, böyle bir talep karşısında yapılması gereken işleme karar verir.

Madde 17- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bütün Birleşmiş Milletler üyelerini ve on birinci maddede belirtilen üye olmayan devletleri aşağıdaki konularda bilgilendirir:

- a) On birinci maddeye göre alınan imzalar, onaylar ve katılmalar;
- b) On ikinci maddeye göre alınan bildirimler;
- c) On üçüncü madde gereğince Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih;
- d) On dördüncü maddeye göre alınan çekilme bildirimleri;
- e) On beşinci maddeye göre Sözleşmenin yürürlükten kalkması;
- f) On altıncı maddeye göre alınan bildirimler;

Madde 18- Bu sözleşmenin orijinal metni Birleşmiş Milletler arşivinde saklanır.

Sözleşmenin onaylı bir örneği, Birleşmiş Milletler üyelerine ve on birinci maddede belirtilen üye olmayan devletlerin her birine iletilir.

Madde 19- Bu sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından kayda geçirilir (BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme, 1948).”

Ek-2. Dayton Anlaşması'nın Temel Şartları

“Dayton Anlaşması'nın temel şartları şu şekildedir:

-Bosna-Hersek bağımsız bir devlet olarak tanınmaktadır.

-Bosna-Hersek Devleti, içinde Bosna ve Hırvat Federasyonu ile bir Sırp Cumhuriyeti'ni içermektedir. Toprakların %51'i federasyona, %49'u ise Sırp Cumhuriyeti'ne aittir.

-Saraybosna bir merkez hükümet, milli meclis, başkanlık sistemi ve anayasal mahkemeye sahip birleşik bir yapıda kalacaktır.

-Başkan ve meclis demokratik olarak seçilecektir.

-Kollektif başkanlık sistemi birer Boşnak, Hırvat ve Sırp üyenin katılımıyla sağlanacaktır (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010: 11-12).”

Ek-3. Dayton Anlaşması Çerçeve Metni

Dayton Anlaşması Çerçeve Metni 11 maddeden oluşmaktadır:

“1. Madde: Taraflar ilişkilerini BM Sözleşmesi, Helsinki Nihai Belgesi ve diğer AGİT belgelerinde belirlenen ilkelere uygun olarak düzenleyecekler. Özellikle taraflar birbirlerinin hakimiyet haklarına tam saygı gösterecekler, uyuşmazlıkları barışçı yollarla tartışacaklar ve Bosna veya diğer bir devletin toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına karşı tehdit ve güç kullanımı içeren hareketlerden kaçınacaklardır.

2. Madde: Taraflar barış uygulamasının askeri yönleri ve bölgesel istikrarla ilgili düzenlemeleri anlaşmanın Ek 1-A ve Ek 1-B kısımları ile belirlendiği şekilde kabul edecek ve uygulayacaklardır. Taraflar Ek 1-A ve Ek 1-B’de geçen taahhütlerini tam olarak uygulayacaklardır.

3. Madde: Taraflar iki birim (Sırp Cumhuriyeti ve Federasyon) arasındaki sınır belirlenmesi ile ilgili düzenlemeleri Ek-2’de geçtiği şekilde gerçekleştireceklerdir. Taraflar burada yapılan taahhütlere saygı gösterecek ve tamamen uygulayacaklardır.

4. Madde: Taraflar Ek-3’te öngörülen seçim tasarısını onaylar. Taraflar bu tasarının uygulanmasına saygı gösterecek ve yardımcı olacaklardır.

5. Madde: Taraflar Bosna-Hersek Anayasası ile ilgili Ek-4’te belirlenen düzenlemeleri onaylar. Taraflar bu düzenlemenin uygulanmasına saygı gösterecek ve yardımcı olacaktır.

6. Madde: Taraflar Ek-5 ve Ek-9’da belirlenen tahkim kurulu, insan hakları kurulu, mülteciler ve yerlerinden olmuş kimseler kurulu ve milli anıtları koruma kurulu kurulması ile ilgili düzenlemeleri onaylar. Taraflar buradaki taahhütlerin yerine getirilmesine yardımcı olacaklardır.

7. Madde: İnsan haklarının gözetilmesinin ve mültecilerin korunmasının kalıcı bir barış için hayati önemde olduğunu tanıyarak, taraflar insan haklarıyla ilgili anlaşmanın Ek-6’sının birinci bölümünde belirlenen şartları ve mültecilerle ilgili Ek-7’de geçen hükümleri tam olarak uygulamakta anlaşır.

8. Madde: Taraflar bu barış anlaşmasının uygulanmasını içeren düzenlemeleri, özellikle sivil yönlerle özgu olanları Ek-10'da belirlendiği şekilde ve uluslararası polis gücünü içeren hükümleri Ek-11'de geçtiği gibi onaylar. Taraflar buradaki taahhütlerin yerine getirilmesine yardımcı olacaklardır.

9. Madde: Taraflar, tüm kesimlerin savaş suçlarının ve diğer insan hakları ihlallerinin araştırılması ve yargılanması yükümlölüklerine uygun olarak, bu anlaşmanın ilgili eklerinde sözü edilen veya başka bir vecihle BM Güvenlik Kurulu tarafından yetkilendirilen barış anlaşması uygulaması için çalışan tüm kuruluşlarla işbirliği yapacaklardır.

10. Madde: Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve Bosna-Hersek Cumhuriyeti birbirlerini uluslararası sınırları içerisinde bağımsız devletler olarak tanırlar. Bu tanımın ayrıntıları ileride yapılacak görüşmelerde ele alınacaktır.

11. Madde: Bu anlaşma imzalandığı anda yürürlüğe girer.

İmzalar: Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Yugoslavya.

Şahitler: AB, Fransa, Almanya, Rusya, İngiltere ve ABD (Karatay, 2002: 127-128).”

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI: Merve TAŞYARAN

DOĞUM YERİ: Bakırköy-İSTANBUL

DOĞUM TARİHİ: 22.03.1992

MEDENİ HALİ: Bekar

E-MAİL: mervetsyrn_22@hotmail.com

ADRES(EV): Kavaklı Mah. İstanbul Cad. Gaffar Okkan Sokak Taşyaran
Aptmanı No:7 Kat:4 Daire:10 Beylikdüzü/İSTANBUL

TELEFON(CEP): 0538 890 22 29

EĞİTİM DURUMU

2006-2010: Küçükçekmece Gazi Anadolu Lisesi

2010-2015: İstanbul Arel Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü (Diploma Notu: 3.90)

2011-2017: Eskişehir Anadolu Üniversitesi – İşletme Fakültesi İşletme Bölümü
(Diploma Notu: 3.01)

2015-2017: İstanbul Arel Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası
İlişkiler Bölümü Tezli Yüksek Lisans

2017-2019: Eskişehir Anadolu Üniversitesi – Açıköğretim Fakültesi Adalet
Bölümü (1. Sınıf)

YABANCI DİL

İngilizce: Orta (YÖKDİL Sınav Puanı:70)

Almanca: Başlangıç

Arapça: Başlangıç